

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1938.

Första kammaren.

Nr 31.

Onsdagen den 4 maj f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Levinson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 307, angående försvarsberedskapens omedelbara stärkande.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 338, av herr *Nilsson, Bernhard*, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 284, angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten m. m., samt nr 285, angående anslag till statens arbetslöshetskommission, reserverarbeten och kontantunderstödsverksamhet m. m.; ävensom

nr 339, av herr *Magnusson, Karl*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 46 och 75 §§ lagen den 22 juni 1911 (nr 55 s. 1) om ekonomiska föreningar.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 45, i anledning av väckt motion angående revision av lagstiftningen om delning av jord å landet.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen, i anledning av en inom andra kammaren väckt motion, nr 289, av herr *Holmbäck* och herr förste vice talmannen *Jeppsson*, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en allmän revision av lagstiftningen om delning av jord å landet, varvid jämväl därmed sammanhängande frågor borde beaktas, ävensom för riksdagen framlägga de förslag, till vilka denna utredning kunde föranleda.

Reservation hade anmälts av herr *P. Sandström*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **Sandström**: Herr talman! Vid föreliggande utlåtande av andra lagutskottet finnes fogad en av mig avgiven blank reservation, och jag ber med anledning härav att få anföra följande.

Den i ärendet väckta motionen, vari hemställes, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära en allmän revision av jorddelningslagstiftningen, är i sina huvuddrag grundad å vissa tidskriftsuppsatser, som äro författade av professorn i skifteslära vid tekniska högskolan *K. Myrbeck*. I dessa uppsatser har *Myrbeck* riktat en stark kritik mot det nu gällande förfarandet vid skifte av jord. Uti det utlåtande, som genom utskottets försorg införskaffats från lantmäteristyrelsen, har styrelsen uttalat, att de av *Myrbeck* författade uppsatserna innehålla beaktansvärda synpunkter, men också överdrifter i vissa hänseenden, särskilt därutinnan, att han underskattat de möjligheter till åstadkommande av rättvist och lämpligt skifte, som den nuvarande jorddelningslagstiftningen, trots sina påtagliga brister, erbjuder vid en förständig tillämpning, liksom de svårigheter, som möta vid realiserandet av *Myrbecks* projekt i fråga

Ang. revision av jorddelningslagstiftningen.

Ang. revision av jorddelningslagstiftningen. (Forts.)

om lagaskiftesprocedurens omgestaltning — ej minst det nya värderingsförfarandet — och lantmäteriets omorganisation. Vid den muntliga föredragning, som Myrbeck fått tillfälle att prestera inför utskottets ledamöter, har denne, under närmare utveckling av de synpunkter han förut framfört, bestämt vidhållit, att de anmärkningar han framställt uti de av honom författade tidskriftsuppsatserna äro, utan att han i något avseende fallit för frestelsen att svartmåla, i allo riktiga och grundade å obestridliga erfarenhetsrön.

Redan i det nu relaterade har antytts, att Myrbeck och lantmäteristyrelsen äro ense om, att det för närvarande tillämpade skiftesförfarandet vid jorddelningar är behäftat med rätt så allvarliga brister, och styrelsen har uttalat, hurusom den viktigaste orsaken till lagens ineffektivitet i avseende å önskvärda omskiften ligger däri, att laga skifte i dess nuvarande form är, jag citerar här styrelsens yttrande, »en otymplig och ekonomiskt verklighetsfrämmande procedur».

Myrbeck har i sin kritik särskilt riktat sig mot nu gällande graderingsförfarande vid uppskattning av den mark, som ingår uti ett skifte. Den metod, som nu tillämpas, är i huvudsak densamma som enligt 1866 års skiftesstadga. Varje ägostycke åsättes sålunda, som bekant, visst gradtal alltefter de särskilda ägostyckenas olika godhet. Vid gradtals åsättande får hänsyn icke tagas till tillfälliga omständigheter utan allenast till jordens naturliga beskaffenhet ur jordbrukssynpunkt och den behållna avkastning, som på grund härav med ändamålsenlig skötsel under vanliga förhållanden kan påräknas. Varje ägofigur betraktas alltså som ett fristående värderingsobjekt, och det åsatta gradtalet skall sedan, utan möjlighet till justering, lända till efterrättelse vid ägotilldelningen. Man har sålunda, säger lantmäteristyrelsen, icke insett eller — kanske riktigare — blundat för det förhållandet, att man här i själva verket rör sig med en fiktion. Lantmäteristyrelsen belyser också riktigheten av det nu gjorda uttalandet med en del exempel, som, för att ej här alltför mycket upptaga tiden, icke skola nu närmare relateras. Äro sålunda Myrbeck och lantmäteristyrelsen ense om, att den nuvarande graderingsmetoden icke alltid lämnar ett fullgott resultat, gå emellertid åsikterna isär, när det gäller att tillskapa nya former för värderingen. Styrelsen ställer sig, och detta enligt mitt förmenande icke utan starka skäl, rätt så kritisk mot det av Myrbeck skisserade förfarandet att ersätta graderingarna med »reella värderingar», »som ansluta sig till ekonomiska realiteter», såsom det uttryckes uti de av Myrbeck författade tidskriftsuppsatserna. Styrelsen för sin del förklarar sig i vart fall icke tro på möjligheten av att man vid blivande laga skiften skulle kunna underlåta att i huvudsak liksom förut verkställa detaljerad kartläggning och gradering, mot vars nuvarande omständlighet och kostsamhet Myrbeck skarpt opponerat sig, utan att därigenom alltför mycket äventyra rättssäkerheten. För min ringa del håller jag före, att denna styrelsens uppfattning är sakligt grundad.

Vad Myrbeck i sina tidskriftsuppsatser yttrat om önskvärheten av att bättre än som hitintills skett kunna tillgodose kraven på en i alla avseenden planmässig och god skiftesläggning med samtidigt tillgodoseende av tillkomsten av erforderliga vägar och diken, dessa senare i möjligaste mån förlagda så, att de på marken sammanfalla med och utmärka ägoskillnadsgränserna, synes icke hava väckt någon allvarligare gensaga från lantmäteristyrelsens sida.

Såsom ett starkt bevis för den nuvarande skiftesprocedurens bristande ändamålsenlighet hava Myrbeck och jämte honom motionärerna särskilt framhållit, dels den påtagliga nedgången i laga skiften eller de förutvarande s. k. hemmansklyvningarna, dels ock det förhållandet, att omskiften, d. v. s. nya skiften av förut enskiftad eller laga skiftad jord, helt och hållet efter införandet

Ang. revision av jorddelningslagstiftningen. (Forts.)

av den nya jorddelningslagen av den 18 juni 1926 uteblivit. Detta senare har anförts såsom desto mera anmärkningsvärt, som man genom 1926 års jorddelningslagstiftning avsett att kraftigt stimulera till dylika omskiften, vilka i många fall äro synnerligen önskvärda med hänsyn till fördelen av att efter ett omskifte med bättre skiftesläggning kunna på ett mycket effektivare sätt än förut varit möjligt odla och utnyttja förut skiftad jord.

Vad då beträffar minskningen i antalet skiftesförrättningar, som ej äro att hänföra till omskiften, torde väl den huvudsakliga anledningen härtill vara den förut omförmälda omständlighet och kostsamhet, som äro utmärkande för detta slag av lantmäteriförrättningar, vartill givetvis kommer, att man i allt större omfattning använt sig av den billigare och mindre tidsödande procedur, som avstyckningsförfarandet innebär.

I detta sammanhang må ock erinras om den reformering av avstyckningsinstitutet, som tillkommit så sent som under förra årets riksdag. Det som nu sagts om det återhållande moment, som ligger i laga skiftenas omständlighet och stora kostsamhet, gäller ovedersägligen i ännu högre grad, när det gäller att utleta orsaken varför önskvärda omskiften under 1926 års jorddelningslagstiftnings hägn helt och hållet uteblivit. Omskiftena ha tydligen för vederbörande skiftesdelägare framstått som alltför dyrbara och tidsödande, varför man nöjt sig med att fortfarande bruka jorden utan att komma i åtnjutande av de fördelar vid brukandet, som skulle hava blivit en följd, därest ett omskifte verkställdes. Såväl Myrbeck och motionärerna som lantmäteristyrelsen synas vara eniga därom, att de hinder, som mött för skiftesdelägarnas initiativ att påkalla omskiften, böra undanröjas.

Någon skiljaktig uppfattning synes ej heller föreligga rörande önskemålet och vikten av att vid en blivande revision av jorddelningslagen de allmänna civilrättsliga reglerna angående förvärv av fast egendom och lagfart därå sammanarbetas och bringas i närmare kontakt med jorddelningslagstiftningen. Detta spörsmål har sedan länge tilldragit sig uppmärksamhet och synes påfordra en lösning.

Av den mycket knapphändigare resumé, vilken här lämnats för den utredning i den föreliggande frågan, som förekommer uti motionen och det av lantmäteristyrelsen till utskottet inkomna yttrandet, torde framgå, att den nu gällande jorddelningslagen är behäftad med allvarliga brister, som böra avlägsnas inom en ej alltför avlägsen framtid. Då jag i allt fall icke kunnat ansluta mig till utskottsmajoritetens ståndpunkt att, i överensstämmelse med yrkandet i motionen, hos Kungl. Maj:t hemställa om en allmän revision av lagstiftningen om delning av jord på landet, har det sålunda icke berott på att jag är någon principiell motståndare till frågan om en lagrevision på området, utan andra orsaker ha för mig varit utslagsgivande. I detta avseende tillåter jag mig först erinra om vad som i utskottets betänkande förmäls därom, att hos lantmäteristyrelsen sedan några år tillbaka bedrivits arbete, syftande till en framställning om en allmän revision av jorddelningslagstiftningen och lagen om sammanläggning av fastigheter å landet, ävensom att detta arbete, som en tid på grund av bristande arbetskraft legat nere, för ett par månader sedan återupptagits och beräknas vara slutfört under första halvåret 1939. I anslutning härtill har lantmäteristyrelsens majoritet med dess generaldirektör i spetsen uttalat sig för, att man borde taga i övervägande, huruvida icke lantmäteristyrelsens berörda arbete borde fortsättas och avslutas, innan frågan om en lagrevision överlämnades till särskilda sakkunniga. En ledamot av lantmäteristyrelsen har så tillvida varit av skiljaktig mening, som han uttalat, att sakkunniga borde tillkallas snarast möjligt och utan att avvakta slutförandet av det inom lantmäteristyrelsen pågående förberedande arbetet. För min del har jag an-

Ang. revision av jorddelningslagstiftningen. (Forts.)
 sett klokheten och försiktigheten bjuda att först avvakta resultatet av det inom lantmäteristyrelsen nu pågående utredningsarbetet, innan statsmakterna skulle besluta verkställandet av en allmän revision av jorddelningslagstiftningen. Det har nämligen syntts mig uppenbart, att man då skulle äga en säkrare utgångspunkt till ledning för spörsmålet, efter vilka riktlinjer och i vilken omfattning en revision av ifrågavarande lagstiftning bör äga rum. Jag har även trott, att om man anslöte sig till och följde en dylik uppfattning, man också skulle handla i överensstämmelse med vad som hitintills allmänt ansetts vara god sed i riksdagen, nämligen att, då en fråga ligger under utredning hos en central, sakkunnig myndighet, man icke gör ett ställningstagande utan att först hava avvaktat resultatet av det påbörjade utredningsarbetet. Härtill kommer ett annat, enligt mitt förmenande *synnerligen* viktigt moment, och det är den omständigheten, att frågan om en allmän revision av hela lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet, vilken lag ännu icke ägt tillämpning längre tid än något mer än tio år — den trädde nämligen i kraft den 1 januari 1928 — är ett lagstiftningsspörsmål av lika vidlyftig som svårlöst art. Innan man ger sig in härpå, bör man därför enligt min mening om möjligt ha klart fixerade utgångspunkter för revisionsarbetet. Anmärkningsvärt synes mig också, att den kritik, som i saken kommit till synes, uteslutande riktat sig mot de brister, som anses vidlåda den nu gällande proceduren beträffande skifte av jord, lagaskiftesförfarandet, men att utskottet likväl, i överensstämmelse med yrkandet i motionen, hemställt om en *allmän* revision av *hela* jorddelningslagstiftningen.

Vad jag nu tillåtit mig anföra i min egenskap av reservant borde måhända logiskt leda till ett yrkande från min sida om avslag å utskottets hemställan. Men då jag inom utskottet blivit alldeles ensam om min uppfattning om det kloka i att i det förhandenvarande sakläget ställa sig avvaktande och därför icke nu tillstyrka en allmän lagrevision på förevarande område, anser jag det ej påkallat att nu framställa något avslagsyrkande.

Jag har sålunda, herr talman, intet yrkande.

Herr Norman: Meningsskiljaktigheten mellan reservanten och utskottet i övrigt ligger, som ledamöterna hörde, däri att herr Sandström anser att man bör avvakta den mera begränsade utredning som pågår inom lantmäteristyrelsen, innan riksdagen tar ståndpunkt till frågan om en mera omfattande undersökning av föreliggande problem. Då herr Sandström inte gjorde något yrkande, tror jag inte att jag behöver ingå på någon diskussion med honom utan kan, med hänvisning till utskottets motivering och den utredning som föreligger inom utskottet, yrka bifall till dess utlåtande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Herr statsrådet *Pehrsson-Bramstorp* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 311, angående anslag till statlig lagerhållning m. m.; och nr 312, angående överenskommelse om svensk-danskt samarbete för bekämpande av mul- och klövsjukan.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 46, i anledning av väckt motion om ändring i vissa hänseenden av de i lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet upptagna bestämmelserna om fastställande av avstyckning, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 65, angående Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande jordbruksdepartementet gjorda framställningar om anslag till kapitalinvestering jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—11.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 12.

Lades till handlingarna.

Punkterna 13 och 14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 15 och 16.

Lades till handlingarna.

Punkten 17.

I denna punkt hade utskottet, med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag, hemställt, att riksdagen måtte

1) godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 4 januari 1938 tillstyrkta tillfälliga ändringar i bestämmelserna angående statsunderstödd arbetarsmåbruksverksamhet;

2) medgiva, att av det belopp å 12,000,000 kronor, inom vilket statslån från arbetarsmåbrukslånefonden finge för år 1938 av Kungl. Maj:t beviljas, finge användas dels högst 1,000,000 kronor för möjliggörande av låneförhöjningar intill ett sammanlagt lånebelopp av 7,000 kronor till 1935, 1936 och 1937 års låntagare, dels ock ett belopp, motsvarande vad som av de för tilläggslån under år 1937 tillgängliga medlen icke blivit under sistnämnda år lyftade, för utlämnande av dylika lån;

3) medgiva, att Kungl. Maj:t finge för år 1939 bevilja statslån från arbetarsmåbrukslånefonden intill ett belopp av 12,000,000 kronor;

4) till Arbetarsmåbrukslånefonden för budgetåret 1938/1939 anvisa ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Sederholm, Mannerskantz, Casenberg* och *Persson* i Grytterud, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte

1) godkänna av departementschefen tillstyrkta tillfälliga ändringar i bestämmelserna angående statsunderstödd arbetarsmåbruksverksamhet;

2) medgiva, att av det belopp å 12,000,000 kronor, inom vilket statslån från arbetarsmåbrukslånefonden finge för år 1938 av Kungl. Maj:t beviljas, finge användas dels högst 1,000,000 kronor för möjliggörande av låneförhöjningar intill ett sammanlagt lånebelopp av 7,000 kronor till 1935, 1936 och 1937 års låntagare, dels ock ett belopp, motsvarande vad som av de för tilläggslån under år 1937 tillgängliga medlen icke blivit under sistnämnda år lyftade, för utlämnande av dylika lån;

3) medgiva, att Kungl. Maj:t finge för år 1939 bevilja statslån från arbetarsmåbrukslånefonden intill ett belopp av 10,000,000 kronor;

4) till Arbetarsmåbrukslånefonden för budgetåret 1938/1939 anvisa ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor.

*Anslag till
arbetarsmå-
brukslåne-
fonden.*

Anslag till arbetarsmåbrukslånefonden. (Forts.)

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Då jag tillsammans med tre andra ledamöter på denna punkt avgivit en reservation, är det inte för att jag och mina medreservanter vilja komma denna rörelse till livs. Saken ligger icke så till. Här är det snarare en omständighet, som rör bevillningsutskottets gebit, nämligen hur mycket pengar som behöva tagas upp i 1938—39 års budget för att behovet skall bli tillgodosett. Om det skulle befinnas att behovet kan tillgodoses med ett lägre anslag, anse reservanterna att det icke är riktigt att för detta ändamål utdebitera ett högre belopp än vad som är nödvändigt. Av dessa medel skola nämligen 100 procent upptagas på skattebudgeten och avskrivnas helt och hållet. Det är inte som med de flesta andra lånefonder, där ingenting eller endast viss del avskrivs och tages av skattemedel, utan i detta fall tages alltsammans omedelbart.

Då är frågan, huruvida det behövs mera medel än vi ha föreslagit eller icke. Reservanterna anse att det kan räcka med ett utlåningsbelopp av 10 miljoner kronor under 1939, medan Kungl. Maj:t och utskottet ha ansett att det behövs 12 miljoner. Om man tänker efter vem som rättast kan bedöma denna sak, kommer man till det resultatet att det kan strängt taget vem som helst. Tidigare har bedömandet uppenbarligen skett efter ganska osäkra grunder, och varken egnahemsstyrelsen eller Kungl. Maj:t har haft så fasta normer att gå efter. I fjol begärdes och beviljades av riksdagen 5 miljoner kronor mer än som var nödvändigt, trots att det under utskottsbehandlingen, alltså innan kamrarna fattade sitt beslut, var ådagalagt att beloppet var för stort. Icke desto mindre beslöt riksdagen att bevilja dessa 5 miljoner för mycket.

Vad är det då som gör att man kan antaga att det skall åtgå lägre belopp än utskottet beräknat? Ja, det framgår av utskottets eget yttrande. Jag vill påpeka att utskottsutlåtandet och reservationen äro likalydande ända till långt ner på andra stycket där det heter: »Under nu rådande konjunkturläge med höga byggnadskostnader torde vidare en viss återhållsamhet med bildande av nya arbetarsmåbruk vara att tillråda.» Både utskottet och reservanterna understryka också, att arbetarsmåbruk ej böra bildas i större utsträckning än att de därå bosatta arbetarna kunna beräknas skola under tider med normal arbetstillgång erhålla nödig arbetsinkomst. Beträffande denna punkt har emellertid utskottet icke ansett sin uppfattning böra komma till siffermässigt uttryck. För vår del ha vi trott oss märka, och vi ha även hört från håll där denna verksamhet är i gång, att kommunerna, som ju utgöra det verkställande organet, börjat bli alltmera återhållsamma, särskilt på grund av att byggnadskostnaderna ha stigit så oerhört, att det kommer att bli svårt att få de årliga utgifterna så låga att arbetarna i framtiden kunna klara sig. Kommunerna äro ju på sätt och vis garanter och ha därför ett direkt intresse av att icke oräntabla företag sättas i gång. Med hänsyn till Kungl. Maj:ts och även utskottets uttalande om att försiktighet är av nöden, kan man förmoda att kommunerna bli ännu mer aktsamma, så att man icke med berätt mod störtar människor i en ekonomiskt svår situation.

Om reservationen bifalles, innebär det i alla fall, att ett utlåningsbelopp av 10 miljoner kronor blir tillgängligt för 1939. Från år 1934 har för detta ändamål utanordnats den mycket stora summan av 31.9 miljoner, och med de tre miljoner som nu skulle anvisas kommer man upp till 34.9 miljoner. Det är ju inte småsummor, som gått till detta ändamål, och ingen kan väl säga att inte även reservanterna varit med om att ställa medel till förfogande i mycket betydande omfattning. Men även om dessa medel icke skulle räcka till, är ingen olycka skedd för de arbetare, som vilja hava dylika småbruk, ty om det skulle visa sig för knäp, kan man alltid till nästa år tillskjuta nya medel, som genom något arrangemang skulle kunna få disponeras så tidigt, att en verkligt legi-

Anslag till arbetarsmäbrukslänefonden. (Forts.)

tim och välgrundad låneverksamhet icke skulle behöva uppskjutas. Men om pengarna inte gå åt, anse vi det vara felaktigt att man här skapar en reserv liksom man gjort på olika poster i budgeten. Om man vill åstadkomma en förstärkning av statsbudgeten för ett år, är det bättre att göra detta direkt, på ett sätt som är klart för alla, än att smyga in det litet här och där, ty då vet man faktiskt inte efter vilka grunder de olika beloppen fastställts.

Ja, herr talman, vi reservanter ha den övertygelsen att det för arbetarnas egen skull är nödvändigt att, som utskottet själv säger, iaktta en viss återhållsamhet. Som detta även torde komma att medföra ett mindre antal ansökningar, tro vi att beloppet kommer att räcka, även om man nedsätter det med två miljoner kronor. Jag ber därför att få yrka bifall till den under 17:o) avgivna reservationen.

Herr **Granath**: Utskottsmajoriteten har icke kunnat följa reservanterna i den slutsats, till vilken de kommit. De gjorda beräkningarna äro ju rena sannolikhetsberäkningar, och man vet inte vilken utveckling denna verksamhet kommer att visa under den närmaste tiden. Även om det skulle finnas stöd för antagandet, att anslaget skulle bli mer än tillräckligt, ha vi ansett att det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget bör av riksdagen bifallas. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 18—20.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 21.

Lades till handlingarna.

Punkterna 22 och 23.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 66, i anledning av väckta motioner om sänkning av räntan å lån ur vissa statens utlåningsfonder; och

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställning om bidrag till fiskare för förlust av fiskerskap m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 308, angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.;

nr 309, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 4 juni 1937 (nr 305) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv; samt

nr 310, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 18 juni 1937 (nr 481) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper.

Vid förnyad föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion om föreskrifter till undanröjande av sanitära olägenheter av rävfarmar m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett statens institut för folkhälsan jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. yrkes-
inspektionens
organisation
m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående yrkesinspektionens organisation m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 231 framlagda förslag och med avslag å tre av herr Wistrand, herr Sten m. fl. och herr Sandström m. fl. väckta motioner (I: 297 och 281 samt II: 420) måtte

I) godkänna i utlåtandet införd personalförteckning för riksförsäkringsanstalten, att tillämpas från och med den 1 juli till och med den 31 december 1938;

II) godkänna i utlåtandet införd personalförteckning för riksförsäkringsanstalten, att tillämpas från och med den 1 januari 1939;

III) godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för riksförsäkringsanstalten, att tillämpas under budgetåret 1938/39;

IV) till Riksförsäkringsanstalten: Avlöningar för budgetåret 1938/39 anvisa ett förslagsanslag av 1,722,400 kronor;

V) till Riksförsäkringsanstalten: Omkostnader för budgetåret 1938/39 anvisa ett förslagsanslag av 180,000 kronor;

VI) godkänna i utlåtandet införd personalförteckning för yrkesinspektionen, att tillämpas från och med den 1 januari 1939;

VII) godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för yrkesinspektionen, att tillämpas under budgetåret 1938/39;

VIII) till Yrkesinspektionen: Avlöningar för budgetåret 1938/39 anvisa ett förslagsanslag av 481,000 kronor;

IX) till Yrkesinspektionen: Omkostnader för budgetåret 1938/39 anvisa ett förslagsanslag av 200,000 kronor.

I herr *Wistrands* berörda motion hade hemställts, att riksdagen måtte i avvaktn å en av departementschefen bebådad allmän översyn av arbetarskyddslagstiftningen avslå den i proposition nr 231 föreslagna utvidgningen av yrkesinspektionen utöver vad beträffade dess centrala organisation ävensom besluta att i stället för sekreteraretjänsten å riksförsäkringsanstaltens arbetarskyddsbyrå uppföra en byrådirektörstjänst samt å ämbetsverkets stat upptaga medel för avlönande på denna byrå av en amanuens med administrativ kompetens.

Herr Wistrand: Herr talman! Till det enhälliga statsutskottsutlåtande som föreligger i denna fråga kan jag inte undgå att göra några randanmärkningar.

Ang. yrkesinspektionens organisation m. m. (Forts.)

Det är icke fråga om, att icke en utvidgning och effektivisering av yrkesinspektionen är ett allmänt önskemål, emot vilket det icke finns några berättigade invändningar att framföra, och jag har fått den uppfattningen, att denna grundsyn till mycket stor del ligger bakom statsutskottets utlåtande. Emellertid vill jag icke underlåta att framhålla angelägenheten av, att när organisationsförändringar och utvidgningar av personalstater vidtagas, man också är fullt medveten om hur organisationen skall fungera. Detta är ingalunda fallet här, och därpå ha vi det mest otvetydiga vittnesbörd i det meddelande, som statsrådet och chefen för socialdepartementet själv ger i den kungl. propositionen i frågan, nämligen att han har för avsikt att verkställa en allmän översyn över hela lagstiftningen på arbetarskyddsområdet. Det är uppenbart att en sådan översyn icke kan undgå att få mycket starka återverkningar på just yrkesinspektionens organisation. Redan förra årets riksdag vidtog en ändring i denna organisation, så tillvida som dess chefsmyndighet överflyttades från socialstyrelsen till riksförsäkringsanstalten. Den omständigheten att riksdagen ansåg sig på denna tidpunkt böra taga ställning till denna fråga måste jag anse vara ganska anmärkningsvärd, med hänsyn till att sakkunniga för utredning angående yrkesinspektionens organisation redan voro tillsatta. Det visade sig också att det beslut som fattades var i någon mån förhastat, tydligen beroende på den dåliga beredning som ärendet hade fått, innan det kom på riksdagens bord. Redan nu föreslår också statsutskottet en ändring i detta beslut och ett överflyttande av yrkesinspektionen för sjöfartsärenden från riksförsäkringsanstalten till kommerskollegium. Socialministern yttrade i detta sammanhang, att det enligt hans mening fanns tillräckligt motiv för att göra även arbetarskyddsbyrån till ett självständigt ämbetsverk, och i ett annat sammanhang anförde han, att när vi nu skola börja vidtaga åtgärder för att åstadkomma en effektivisering av socialhygien och arbetarhygien kunna skäl anföras för en förankring av hela detta gebit även till socialhygieniska institutet eller medicinalstyrelsen. Socialministern uttryckte sig således vid den tidpunkten ganska svävande, och det var ovisst hur han tänkte sig denna organisation. Han ansåg sig i alla fall böra framlägga förslag till riksdagen, vilket även föranledde ett riksdagens beslut, men i detta beslut är man redan nu ett år efteråt, likaledes på hans förslag, färdig att göra ändring. Jag finner detta ganska anmärkningsvärt. Det visar enligt min mening, att denna stora och helt visst även mycket svåra fråga icke har beretts med all den omsikt som borde ha skett.

Det finns också anledning att antaga, att frågan om organisationen icke är slutgiltigt avgjord genom det beslut som nu kommer att fattas. Man kan tvärtom med tämligen stor visshet förutse, att så icke är fallet. Det hade då enligt min mening icke saknats anledning till övervägande, huruvida icke med organisationen borde anstå, tills den översyn, som man nu bebådar, hade ägt rum. Jag vågar, herr talman, som en mycket starkt grundad uppfattning framhålla, att det system, som vi gång på gång se infört i socialpolitiken, nämligen att åtgärder föreslås, organisation föreslås, mycket vittgående och vittomfattande ändringar i systemet föreslås, men samtidigt det hela får bli beroende på en framtida översyn, är farligt. I varje fall tycker jag det har alltför mycket tycke av en levnadsmaxim, som man förr i världen, på den gamla tiden, fick lära sig vara både oriktig och farlig, nämligen: »Handla först och tänk sedan!» Man bör gå den motsatta vägen, även när det gäller statens affärer.

Jag skulle kunna ha en del att tillägga även rörande den föreslagna organisationen av den kvinnliga yrkesinspektionen och den enligt min mening alldeles påfallande bristen på tillräckligt skolad juridisk och administrativ per-

Ang. yrkesinspektionens organisation m. m. (Forts.)
sonal hos det — under nuvarande förhållanden isynnerhet — allt viktigare centralorganet för yrkesinspektionen. När de från kungl. propositionen avvikande synpunkter, som i dessa avseenden framförts, icke för närvarande vunnit beaktande av statsutskottet, måste det, på sätt kan utläsas ur utskottets utlåtande, i hög grad bero på, att man ännu icke är på det klara med hur denna organisation skall fungera. Jag är alldeles säker på att yrkesinspektionens arbete skulle ha vunnit på att dessa frågor redan från början hade ägnats en närmare granskning.

Sådana förhållandena äro, herr talman, är jag väl medveten om det meningslösa i att komma med något yrkande i annan riktning än vad statsutskottet har föreslagit, men jag har icke kunnat underlåta att i detta sammanhang för kammarerna framföra mina betänkligheter över detta ärendes behandling.

Herr Björck, Wilhelm: Ja, herr talman, när den föregående ärade talaren slutade utan något yrkande, kan det kanske vara onödigt att i alltför hög grad uppmärksamma vad han hade att anföra. Jag måste emellertid erinra, att när herr Wistrand gör gällande, att förslaget av i fjol hade varit underkastat en dålig beredning, så uraktlät han att dokumentera detta sitt påstående. Herr Wistrand dröjde visserligen vid denna lilla detalj, att en tjänsteman, som sysslar med sjöfartssäkerheten, hade flyttats, icke tillbaka till socialstyrelsen, där han förut tjänstgjorde, utan till kommerskollegium. Denna omflyttning är, herr talman, icke föranledd av en dålig beredning i fjol, utan härrör väsentligen av att det har inträffat ett alldeles *nytt faktum*, nämligen att kommerskollegium på grund av den nya sjöarbetstidslagen är i behov av ökad kompetent personal. Och vad herr Wistrand underlät att nämna var, att yrkesinspektionen på detta område allttjämt är knuten till riksförsäkringsanstalten. Det har varit den enda förutsättning, under vilken denna överflyttning av en tjänsteman från den byrå, han förut tillhörde, till kommerskollegium har kunnat ske — att han alltså fortfarande subordinerar under riksförsäkringsanstalten såsom specialinspektör. Man kan följaktligen inte tala om någon »dålig beredning» vare sig i fjol eller i år, utan nya förhållanden ha motiverat en viss jämkning i organisationen.

Vad så beträffar bristen på tillräckligt skolad administrativ personal på byrån i chefsmyndigheten, framgår det ju av handlingarna, att chefsmyndighetens önskemål i allt väsentligt blivit tillgodosedda. Den säraktin, som herr Wistrand här har inlett, är egentligen en gengångare från i fjol, då socialstyrelsen försökte lansera ett kompani byrådirektörer. När man motiverade byrådirektörsställning för denne befattningshavare, skedde det från socialstyrelsens sida med åberopande av just det maktpåliggande arbete, som sjöfartsärendena å byrån skulle bereda honom. Nu flyttas en stor del av dessa ärenden över till kommerskollegium, och då måste, så vitt jag kan se, motiveringen för denne byrådirektör — vilken icke skulle vara av den normala graden, utan en sorts lägre byrådirektör, men ändå få ha den eftertraktade titeln — ha väsentligt uppluckrats.

Jag tror att det kan räcka med dessa anmärkningar till herr Wistrands anförande, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer m. m. jämte motioner.

Punkten 1.

I en den 3 mars 1938 dagtecknad proposition, nr 190, hade Kung. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för samma dag, föreslagit riksdagen dels godkänna ej mindre de grunder för utlämnande av lån och bidrag av statsmedel för beredande av bostäder i egna hem åt mindre bemedlade, barnrika familjer, som av departementschefen förordats, än även de av honom förordade ändrade grunderna för främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer i hyreshus; dels medgiva, att Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer finge disponeras jämväl för beredande av bostäder i egna hem åt sådana familjer; dels ock för budgetåret 1938/39 under femte huvudtiteln anvisa till Främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer ett förslagsanslag av 1,500,000 kronor.

*Anslag till
bostadsförsörjning
för barnrika familjer
m. m.*

I samband med förevarande proposition hade inom andra kammaren väckts följande motioner, nämligen

dels en av herr *N. A. Larsson* i Östersund, nr 432, vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta medgiva mindre bemedlade barnrika familjer på landsbygden, tillhörande de befolkningsgrupper, vilka enligt utfärdade bestämmelser ägde möjlighet erhålla lån ur arbetarsmåbrukslånefonden, att komma i åtnjutande av bostadsanskaffningslån för såväl nybyggnad som förbättring och ombyggnad av äldre bostadshus på i motionen angivna grunder;

dels av herrar *T. G. von Seth* och *R. Lundqvist*, nr 438, vari hemställdes, dels att riksdagen antingen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala sig för eller provisoriskt besluta att som komplettering till den av Kungl. Maj:t i förevarande proposition nr 190 föreslagna bostadsanskaffningslåne- och familjebidragsverksamheten även hyreshjälp med statsbidrag i enlighet med motionens riktlinjer måtte kunna utgå till behövande barnrika familjer å den egentliga landsbygden, dels att riksdagen i och för finansierande av denna verksamhet och av andra i motionen anförda skäl måtte reducera den stående amorterings- och räntefria delen av bostadsanskaffningslånen från 20 till 15 procent;

dels av herr *C. O. Nolin* m. fl., nr 439, vari hemställdes, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 190 ville föreskriva, att statens egna hemsbyrå skulle göras till centralorgan för den bostadsanskaffningslåne- och familjebidragsverksamhet, som i propositionen föresloges med avseende å den egentliga landsbygden;

dels ock av herr *N. V. Sandström* m. fl., nr 440, vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta, att det av Kungl. Maj:t i propositionen nr 190 föreslagna anslaget å 1,500,000 kronor till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer skulle, vad städer och stadslänkande samhällen beträffade, utgå med den vidgade omfattning, som av motionärerna angivits, men i övrigt i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som i propositionen förordats.

I en inom första kammaren av herr *J. Larsson* väckt motion, nr 140, hade hemställdes, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående inrättande av en lånefond, varur lån på bekväma och billiga villkor kunde erhållas speciellt för utförande av vatten- och avloppsledningar, centralvärme samt badrum i såväl nybyggnader som äldre fastigheter på landsbygden, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde ge anledning.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte

Anslag till bostadsförsörjning för barnrika familjer m. m. (Forts.)

a) — med avslag å motionerna II: 432, 438, 439 och 440 — godkänna ej mindre de grunder för utlämnande av lån och bidrag av statsmedel för beredande av bostäder i egna hem åt mindre bemedlade, barnrika familjer, som av departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 mars 1938 förordats, än även de av departementschefen förordade ändrade grunderna för främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer i hyreshus;

b) medgiva, att lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer finge disponeras jämväl för beredande av bostäder i egna hem åt sådana familjer;

c) till Främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer för budgetåret 1938/39 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1,500,000 kronor;

II. att motionen I: 140 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Enligt en vid utlåandet avgiven reservation hade herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Andrén* och *Olsson* i Staxäng beträffande ifrågavarande punkt ansett, att utskottet bort uttala sig för ett övervägande av möjligheterna för dels en komplettering av den för landsbygden avsedda bostadssubventioneringen med hjälp i särskilda fall även åt sådana barnrika familjer, som ej bebode egna hem, dels ock — i samband med pågående utredning om egnahemsverksamhetens omorganisation — en inordning i statens egnahemsstyrelse av statens byggnadslånebyrå.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Den reservation, som finnes antecknad till denna punkt, avser icke ett motstånd mot det beslut, som statsutskottet har fattat i detta ärende — statsutskottet är således i detta avseende enhälligt — utan reservanternas ha velat anteckna, att de ansett, att utskottet och därmed också riksdagen bort göra ett uttalande i ett par punkter, som reservanternas anse vara förtjänta av särskild uppmärksamhet.

Den utvidgning, som nu kommer att beslutas, avser, att bostadsförsörjningen åt barnrika familjer skall utsträckas även till landsbygden och där komma egnahemsbebyggelsen till godo. Vi reservanter ha ansett, att det kanske är något ensidigt, att endast innehavare av egna hem skola komma att njuta förmånen av dessa bidrag. Enligt vår uppfattning borde det ha kunnat ordnas så, att även barnrika familjer, som icke äga egna hem, och sådana finnas många i tätbebyggda samhällen i landsorten, skulle haft möjlighet att få något bidrag, t. ex. i form av hyresbidrag eller på annat sätt, och att sålunda en undersökning och utredning på den punkten borde verkställas. Det är ju icke möjligt för enskilda riksdagsmän att framlägga ett formligt utarbetat förslag i överensstämmelse med den tankegång, som ligger bakom detta. Därtill fordras statens administrativa utredningsväsen. Men tanken synes oss vara så riktig, att den bör komma under omprövning, och jag skulle vilja vädja till vederbörande att till ett kommande år prestera en utredning i berörda avseende.

Man kan i detta sammanhang, när nu denna verksamhet utsträcker även till landsbygden, icke undgå att fästa uppmärksamheten på den splittring, som kommer att inträda i fråga om den olika storleken av de bidrag, vilka kommit förutvarande egnahemslåntagare och egnahemsbyggare på landsbygden till del och som komma att utgå enligt denna nya, utsträckt verksamhet. Säkerligen kommer ett visst missnöje att uppstå bland dessa egnahemsbyggare; den ene tycker att han borde ha samma bidrag som den andre o. s. v. Reservanternas hemställa således, att den saken i samband med en ytterligare utvidgning av verksamheten måtte klarläggas.

Anslag till bostadsförsörjning för barnrika familjer m. m. (Forts.)

Sedan ha reservanterna velat peka på den rent organisatoriska sidan i det sammanhanget. Ifrågavarande verksamhet handhaves av statens egnahems-lånebyrå, och den har ju tidigare också varit begränsad till städerna. Nu skall den utsträckas att även omfatta landsbygden och kommer således in på ett område, där förut andra organ varit ledande och haft hand om en verksamhet, som är närbesläktad med denna; som centralt organ har därvid statens egnahemsstyrelse fungerat. Det har under utskottsbehandlingen upplysts, att statens egnahemsstyrelse är föremål för utredning i syfte att få fram en omorganisation, och det har synts reservanterna angeläget att påpeka, att under denna omorganisation bör övervägas, om en centralisation kan genomföras och statens byggnadslånebyrå kan inordnas i statens egnahemsstyrelse, låt vara som en särskild byrå, men dock så, att den får en närmare kontakt med ledningen för den övriga stödverksamheten på egnahemsbyggelsens område på landsbygden, än vad som nu är fallet mellan byggnadslånebyrån och egnahemsstyrelsen.

Ja, dessa synpunkter synas mig ha varit så viktiga, att jag, då det icke varit möjligt att i utskottet få resonans för ett samfällt utskottsuttalande i dessa avseenden, icke har velat underlåta att reservationsvis framföra dem. Reservationen är icke uppställd som ett formligt yrkande, utan jag gör detta uttalande till protokollet i form av ett önskemål, som vederbörande måtte beakta under den fortsatta handläggningen såväl av frågan om bostadsförsörjning åt barnrika familjer som av frågan om det organisatoriska i denna verksamhet.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag vill till den föregående talarrens anförande endast knyta ett par reflexioner.

Det är i och för sig självfallet, att när man inför en verksamhet av den natur det här är fråga om, kunna äldre egnahemsbyggare kanske känna sig litet smärtsamt berörda, eftersom de, även om deras familjer äro stora, ha svårt att komma i åtnjutande av samma förmåner som de som nu skulle kunna bygga enligt det nya systemet. Man har ju försökt mjuka upp det till de gamla stora familjernas egnahemsbyggande på det viset, att de på mycket förmånliga villkor — mycket förmånligare än de vanliga — få bostadsförbättringsbidrag och på landsbygden kunna göra om- och tillbyggnader, därest detta ur utrymmes- eller upprustningssynpunkt skulle vara önskvärt. Jag vågar försäkra kamraren, att jag under beredningen gjorde stora ansträngningar för att finna en lösning, men det var mig icke möjligt att reda upp, hur man skulle kunna så att säga fullt samordna den gamla egnahemsverksamheten och denna speciella verksamhet för barnrika familjer. Jag tror dock lugnt att jag kan säga, att ämnet fortfarande skall vara föremål för uppmärksamhet.

Vad beträffar den andra punkten, där reservanterna ha gjort en erinran, är ju tveksamheten i allra högsta grad befogad, ty om man skall utsträcka denna subvention för barnrika familjer till enskilda hyreshus, så måste det ju tillämpas även i städerna; man kan icke begränsa det enbart till landsbygden. Detta måste leda till att staten får ett alldeles bestämmande inflytande över bostädernas kvalitet och över de hyror, som skola betalas för bostäderna. Jag får säga, att jag är inte riktigt säker på, att man, när man skulle överväga konsekvenserna av en sådan socialisering av en viss del av hyresmarknaden, vore så villig att taga dem. Jag har i varje fall för min del ansett det vara mycket tveksamt.

Beträffande den sista punkten vill jag icke yttra mig om, huruvida statens byggnadslånebyrå lämpligen skall infogas i statens egnahemsstyrelse en dag, men i den mån reservanternas tanke är den, att man borde åstadkomma en

Anslag till bostadsförsörjning för barnrika familjer m. m. (Forts.)
 centralisation av hela den statliga bostadspolitiken, är jag närmast böjd för att dela deras mening om lämpligheten av detta. Jag medger dock, att jag inte vet, hur man organisatoriskt skall reda upp problemet. Men att man, med den omfattning, som statens bostadspolitik numera har fått på olika områden, skulle behöva en central ledning, har jag nog under årens lopp blivit ganska övertygad om. Denna påminnelse om önskvärdheten att det problemet togs upp till studium har jag för min del därför ingenting att invända emot, ifall det är den tanken, som i det väsentliga har föresvävat reservanterna. Detta är vad jag har att yttra i den föreliggande frågan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 2 och 3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4.

Lades till handlingarna.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till lånefonden för bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen;

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens bosättningslånefond m. m.; samt

nr 115, om anvisande av de i regeringsformen 63 § föreskrivna kreditivsummorna.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt för Konungen att medgiva undantag från gällande bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning; samt

nr 35, i anledning av väckta motioner om ändring av övergångsbestämmelserna till reglementet angående tjänstepension för arbetare vid riksbankens sedeltryckeri och pappersbruk.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande konstitutionsutskottets memorial nr 12, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Punkten A.

Utskottets tillkännagivande att anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen.

Lades till handlingarna.

Punkten B.

Utskottets jämlikt § 107 regeringsformen gjorda anmälan av vissa ärenden.

På föredragning och hemställan av chefen för kommunikationsdepartementet, statsrådet Forslund, hade Kungl. Maj:t under punkterna 30—56 i statsrådsprotokollet för den 30 december 1937 fattat beslut över ansökningar från ett flertal föreningar om förhandlingsrätt i förhållande till vissa myndigheter.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten lämnat en närmare redogörelse för vissa av de förevarande ärendena, varefter utskottet anfört bland annat följande:

»Då alltså enhetliga synpunkter icke lagts till grund för bedömandet av de förevarande ansökningarna om förhandlingsrätt, har utskottet med hänsyn till den förevarande frågans principiella vikt funnit sig böra besluta anmärkning mot föredragande departementschefen, statsrådet Forslund, vilket utskottet får för riksdagen anmäla.»

Vid förevarande punkt hade avgivits

dels ett särskilt yttrande av herr *Reuterskiöld*, som instämt i utskottets anmärkningsbeslut och dess motivering, men därutöver velat göra vissa uttalanden i ämnet;

dels ock en reservation av herrar *Källman*, *Karl August Johanson*, *Härdin*, *Fast*, *Andersson* i Malmö, *Eriksson* i Toftered och *Nilsson* i Göteborg, som av angivna orsaker ansett, att tillräckliga skäl icke förebragts för att grunda en anmärkning enligt regeringsformens § 107 mot föredragande departementschefen, statsrådet Forslund.

Herr statsrådet **Forslund**: När det gäller den del av konstitutionsutskottets utlåtande, vilken nu föreligger till behandling, kan jag mycket väl förstå, att man kan ha olika meningar om huruvida tillämpningen av gällande författning överensstämmer med dess anda och mening.

Jag tolkar emellertid utskottets uttalande så, att utskottet icke bygger sitt omdöme på något ställningstagande till frågan om vilka organisationer, som borde eller icke borde tillerkännas förhandlingsrätt.

Innan jag övergår till att närmare redogöra för ifrågavarande ärendens handläggning, tillåter jag mig upplysa därom, att de organisationer, som ansökt om förhandlingsrätt, beröra många myndigheter och institutioner. Den 30 december 1937 erhöles 42 föreningar bifall till sina ansökningar och 12 erhöles avslag. En av de föreningar, vilkas ansökningar biföllos, skulle erhålla förhandlingsrätt gentemot 103 myndigheter, och antalet statsinstitutioner, som sorterade under dessa myndigheter, uppgick till cirka 150.

Jag önskar även påminna om min principiella inställning till frågan om rätten att få förhandla och tager mig därför friheten att återgiva vad jag yttrade i propositionen nr 128 till 1937 års riksdag, vilken proposition avsåg förhandlingsrätten. På sid. 64 i nämnda proposition anförde jag bl. a. följande:

»Starka skäl måste onekligen anses tala för den av de sakkunniga intagna ståndpunkten, att förhandlingsrätt bör medgivas varje av tjänstemännen bildad förening. Med en förhandlingsordnings anda är det nämligen mest överensstämmande, att några restriktioner icke sättas för tjänstemännens möjligheter att få överlägga med myndigheterna om de frågor, som nära beröra dem. Jag skulle med hänsyn härtill hava varit benägen att förorda de sakkunnigas förslag om att ett försök i varje fall borde göras med att införa en allmän förhandlingsrätt för alla tjänstemannaföreningar. Av redogörelsen för yttrandena framgår emellertid, att allvarliga betänkligheter mot förslaget

Ang. vissa ärenden rörande stats-tjänstemäns förhandlingsrätt.

Ang. vissa ärenden rörande statstjänstemäns förhandlingsrätt. (Forts.) uttalats av ett flertal av de myndigheter, som skulle hava att tillämpa de givna bestämmelserna. Även från tjänstemannahåll hava farhågor anförts om att en förhandlingsrätt med den vidsträckta omfattning, som de sakkunniga förorda, skulle komma att bliva så betungande för myndigheterna, att förhandlingsordningens idé skulle komma i vanrykte och att man därigenom skulle kunna riskera hela reformen. Vid sådana förhållanden har jag icke ansett mig böra motsätta mig, att en begränsning av förhandlingsrätten vidtogs i sådant hänseende, att endast de större och mera representativa föreningarna erhålla rätt att förhandla med myndigheterna i den ordning, författningen föreskriver. Såsom de sakkunniga framhållit, ernås även därigenom beaktansvärda fördelar i form av ordnade förhållanden i fråga om tjänstemännens organiserande. Att en begränsning i vissa fall kan vara nödvändig att genomföra har för övrigt tydligt visat sig, då det gällde att bedöma frågan om vilka tjänstemannaföreningar som skulle tillerkännas rätt att upptaga förhandlingar med 1936 års lönekommitté.»

På sid. 66 i samma proposition uttalade jag den förhoppningen, att tjänstemännen själva skulle underlätta förhandlingsförfarandet genom att skapa stora organisationer.

I de sakkunnigas betänkande behandlades även frågan om huruvida föreningsrättsliga bestämmelser skulle införas som villkor för förhandlingsrätten. I propositionen framhöll jag beträffande denna del av frågan, att förhållandena voro så olika inom skilda förvaltningsområden, att man — var gränsen än droges — skulle riskera att icke nå det resultat som vore önskvärt. Därtill skulle komma den olämpliga följden av en bestämmelse om visst medlemsantal eller viss representativitet såsom villkor för förhandlingsrätt, att en organisation den ena månaden skulle kunna vara förhandlingsberättigad för att den nästa kanske hava förlorat denna sin rätt. Jag förordade i propositionen såsom lämpligt att införa en bestämmelse, som gav möjlighet till begränsning av förhandlingsrätten.

Jag har velat återgiva vad som i denna punkt anförts i samband med tillkomsten av riksdagens beslut om förhandlingsrätt för statstjänstemännen. Jag anser mig även böra tillägga, att riksdagen icke uttalade någon avvikande mening emot vad jag anförde.

Konstitutionsutskottet anser, att några enhetliga synpunkter icke skulle hava legat till grund för bedömandet av ansökningarna om förhandlingsrätt.

Innan jag övergår till att säga några ord rörande de speciella fall, som utskottet närmare angivit, vill jag framhålla svårigheten att endast med hänsyn till vad som stadgas i författningens § 1 avgöra, vilka arbetstagare i statens tjänst som äro underkastade ämbetsmannaansvar. Vilka arbetstagare i statstjänst som äro att hänföra till nämnda grupp, är icke fastställt. Hur stor oklarheten är på detta område framgår av ett uttalande av ordföranden i den sakkunnigkommitté, som förberedde förslaget till ifrågavarande kungörelse om förhandlingsrätt. Han uttalade i ett föredrag följande:

»Enligt författningens ordalydelse tillerkännas statens tjänstemän förhandlingsrätt och avses med statens tjänstemän sådana arbetstagare, som äro underkastade ämbetsmannaansvar (1 §). Uppenbarligen föreligger med en sådan gränsdragning för författningens tillämpningsområde en viss oklarhet med hänsyn till osäkerheten i vissa fall, huruvida en tjänsteman har ämbetsmannaansvar eller ej. Frånvaron av en allmän tjänstemannalag, där begreppet statstjänsteman är närmare bestämt, gör det emellertid omöjligt att finna en annan definition än som hänvisar till 25 kap. strafflagen, varför det får överlätas åt praxis att avgöra, huruvida befattningshavare å gränsområdena för statens förvaltning skola hänföras under lagstiftningen.»

Ang. vissa ärenden rörande statstjänstemäns förhandlingsrätt. (Forts.)

Beträffande de tre organisationer, vilka erhållit förhandlingsrätt och vilka upptagits i utskottets anmärkning, förhåller det sig på följande sätt.

Försvarsverkens civila personals förbund och telegraf- och telefonmannaförbundet ha ett medlemsantal av 5,703 respektive 8,562 medlemmar. Dessa förbund ha efter överläggningar med sina motparter åstadkommit kollektivavtal, som reglera lönerna och anställningsvillkoren för en stor del av förbundens medlemmar. På grund av detta förhållande förekommer helt naturligt rätt ofta förhandlingar mellan parterna berörande skilda ting. När nu båda dessa förbund inom sig innesluta icke endast avtalsbundna personal utan även sådan, för vilken riksdagen fastställer lönevillkor, har jag icke kunnat finna, att dessa organisationer böra anses förhindrade att få upptaga förhandlingar även berörande dylika befattningshavare. Jag har ansett det finnas så mycket mindre anledning därtill, som rekryteringen av personal till extra ordinarie och ordinarie befattningar inom de verk, som här är fråga om, i ganska stor utsträckning sker från den kollektivavtalsbundna personalen. Framför allt är detta förhållandet vid telegrafverket. En vägran att medgiva förhandlingsrätt skulle leda till att t. ex. en linjearbetare, vilken erhållit befordran till extra ordinarie eller ordinarie, icke skulle kunna organisationsmässigt företrädas, därest han icke lämnade sin gamla organisation. Det kan enligt min mening icke vara i någons intresse att under dessa förhållanden vägra förhandlingsrätt.

Vad jag här anfört rörande telegraf- och telefonmannaförbundet kan med samma rätt anföras om en annan organisation vid samma verk — inom parentes sagt har utskottet icke tagit upp frågan om denna organisation, av vilken anledning vet jag inte — vilken samtidigt med telegraf- och telefonmannaförbundet erhöll förhandlingsrätt, nämligen kvinnliga telefontjänstemannaföreningarnas centralförening. Denna förening har alltsedan år 1922 haft kollektivavtal med telegrafstyrelsen för sina medlemmar. Men på samma sätt som var fallet med telegraf- och telefonmannaförbundet i fråga om rekryteringen till extra ordinarie och ordinarie förhåller det sig inom denna förenings verksamhetsområde. Efter befordran stanna de anställda kvar i sin gamla organisation, och det kan, som sagt, icke finnas anledning att förvägra föreningen rätt att förhandla även för dessa medlemmars räkning.

Angående det av utskottet i andra punkten upptagna fallet, som rör Svenska handelsarbetareförbundets ansökan, vill jag fatta mig mycket kort. Jag ber att få återgiva vad ordföranden i clearingnämnden anfört i sin skrivelse till handelsarbetareförbundet i samband med förbundets framställning om förhandlingsrätt enligt lagen om förenings- och förhandlingsrätt:

»Clearingnämnden får erkänna mottagandet av Eder skrivelse av den 16 denes, vari Ni hemställer om avslutande av ett kollektivavtal mellan Eder och nämnden angående hos nämnden anställda manliga tjänstemän.

I anledning härav får nämnden, som lyder under kungl. handelsdepartementet och i ärendet överlagt med departementschefen, framhålla, att nämndens befattningshavare äro statliga tjänstemän, med andra ord underkastade tjänstemannaansvar. Vid detta förhållande är lagen om förenings- och förhandlingsrätt icke tillämplig beträffande den. Tillika anser sig nämnden böra upplysa om, att vid innevarande års riksdag framlagts en proposition angående förhandlingsrätt för statens tjänstemän. Skulle denna proposition, varav ett exemplar närslutes, bliva av riksdagen bifallen, komma de däri föreslagna bestämmelserna att bliva tillämpliga i fråga om nämndens befattningshavare.

Nämnden får med återopande härav meddela, att nämnden under föreliggande förhållanden måste avböja Eder framställning.»

Med kändedom om denna clearingnämndens inställning till förbundets tidi-

Ang. vissa ärenden rörande statstjänstemäns förhandlingsrätt. (Forts.)
gare framställning var det enligt mitt sätt att se intet annat att göra än att bifalla förbundets framställning om förhandlingsrätt enligt kungörelsen den 4 juni 1937. Efter vad som förekommit anser jag, att man icke kan intaga annan ståndpunkt än jag gjort.

Jag ber nu att få säga några ord om de i punkterna 4 och 6 angivna organisationerna. Jag anser, att frågan om deras ansökningar kan behandlas i ett sammanhang. Båda dessa personalgrupper — växelstationsföreståndarnas riksförbund och Sveriges poststationsföreståndareförening — ha sina arbets- och lönevillkor reglerade genom överenskommelser mellan ämbetsverk och personalorganisationer, vilka överenskommelser utgöra en blandning av kollektivavtal och förordningar, utfärdade av ämbetsverken. Fullkomligt klart är i varje fall, att dessa befattningshavares arbets- och lönevillkor icke regleras genom beslut av Kungl. Maj:t eller riksdagen. I samband med prövningen av detta ärende uttrycktes från telegrafverkets sida mycket stor tveksamhet rörande frågan, huruvida växelstationsföreståndare vore att hänföra till de tjänstemannagrupper, på vilka kungörelsens bestämmelser skulle vara tillämpliga, enär deras arbetsvillkor fastställdes på sätt jag här anfört. Med hänsyn till de av nämnda styrelse anförda synpunkterna ansåg jag det böra tills vidare anstå med beviljande av förhandlingsrätt i detta fall.

Poststationsföreståndarnas ställning är alldeles densamma som växelstationsföreståndarnas i fråga om fastställandet av arbetsvillkoren. Jag vill i detta sammanhang tydligt framhålla, att om de båda organisationer, som det här är fråga om, skulle få behov av förhandlingsrätt för en reglering av löne- och anställningsvillkoren, är jag för min del villig att förorda bifall till en ansökning härom. Det är icke fråga om annat än att båda dessa organisationer äro representativa för sina arbetsområden.

Jag vill nu övergå till att säga några ord om de föreningar vid statens järnvägar, som icke erhållit förhandlingsrätt. Statens järnvägar är landets största företagare, om hänsyn tas till antalet anställda. Verksamheten omspannar ofantligt stora områden med mycket skiftande förhållanden. Med hänsyn till antalet befattningshavare och dessas uppdelning på icke mindre än ett 30-tal lönegrader är det helt naturligt, att om det är någonstans man bör begränsa antalet organisationer, som skola erhålla förhandlingsrätt, är det vid statens järnvägar. Det är ofantligt viktigt, att man vid ett så stort verk skapar största möjliga enhetlighet, vilket knappast kan ske, om man medger en på många organisationer uppdelad förhandlingsrätt. Det var också från detta verk, som man starkast påyrkade en begränsning och att förhandlingsrätt skulle erhållas endast efter medgivande av Kungl. Maj:t.

Personalförhållandena vid statens järnvägar utmärka sig i kanske högre grad än vid något annat verk därigenom, att på ett och samma arbetsområde förekomma mycket olika grupper av befattningshavare, i vissa fall tillhörande samma men i många fall vitt skilda lönegrader. Kännetecknande för verksamheten är framförallt, att behandlingen av personalärendena knappast låter sig uppdelas, enär ett beslut i en sådan fråga mycket lätt medför vittgående konsekvenser. Vid statens järnvägar förekommer ungefär samma rekryterings-system som vid telegrafverket, vilket jag tidigare omnämnt. Det innebär, att befattningshavare från de lägre lönegraderna genom befordran flyttas till högre tjänster, vilket dock i regel icke föranleder någon ändring, när det gäller vederbörandes medlemskap i den gamla organisationen. Ifrågavarande organisationer ha därigenom kommit att så att säga skära igenom en mängd olika lönegrader. Det finns enligt min mening icke anledning för statsmakterna att bryta sönder en sådan ordning, enär den, enligt vad erfarenheten visat, varit till båda parternas fördel.

Ang. vissa ärenden rörande statstjänstemäns förhandlingsrätt. (Forts.)

Jag ber att få tillägga, att antalet föreningar, som ansökt om förhandlingsrätt i förhållande till statens järnvägar, uppgick till sju och att verkets styrelse oreserverat tillstyrkt tre ansökningar, vilka bifallits av Kungl. Maj:t. De fyra föreningar, som icke erhöilo förhandlingsrätt, voro — utskottet har endast omnämnt två av dem — Svenska järnvägarnas kontorspersonalsförbund, statsbanornas kvinnliga tjänstemannaförening, kommunikationsverkens ingenjörsförbund och statsbanornas ingenjörsförbund. Såsom framgår av utskottsutlåtandet yttrade järnvägsstyrelsen rörande dessa framställningar, att ehuru den funne det trängande angeläget att antalet organisationer med förhandlingsrätt begränsades till det minsta möjliga, så ansåg sig styrelsen dock icke böra resa någon erinran mot framställningarna.

Innan frågan om medgivande av förhandlingsrätt för personalorganisationerna vid statens järnvägar avgjordes, hemställde jag om muntligt besked från den då nyutnämnde generaldirektören jämte den samtidigt nyutnämnde byråchefen, som har att handlägga personalärendena, huruvida de hade något att tillägga i anledning av järnvägsstyrelsens yttrande. Jag hade särskild anledning därtill, eftersom någon beredning icke förekommit, där den avgående chefen deltagit. Jag uppfattade nämligen järnvägsstyrelsens utlåtande på det sättet, att styrelsen ansåg, att förhandlingsrätt för närvarande endast skulle tillerkännas de större organisationerna och att alltså de fyra nyssnämnda organisationerna, i fråga om vilka styrelsen starkt understrukt kravet på en begränsning i beviljandet av förhandlingsrätt, icke borde erhålla sådan rätt. Av det muntliga svar jag erhöil, fick jag fullständig bekräftelse på detta mitt antagande. Jag har vid avgörandet av dessa ärenden handlat i fullt samförstånd med järnvägsstyrelsen.

Till sist endast några ord om den kvinnliga organisationens ansökan. Jag kan för min del icke finna, att det förefinnes något speciellt kvinnointresse vid statens järnvägar, som nödvändiggör förhandlingsrätt för denna organisation. Förhållandena äro helt annorlunda vid statens järnvägar än vid telegrafverket, där en organisation av kvinnliga befattningshavare erhållit förhandlingsrätt.

Ett bifall till ansökningarna från de fyra organisationer vid statens järnvägar, vilka icke erhöilo förhandlingsrätt, skulle helt enkelt ha medfört, att ingen organisation därefter kunde vägras förhandlingsrätt, utan sådan skulle medgivas helt automatiskt.

Med vad jag nu anført har jag sökt ge en något tydligare belysning av ärendet än den utskottet kunnat få av de tillgängliga handlingarna. Enligt min mening är, såsom jag tidigare här anført, så skiftande förhållanden rådande inom de olika verken, att en fullständig likformighet icke är möjlig att åstadkomma.

Herr Öman: Herr talman! Till försvar för den brist på enhetlighet och konsekvens, som enligt konstitutionsutskottets mening utmärkt regeringens behandling av ansökningarna om förhandlingsrätt enligt kungörelsen av den 4 juni 1937, har statsrådet Forslund nyss inför kammaren anført, att någon obegränsad förhandlingsrätt aldrig medgivits. Statsrådet hänvisade till propositionen om förhandlingsrätt till fjolårets riksdag, vari han sade sig ej vilja motsätta sig, att en begränsning av förhandlingsrätten vidtoges i sådant hänseende, att endast de större och mera representativa föreningarna erhålla rätt att förhandla med myndigheterna. Jag vill med anledning av statsrådets uttalande bara konstatera, att i fråga om förhandlingsrättens omfattning inga meningsskiljaktigheter föreligga mellan konstitutionsutskottet och statsrådet. Vad det här gäller är inte frågan, huruvida förhandlingsrätten lämpligen bör

Ang. vissa ärenden rörande statstjänstemäns förhandlingsrätt. (Forts.)
begränsas till vissa större och mera representativa organisationer, utan det är det sätt, varpå lagen i en mängd särskilda fall har tillämpats.

Den förhandlingsrätt, som kom till stånd genom fjolårets kungörelse, var inte någon förhandlingsrätt i största allmänhet utan, såsom i kungörelsen direkt utsäges, en *förhandlingsrätt för statens tjänstemän*. Kungörelsen var avsedd att utgöra en komplettering till 1936 års lag om förenings- och förhandlingsrätt, vilken ju icke är tillämplig på sådana arbetstagare i statens eller kommunernas tjänst, som äro underkastade ämbetsmannansvar. Det är den omständigheten, som statsrådet enligt utskottets mening i alltför hög grad förbiset. Man kan naturligtvis göra gällande, att det är tvivelaktigt, vad som avses med statens tjänstemän. I kungörelsen heter därom endast, att med statens tjänstemän avses sådana, som äro underkastade ämbetsmannansvar. Statsrådet har nyss påpekat, att det i många fall är svårt att draga en strikt gräns, när det gäller att avgöra, om en person är underkastad ämbetsmannansvar eller icke, något som utskottet också konstaterade under sina överläggningar. Utskottet har emellertid funnit, att statsrådet Forslund inte bara i ett eller annat tvivelaktigt gränsfall utan i en hel rad fall, beträffande vilka vederbörande myndigheter tillstyrkt medgivande av förhandlingsrätt på den grund att de sökande enligt myndighetens uppfattning vore underkastade ämbetsmannansvar, dock ansett sig kunna avslå ansökningarna, medan statsrådet i andra fall tillstyrkt bifall till de ingivna ansökningarna, oaktat vederbörande myndigheter haft den uppfattningen, att de sökande icke vore underkastade ämbetsmannansvar och kungörelsen alltså icke vore tillämplig på dem.

Jag skall inte inlåta mig på något juridiskt-tekniskt resonemang i denna fråga. Då jag icke är jurist, anser jag mig ej vara i stånd därtill. Jag vill endast genom att draga fram några av de fall, som av utskottet anförts, och dessutom några fall, som upptas i den i utskottets betänkande intagna tabellen, söka klarlägga, att statsrådet tydligen icke visat den opartiskhet, som man bort kunna förvänta.

I tolv fall ha rena tjänstemannasammanslutningar fått avslag på sina ansökningar om förhandlingsrätt, trots att vederbörande myndighet tillstyrkt framställningarna. I ett stort antal andra fall ha föreningar, på vilka fjolårets kungörelse enligt myndighetens mening icke varit tillämplig, fått sina ansökningar bifallna.

Jag ber först att få redogöra för några exempel på att Kungl. Maj:t bifallit ansökningar från sammanslutningar, som utskottet icke anser vara tjänstemannasammanslutningar.

Två ansökningar från försvarsverkens civila personals förbund ha bifallits, oaktat vederbörande myndigheter avstyrkt desamma med hänvisning till att förbundet i fråga omfattar arbetstagare i statens tjänst, som ej äro underkastade ämbetsmannansvar. Arméförvaltningens civila departement hade framhållit, att av förbundet angivna medlemmar, 2,700, icke kunnat avse dess förhandlingsberättigade medlemmar, varför arméförvaltningen infordrat uppgift härom. Sådan uppgift lämnades icke av förbundet — redan det ett ganska anmärkningsvärt förhållande. Förbundet uppgav allenast, att förbundet ansökte om förhandlingsrätt för de medlemmar av förbundet, som äro tjänstemän. Enligt § 4 i förbundets stadgar äger envar inom förbundets verksamhetsområde anställd *arbetare* — ingenting säges i stadgarna om tjänstemän — rätt att bliva medlem av förbundet. Arméförvaltningen anförde i sitt yttrande, att det syntes arméförvaltningen tveksamt om förhandlingsrätt enligt kungörelsen borde medgivas förbundet, helst som de till förbundet anslutna extra ordinarie tjänstemännen kunde antagas tillhöra samma kategorier, vilka äro organiserade i försvarets civila tjänstemannaförbund. Detta förbund har ansökt och fått

Ang. vissa ärenden rörande statstjänstemäns förhandlingsrätt. (Forts.)
förhandlingsrätt. Enligt arméförvaltningens mening kunde det icke anses lämpligt, att förhandling rörande en och samma befattningshavargrupp skulle kunna äga rum med mer än en personalorganisation. För att en dylik organisation skall kunna företräda en viss grupp av tjänstemän, torde det, säger arméförvaltningen, få anses nödvändigt, att åtminstone en någorlunda avsevärd procent av gruppens medlemsantal tillhör föreningen. I detta avseende har arméförvaltningen ställt sig på precis samma ståndpunkt, som herr statsrådet gjorde i sitt uttalande till statsrådsprotokollet i fjol. Men av de föreliggande handlingarna framgår icke, att försvarsverkens civila personals förbund i något som helst hänseende skulle vara representativt för tjänstemännen. Det enda, som i det avseendet framgår av handlingarna, finner man i ett par ganska egenartade blyertsanteckningar på akten i fråga. Den ena blyertsanteckningen uppger, att av de till förbundet anslutna medlemmarna, omkring 5,000, skulle 100 vara att betrakta som tjänstemän. En femtiondel av förbundets hela medlemsantal skulle enligt den enda föreliggande uppgiften angående antalet tjänstemän i förbundet vara att betrakta som tjänstemän.

Den andra blyertsanteckningen på akten finner jag icke mindre anmärkningsvärd. Det heter däri: »Anmält i försvarsberedning den ¹⁸/₁₂ 37 — försvarsministern är av samma mening som arméförvaltningens civ. dep. E. Sverne.» Det framgår härav, att statsrådet och chefen för försvarsdepartementet den 18 december haft en rakt motsatt mening i denna fråga mot den, till vilka statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet vunnit Kungl. Maj:ts bifall den 30 december, d. v. s. tolv dagar senare!

I sitt yttrande över ansökningsfrågan från försvarsverkens civila personals förbund anför marinförvaltningen följande: »Av innehållet i förbundets stadgar §§ 2, 4 och 12 torde framgå, att förbundet allenast omfattar sådana arbetstagare i statens tjänst, som icke äro underkastade ämbetsmannansvar. Vid det förhållandet att förbundet för dessa arbetstagare äger förhandlingsrätt enligt lagen om förenings- och förhandlingsrätt den 11 september 1936 måste marinförvaltningen finna, att förbundet åtminstone för närvarande icke kan vara berättigat till förhandlingsrätt enligt kungörelsen den 4 juni 1937 angående förhandlingsrätt för statens tjänstemän. Marinförvaltningen avstyrker sålunda nådigt bifall till förevarande framställning.» Försvarsdepartementet åberopade också marinförvaltningens yttrande, men Kungl. Maj:t biföll likafullt framställningen.

Jag vill fästa uppmärksamheten på behandlingen av en annan ansökan, som icke utförligt omnämnes i utskottets betänkande. Fallet är karakteristiskt för den ojämnhet och oklarhet, som ådagalagts vid dessa frågors avgörande. Försvarsverkens civila personals förbund ingav inte endast de två av utskottet omfördälda ansökningarna rörande förhandlingsrätt gentemot arméförvaltningen och marinförvaltningen. Förbundet ingav också en ansökan, som gällde lotsstyrelsen. Av den tabell, som återfinnes i konstitutionsutskottets memorial på sid. 17, framgår, att lotsstyrelsen i sitt yttrande förklarade förbundet ej vara berättigat till förhandlingsrätt enligt kungörelsen, då förbundet representerar endast arbetstagare, som icke äro underkastade ämbetsmannansvar. Då frågan behandlades i fackdepartementet, d. v. s. i detta fall handelsdepartementet, anslöt sig departementet till lotsstyrelsens mening, varpå ansökan återkallades av försvarsverkens civila personals förbund.

På principiellt samma sätt ligger det till med den ansökan, som ingavs av telegraf- och telefonmannaförbundet. Telegrafstyrelsen begärde av förbundet upplysning om och i vilken omfattning förbundet omsluter personal i tjänstemannaställning. Vad svarar förbundet på denna självklara begäran av vederbörande myndighet? Jo, mina herrar, förbundet svarar med en skrivelse av

Ang. vissa ärenden rörande statstjänstemäns förhandlingsrätt. (Forts.)
den 9 november 1937, att man vägrar att lämna de av myndigheten begärda upplysningarna! Telegrafstyrelsen säger i sitt yttrande angående denna fråga: »Vad angår telegraf- och telefonmannaförbundet, från vilket uppgift angående de personalgrupper förbundet representerar icke stått att erhålla, framgår av dess stadgar, att förbundet avser att 'samla all inom telegraf- och telefonväsendet i Sverige anställd personal, som fyllt 15 år och som förbinder sig att följa organisationens stadgar och stadgeenliga beslut', samt att i förbundets uppgifter ingår bland annat, 'att kraftigt verka för avskaffande av ordinarie och extra ordinarie anställningsformen och med all kraft hävda kollektivavtalsprincipen'. Ehuru förbundet vägrat lämna styrelsen uppgifter om sitt personalbestånd, är det styrelsen bekant, att förbundet omsluter flertalet av de till över 8,000 uppgående arbetarna vid telegrafverkets distrikt, stationer och verkstad ävensom telegrambärare, att» — detta vill jag särskilt fästa uppmärksamheten på — »av de cirka 1,675 manliga tjänstemännen inom de personalkategorier, där förbundet kan tänkas hava medlemmar, icke mindre än 1,536 tillhöra annan sammanslutning, samt att i förbundet är organiserat ett okänt antal telefonister, under det att telefonistpersonalen, där den är organiserad, såsom regel tillhör annan sammanslutning. Enär det i 1 § i kungörelsen angående förhandlingsrätt för statens tjänstemän givna stadgandet, att med 'statens tjänstemän avses i denna kungörelse sådana arbetstagare i statens tjänst, som äro underkastade ämbetsmannansvar', jämfört med definitionen å ämbetsman i strafflagens 10 kap. 1 § andra stycket, synes innebära, att arbetare icke avses i berörda kungörelse, skulle telegraf- och telefonmannaförbundet icke företräda annat än minoriteter av befattningshavare, för vilka ifrågavarande kungörelse är avsedd.» Telegrafstyrelsen framhåller vidare, att för handlingsrätt bör uppställas dels fordran på ett betydande medlemsantal, dels ock på att föreningen företräder en majoritet bland de befattningshavargrupper, som kunna vinna inträde i densamma. Vidare anför styrelsen: »Rörande telegraf- och telefonmannaförbundet, vilket vägrat uppgiva om och i vilken omfattning förbundet omsluter personal i tjänstemannaställning men meddelat, att hela medlemsantalet utgör ungefärligen 8,400, måste styrelsen finna, att förbundet icke i någon mån kan anses såsom representativt för vare sig manliga tjänstemän eller telefonistgruppen, enär telegrafverkets personalförbund omsluter mångdubbelt flera manliga tjänstemän i de ifrågakommande graderna samt kvinnliga telefontjänstemannaföreningarnas centralförening torde ha vida mera än dubbelt så många telefonister. Om telegraf- och telefonmannaförbundet skulle erhålla förhandlingsrätt enligt kungörelsen, skulle det innebära att ingen minoritetssammanslutning skulle kunna vägras sådan rätt och att jämväl dubbelrepresentation skulle medgivas, vilket givetvis måste ur redans och ordningens synpunkt förebyggas.» Trots detta uttalande av den ansvariga myndigheten biföll Kungl. Maj:t den ingivna ansökningen.

Jag ber att få anföra ännu ett exempel på statsrådet Forslunds överdrivna generositet mot föreningar, som visserligen ha förtjänsten att tillhöra landsorganisationen men som eljest tydligt falla utanför 1937 års kungörelse.

Den 30 december beviljades förhandlingsrätt åt svenska handelsarbetarförbundet i förhållande till clearingnämnden. Statsrådet Forslund har redan berört den frågan i sitt anförande nyss och ansåg sig då kunna avfärda den mycket kort. Jag vill med anledning därav påpeka, att av hos clearingnämnden anställda 28 manliga befattningshavare endast 9 äro medlemmar av handelsarbetarförbundet och av 47 anställda kvinnliga befattningshavare är endast 1, säger 1, medlem av förbundet. Därav torde i någon mån framgå, hur representativt handelsarbetarförbundet kan anses vara för de anställda i fråga. Statsrådet Forslund anförde ett stycke ur en skrivelse från clearing-

Ang. vissa ärenden rörande statstjänstemäns förhandlingsrätt. (Forts.) nämnden till handelsarbetarförbundet med anledning av dess något år tidigare ingivna ansökan om förhandlingsrätt enligt 1936 års lag. Det är riktigt, att clearingnämnden uttalat sig på det sättet i den skrivelsen. Men statsrådet förbigick alldeles i sitt anförande det yttrande, som clearingnämnden ingav till Kungl. Maj:t beträffande den förevarande framställningen om förhandlingsrätt enligt 1937 års kungörelse. I detta utlåtande framhöll clearingnämnden den mycket tillfälliga karaktären hos den av nämnden uppbyggda organisationen ävensom att detta förhållande blivit från början eftertryckligt betonat för varje hos nämnden anställd. Såväl vid antagandet som sedermera har hos befattningshavarna inskräpts vikten av att de oavlåtligt måste taga hänsyn härtill och göra sitt bästa för att skaffa sig säkrare anställning än den, som hos nämnden vore dem beredd. Det har påpekats för dem, att nämnden icke gör anspråk på någon uppsägningstid från deras sida; så snart något säkrare erbjudes, kunna de omedelbart lämna nämndens tjänst. Clearingnämnden yttrade till sist: »Under framhållande av den säregna och tillfälliga karaktären hos nämndens organisation och personalens anställningsförhållanden ävensom dennas olikartade sammansättning liksom ock den omständigheten, att endast ett mycket ringa fåtal av befattningshavarna tillhör handelsarbetarförbundet, får nämnden avstyrka, att förbundet tillerkännes förhandlingsrätt i förhållande till nämnden.»

Kungl. Maj:t lämnade nämndens onekligen mycket starkt motiverade mening därhän, och ansökan blev av Kungl. Maj:t bifallen.

Jag skall nu övergå till några av de fall, där den generositet, som visats mot vissa föreningar, vilka i varje fall inte kunna anses vara typiska tjänstemannaföreningar, alldeles har försvunnit, och där i stället en rad verkligen typiska tjänstemannaföreningar av den art, lagen talar om, ha fått avslag på sina ansökningar. Tre sammanslutningar av posttjänstemän, nämligen posttjänstemännens förening, svenska postmannaförbundet och Sveriges poststationsföreståndarförening, hade i särskilda ansökningar anhållit att tillerkännas förhandlingsrätt för sina medlemmar. Kungl. generalpoststyrelsen förklarade sig intet ha att erinra mot att samtliga dessa tre föreningar erhöles förhandlingsrätt. »I allmänhet», sade den, »torde det falla av sig självt, vilken förening rätteligen bör företräda den ena eller andra befattningshavaren, men i vissa fall äro gränserna oklara.» Styrelsen tillade: »Den nya förhandlingsrättslagen är för postverkets vidkommande tillämplig på förutom vid verket anställda ordinarie och extra ordinarie tjänstemän jämte aspiranter följande avtalsanställda befattningshavare, nämligen: *poststationsföreståndare*, *lantbrevbärare*, *lädbrevbärare* och *postombud*.»

Jag fäster särskilt uppmärksamheten på att *poststationsföreståndarna* av generalpoststyrelsen direkt uppräknats bland dem, för vilka den nya förhandlingsrättslagen vore tillämplig. Kungl. Maj:t *avslog* nämligen poststationsföreståndarföreningens ansökan, medan de båda andra ansökningarna bifolles. Att märka är, att till och med konkurrentorganisationen svenska postmannaförbundet förklarade sig intet ha att erinra mot att poststationsföreståndarföreningen tillerkändes förhandlingsrätt. Det lär heller inte kunna bestridas, att poststationsföreståndarföreningen hör till de större och mera representativa föreningarna, ity att den har 2,312 medlemmar och bildar en mycket homogen grupp, artskild från övriga posttjänstemän.

Ett liknande fall föreligger i den ansökan, som ingavs från växelstationsföreståndarnas riksförbund, som hade anhållit om förhandlingsrätt i förhållande till telegrafstyrelsen. Även här gällde det en stor och representativ förening, medlemsantalet är uppgivet till 1,087, och enligt stadgarna äger envar växelstationsföreståndare, som förbinder sig att efterleva förbundets stad-

Ang. vissa ärenden rörande statstjänstemäns förhandlingsrätt. (Forts.)
gar samt de av förbundet fastställda stadgarna för förbundets avdelningar och sektioner, rätt att inträda i förbundet.

Telegrafstyrelsen anför om denna ansökan: »Vad angår växelstationsföreståndarnas riksförbund, som är en i sin nuvarande gestaltning nybildad sammanslutning, får styrelsen göra det uttalandet, att förbundet, som veterligen är den enda organisationen inom ifrågakvarande personalgrupp, tämligen representativt företräder de av telegrafverket medelst kontrakt anställda föreståndarna.» Telegrafstyrelsen tillstyrkte därför ansökningen, för såvitt icke de av telegrafverket anställda och avlönade föreståndarna ansåges falla utom kungörelsens räckvidd. Det har icke från något håll visats, att dessa skulle falla utanför kungörelsens räckvidd. Kungl. Maj:t avslög likafullt den ingivna ansökan.

Så kommer jag fram till ett mycket uppmärksammat fall, nämligen behandlingen av ansökan från svenska järnvägarnas kontorspersonalförbund om förhandlingsrätt. Detta förbund inrymmer stationsmästarna vid statens järnvägar, vilka åtminstone för närvarande inte torde vara medlemsberättigade i statens järnvägars befälsförbund, vilket fått sin ansökan bifallen. Det har 1,141 medlemmar och får alltså anses tillhöra de större och mera representativa föreningarna. Järnvägsstyrelsen sade, såsom statsrådet nyss alldeles riktigt anförde, att ehuru den fann det trängande angeläget, att antalet organisationer med förhandlingsrätt begränsas till det minsta möjliga hade den i alla fall ingen erinran mot framställningen om förhandlingsrätt i detta fall. Statsrådet har nyss inför kammaren upplyst, att han hos den nyutnämnde generaldirektören vid statens järnvägar anhållit om besked, huruvida denne eventuellt hade något att tillägga till den skrivelse, som ingivits av järnvägsstyrelsen, och statsrådet förklarade, om jag uppfattade honom rätt, att det besked, han från generaldirektörens sida erhållit, var av den beskaffenhet, att avslaget på kontorspersonalförbundets ansökan kunde anses såsom tillkommit i *samförstånd* mellan järnvägschefen och kommunikationsministern. Jag måste finna det ganska egendomligt, att ingenting om denna sak framgår av de handlingar, som ställts till konstitutionsutskottets förfogande. I dessa handlingar finnes ingenting utöver den skrivelse från järnvägsstyrelsen, jag nyss åberopade, och då det här gäller en fråga av mycket stor betydelse för tjänstemännen och organisationerna, borde åtminstone en klar och motiverad skrivelse från generaldirektörens sida förelegat. Jag vet inte, huruvida endast en muntlig överläggning förekommit eller om till äventyrs några skrivelser utväxlats. I det senare fallet borde givetvis den av generaldirektören avgivna skrivelsen ha ställts till konstitutionsutskottets förfogande.

Till sist har utskottet bland de fall, som utskottet åberopat till stöd för sin tes om bristande enhetlighet i behandlingen av dessa ansökningar, anført en ansökan från statsbanornas kvinnliga tjänstemannaförening. Denna ansökan avslögs av Kungl. Maj:t. Nu kan naturligtvis sägas, att medlemsantalet i denna kvinnliga förening är relativt litet — den omfattar endast 184 medlemmar — men det är att märka, att detta är den *enda* föreningen för kvinnliga tjänstemän vid statens järnvägar, och att den omsluter det övervägande flertalet kvinnliga tjänstemän där. Man jämföre avslaget på en sådan ansökan med bifallet till handelsarbetareförbundets ansökan om förhandlingsrätt för summa 10 vid clearingnämnden anställda personer, bland vilka endast en av 47 anställda kvinnor! Man måste alltså säga, att det i alla fall förelegat en ansökan från en för de kvinnliga anställda vid statens järnvägar mycket representativ förening. Järnvägsstyrelsen hade inte heller någon erinran att göra emot förhandlingsrätt, ehuru den också här betonade, att den fann

Ang. vissa ärenden rörande statstjänstemäns förhandlingsrätt. (Forts.)
det trängande angeläget att draga gränsen för antalet organisationer så snävt som möjligt.

Utöver dessa av utskottet omförmälda fall skulle jag vilja påpeka, att statsrådet Forslund mot myndighetens tillstyrkan *avslagit* ansökningar om förhandlingsrätt från telegrafverkets kvinnliga kontorspersonalförening, telegrafverkets ingenjörsförening, telegrafverkets tekniska tjänstemannaförening, telegrafverkets trafikpersonalsförbund, kommunikationsverkens ingenjörsförbund och statsbanornas ingenjörsförbund. Här har avslagits en hel rad ansökningar från föreningar, som med fog kunna göra anspråk på att betraktas som föreningar av tjänstemän, och om vilka åtminstone kan göras gällande, att även de äro representativa för vissa speciella grupper av befattningshavare.

Man kan av hela denna frågas handläggning inte undgå intrycket, att statsrådet vid behandlingen av de ingivna ansökningarna visat bristande konsekvens. För att diskussionen inte skall komma att röra sig om annat än vad utskottet gjort gällande önskar jag dock framhålla, att utskottet som sådant inte gjort anmärkning i vare sig det ena eller det andra fallet utan endast uppräknat ett antal ansökningar och konstaterat, hur olika de blivit behandlade av statsrådet. Utskottet har konstaterat, att i vissa fall, där tydliga förutsättningar för bifall förelågo, ansökningarna avslagits och omvänt. En sådan brist på enhetlighet i tillämpningen av en för alla statens tjänstemän betydelsefull lagstiftning måste ovillkorligen väcka betänkligheter. Om man nämligen skulle tänka sig, att praxis i fortsättningen bleve sådan som hittills, skulle därav för stora tjänstemannagrupper vidkommande följa, att de berövades varje som helst förhandlingsrätt. De äro i och för sig icke berättigade till förhandlingsrätt enligt 1936 års lag, vilken ju *utesluter* sådana arbetstagare, som äro underkastade ämbetsmannansvar. Vägrar man dem sedan förhandlingsrätt också enligt 1937 års kungörelse, ha de inga som helst möjligheter att i den nya form, som riksdagen för sin del uttryckligen godkänt, tillvarataga sina intressen genom förhandlingar med myndigheterna.

Den lilla orättvisa, som till äventyrs kan ligga däri, att ett litet antal tjänstemän inom en stor arbetarsammanslutning ställes utanför förhandlingsrätt, emedan sammanslutningen betraktas som arbetarsammanslutning, väger inte på långt när lika tungt som den stora orättvisa, som ligger däri, att ett stort antal renodlade tjänstemannaföreningar av den art, som i lagen åsyftas, ställes utanför densamma och vägras förhandlingsrätt. Det är möjligt att fullständig likformighet på detta område, såsom statsrådet framhöll, aldrig kan åstadkommas, detta särskilt emedan förhållandena ju äro rätt skiftande från fall till fall.

Även om man inte kan åstadkomma fullständig likformighet, synes det mig vara ett mycket väsentligt och mycket viktigt krav både från riksdagens och statstjänstemännens sida, att den *största möjliga* likformighet eftersträvas. Detta har icke skett genom det konseljbeslut, som fattades den 30 december 1937, och det är därför utskottet ansett, att det föreligger anledning till anmärkning enligt § 107 mot statsrådet Forslund.

Herr statsrådet **Forslund**: Efter det föregående anförandet anser jag mig omedelbart böra säga ännu ett par ord, och jag vill då först uttala min stora förvåning över att den ärade talaren i sitt resonemang kom fram till ett slut, som enligt min mening icke stod i överensstämmelse med här ifrågavarande författning och ej heller med förberedelserna till denna författning. Han anför, att med Kungl. Maj:ts tillämpning av författningen kommer man här i

Ang. vissa ärenden rörande statstjänstemäns förhandlingsrätt. (Forts.) den ställningen, att det finns tjänstemän, som varken sortera under 1936 års lag om förenings- och förhandlingsrätt eller få förhandlingsrätt enligt 1937 års författning. Ja, men det är ju redan i propositionen utsagt, att detta kan inträffa i och med att man inför behörighetsregler på så sätt, att Kungl. Maj:t skall avgöra, huruvida vederbörande skola få eller icke få förhandlingsrätt. Riksdagen har icke godtagit de sakkunnigas förslag, som har refererats och som också jag uttalat min sympati för, nämligen att alla skulle få förhandlingsrätt, utan den har gått in för att det skall prövas i varje särskilt fall, om de skola få rätten i fråga. Då kan jag inte förstå, hur den siste talaren kan komma till det slut han gör och konstatera, att en orätt under alla förhållanden vederfares de människor vilkas organisationer icke medgivits förhandlingsrätt och att en förvägran av berörda rätt inte skulle stå i förening med ett objektivt bedömande av just det, som man har att handlägga i samband med frågan om förhandlings- och föreningsrätt. Det är, menar jag, en lucka i den föregående talarens beskrivning av denna författning, sådan den till sitt innehåll är, och förarbetena därtill.

Samtidigt vill jag säga ett par ord i några av de punkter han här nämnde, men jag vill först konstatera att talaren tycktes fullständigt ha gjort upp sitt anförande — han i likhet med mig — innan något resonemang här i kammaren blivit fört, eftersom han ej alls tog någon hänsyn till de upplysningar jag här lämnat. Jag har icke på något sätt försökt att förvägra t. ex. poststationsföreståndarna deras förhandlingsrätt. Att de kommo i den belägenheten att ej ifrågasättas till att få förhandlingsrätt, berodde på något, som ofta förekommer efter överläggningar med myndigheter — i detta fall telegrafstyrelsen. Där gjorde man nämligen starkt gällande, att växelstationsföreståndarna — vilka inom parentes sagt ibland kunna vara samma personer äro poststationsföreståndare — ej borde ha förhandlingsrätt. Det åberopades även, om jag inte tar fel, att samma förening — växelstationsföreståndarnas förening — hade begärt nya förhandlingar om åstadkommande av ett kollektivavtal. Under sådana förhållanden fick denna fråga anstå. Deras framställning avslogs för det dåvarande, och det fick bli beroende på framtiden, huruvida de skulle få förhandlingsrätt eller ej. Ha de slutit kollektivt avtal om sina arbetsvillkor, föreligger det inte alls för dem något behov av förhandlingsrätt i författningens mening. Det skulle möjligen kunna tänkas, att någon enstaka, som fått sin ställning förändrad och blivit tjänsteman i här avsedda författningens mening har gått och glömt sig kvar i denna förening. Men eljest äro ju dessa människor ej att hänföra till den kategori av fast anställda, som vi tänka på, när det gäller tjänstemän i vanlig mening.

Det avslag, som poststationsföreståndareföreningen fått, är sålunda fullständigt beroende på, att man icke kunde göra skillnad på växelstationsföreståndare och poststationsföreståndare, och det har också omedelbart efter beslutet lämnats den upplysningen till generalpoststyrelsen, att det var endast av det skälet, som man här avslog ansöknigen.

Sedan har den föregående talaren också läst upp ett stycke ur stadgarna för försvarsverkens civila personalförbund och gjort gällande, att med det i dessa stadgar använda uttrycket »arbetare» avsåges, att i denna organisation inte någon borde intagas, som skulle kunna betecknas såsom tjänsteman. Jag tror, att den ärade talaren även där har gått litet hastigt fram i sina slutsatser. Jag tror nämligen inte, att man får tolka förbundets stadgar på det sätt, som han gjorde. Och för övrigt skulle jag vilja rekommendera talaren att läsa vad som står i § 1 i ifrågavarande kungörelse. Där heter det: Med tjänstemän avses i denna kungörelse sådana *arbetstagare* i statens tjänst, som äro underkastade tjänstemannaansvar. Vi använda själva i vår kungörelse ordet

Ang. vissa ärenden rörande statstjänstemäns förhandlingsrätt. (Forts.)
»arbetstagare», men vi avse tjänstemän. Då kanske det må vara förlätligt, höll jag på att säga, om även ett fackförbund använder uttrycket »arbetare» för dem, som de taga in i sin organisation, även om det bland dem finnes en hel del, som till och med sortera under sådana, som ha vad vi kalla ämbetsmannansvar.

Sedan förde talaren frågan in på clearingnämnden. Jag måste säga, att jag förvånar mig mycket över, att någon envist vill resonera därom efter vad som där förekommit mellan parterna. Den ena parten hemställde nämligen hos den andra om att få sluta ett kollektivavtal, men det hänvisades då som svar på denna framställning till att man efter verkställd undersökning kommit till den uppfattningen, att clearingnämndens anställda vore att hänföra till de tjänstemän, som ha ämbetsmannansvar, och det förklarades: »Under sådana förhållanden skola ni ej ha denna rätt till förhandling enligt 1936 års lag.» Men så är man så snäll och upplyser personalen om, att det kommer en ny författning, som sannolikt blir fastställd av riksdagen 1937, »och då är det meningen, att ni skola vara hänförliga dit». Jag måste säga mig, att om man inte hade givit detta svar, så skulle handelsarbetareförbundet enligt mitt sätt att se kunnat gå in för att till arbetsdomstolen instämma clearingnämnden för att få klarlagt, huruvida vederbörande vore berättigade till förhandlingsrätt eller ej. Förbundet avstod från att göra den *démarche*, och man fann sig i stället i den förklaring, som clearingnämnden hade avgivit. Jag skulle nästan vilja säga, att enligt mitt sätt att se var det under sådana förhållanden nästan en plikt att medgiva förbundet förhandlingsrätt beträffande denna arbetsplats.

Sedan kommer man över till den detalj av frågan, som angår spörsmålet: är sammanslutningen representativ eller ej? Jag har i mitt första anförande också ådagalagt, att man med denna lagstiftning — om jag får använda det ordet — icke avsåg att på något sätt genom föreningsrättsliga regler få fram behörighetsgraden, utan den saken skulle prövas särskilt, och när det då icke finnes någon annan organisation på denna arbetsplats, som här gör anspråk på förhandlingsrätt, så finnes det enligt mitt sätt att se ingenting, som talar emot att bevilja handelsarbetareförbundet denna förhandlingsrätt, änskönt att de, som äro anslutna till föreningen, äro ganska få.

Herr Öman sökte i sitt anförande ådagalägga, hur förfärligt olika det kan vara inom olika arbetsområden. Vi ha t. ex. givit civilförvaltningens personalförbund förhandlingsrätt, som jag här nämnde, med, om jag ej tar fel, 103 myndigheter. I dessa fall rör det sig om ifrån *en* upp till högre antal medlemmar, men det finnes ingen annan, som kan göra anspråk på eller har gjort anspråk på att företräda dessa grupper, och då måste vi också medgiva dem denna förhandlingsrätt, änskönt att medlemsantalet ibland är lågt. Det finnes inte fastställt något medlemsantal, för att föreningen i fråga skall anses representativ, utan den saken måste också ses mot bakgrunden av om det överhuvud finnes någon organisation. Enligt min mening skulle det strida mot statsintresset, om man medverkade till att vi här i landet finge ett mycket starkt decentraliserat organisationssystem, och jag vill peka på att man i Danmark, där man för många år sedan genomfört förhandlingsrätt för statsanställda, bestämt gick in för, att vid ett verk icke mer än två organisationer skulle få förhandlingsrätt. Fanns det flera organisationer, så måste de i förhandlingsväg företrädas av någon av de två, som hade fått förhandlingsrätt. Skulle man då här i landet gå in för att så att säga spalta upp organisationerna till ett antal, som svarar i första hand mot antalet lönegrader, och sedan inom dessa lönegrader, där det kan finnas ända till tiotalet befattningshavaregrupper, låta varje grupp för sig ha sin organisation? De må gärna ha sin organisation — vi blanda oss inte i den saken — men med hänsyn till vad riksdagen utgått från vid sitt be-

Ang. vissa ärenden rörande statstjänstemäns förhandlingsrätt. (Forts.) slut har jag ansett, att en begränsning bör ske, så att man inte får för stort antal, som få förhandlingsrätt, och därmed tynger förhållandena. Jag har, eftersom det talats om statens järnvägar, mycket starkt velat understryka, att det ligger i alla parter intresse i fråga om statens järnvägar, där det finnes en så ofantligt stor personal, att man icke inför ett system, där man kan få förhandlingsförfaranden, som komma att slitas mot varandra genom att varje grupp där ovillkorligen skall ha rätt att i den ordning författningen föreskriver förhandla med verkets ledning. Vi leva ju allt fortfarande kvar i det gamla systemet, att, som det heter, formlösa förhandlingar kunna få äga rum, men märk väl, att enligt denna författnings uppbyggnad och grunden för densamma ingår ju den detaljen däri, att en organisation, som har fått förhandlingsrätt skall åtminstone kunna göra anspråk på att, om det är ett viktigt ärende, också kunna få förhandla inför av Konungen utsedda ombud. Visserligen skall det i varje särskilt fall avgöras, huruvida sådan förhandlingsrätt bör medgivas, men det förutsättes dock även i de sakkunnigas eget utlåtande ett sådant förhandlingsförfarande, att frågan inte bara stannar hos det lokala platsbefälet och eventuellt kan gå till högre myndighet i verket, utan kan gå upp till Kungl. Maj:t. Även detta talar för en begränsning av antalet förhandlingsberättigade organisationer.

Sedan sade talaren, att man hade avslagit framställningar, änskönt verken hade tillstyrkt. Ja, visst är det så, men jag vet inte vilken departementschef, som skulle vilja gå in för att — och det framförallt på ett så viktigt och svårbedömligt område — bara säga: eftersom verkets styrelse har tillstyrkt och ansett, att vederbörande äro ämbetsmän, så är därmed saken klar. Till verkens yttranden måste självfallet hänsyn tagas vid avgörandena; eljest behövde ju inga yttranden inhämtas. Men talaren framställde saken på ett sådant sätt, att när verkets ledning sagt ja, så skulle det helt enkelt vara bara fråga om ett rent automatiskt stämplande på papperet: bifall och ingenting annat.

Jag skulle också vilja i fråga om denna uppdelning av organisationerna nämna ett rent praktiskt fall, som visar, att den omständigheten, att olika samman slutningar arbeta inom samma personalgrupper, skulle befördra olägenheten av att man icke skulle få säga nej åt något håll. Vi ha t. ex. två järnvägsstationer — låt oss säga att den ena heter Örbyhus och den andra Orrskog — som ligga strax bredvid varandra, där personalen i förhandlingsavseende skulle företrädas av två organisationer. Jag frågar mig: kan det vara rimligt, att man inför en sådan ordning, så att man inte skall kunna från verkets ledning få tala med en och samma organisation om båda de här stationerna? Nog får man väl begära en sådan anpassning av organisationsförhållandena, att det medgives en gemensam handläggning.

Jag kan räkna upp mängder av liknande fall, där man skulle få uppleva dessa ojämnheter, men jag vill inte trötta med den saken, utan endast ytterligare understryka, att här har helt naturligt icke kunnat föreligga något annat än den sakliga behandling, som jag nu har sökt redogöra för och som på alla de punkter, som jag har åberopat, i stort sett sammanfaller också med verkens egna uttalanden, såväl när det gäller järnvägen som telegrafverket o. s. v. Posten har, som jag nämnt, kommit i det läget på grund av jämförelse med telegrafverket, men jag har ju där tydligt utsagt, att jag inte har något emot saken utan anser att dessa organisationer såsom representativa böra få denna förhandlingsrätt, om det visar sig, att man inte kan ordna upp saken på annat sätt.

Herr Johanson, Karl August: Herr talman! Vid behandlingen av denna fråga inom konstitutionsutskottet har jag ej kunnat följa utskottets majoritet, utan har tillsammans med ett par andra ledamöter av denna kammare reserverat mig.

Ang. vissa ärenden rörande statstjänstemäns förhandlingsrätt. (Forts.)

Hitintills har den förda debatten inte givit mig något belägg för att jag borde ha intagit en annan ståndpunkt. Herr Ömans anförande gick ut på precis samma argumentering, som förekom inom utskottet. Utöver vad vi anført i vår reservation är det bara ett par reflexioner jag gjort i anledning av herr Ömans anförande, som uppkallat mig. Det förekom där en liten antydning om, att sådana organisationer, som tillhörde landsorganisationen, varit särskilt gynnade. Det förbund, som jag tillhör, nämligen Sveriges lokomotivmannaförbund, tillhör inte landsorganisationen, men vi ha fått förhandlingsrätt ändå. Tittar man i övrigt på hela denna tabell, som är bifogad utlåtandet, så finner man, om jag inte räknar fel, att det är inte mindre än 71 ansökningar om förhandlingsrätt. Av dessa äro 58 bifallna och endast 13 avslagna. Av de avslagna röra huvudparten telegrafstyrelsen och järnvägsstyrelsen. Det är väl ett litet egendomligt förhållande, att hos telegrafstyrelsen ha inte mindre än 12 organisationer gjort framställning om förhandlingsrätt, hos järnvägsstyrelsen ha 7 gjort ansökning om förhandlingsrätt. Hos telegrafstyrelsen ha 5 fått sådan rätt, och 7 ha fått avslag. Hos järnvägsstyrelsen ha 3 fått förhandlingsrätt, och 4 ha fått avslag. Sedan är det en ansökan, som är avslagen, när det gällt generalpoststyrelsen, och en som rör vattenfallsstyrelsen. Jag tycker inte, att då det ligger till så, man med fog kan göra de anmärkningar, som här gjorts.

Det har pekats på att svenska järnvägarnas kontorspersonalförbund har fått avslag. Ja i det fallet är det väl så — det uppgives av förbundet självt — att cirka 50 % av hithörande tjänstemän tillhöra förbundet, under det att den andra hälften torde tillhöra svenska järnvägsmannaförbundet. Men det förekommer också i stor utsträckning, att personer, som tillhöra kontorspersonalförbundet, tillhöra även järnvägsmannaförbundet, som har förhandlingsrätt, och denna grupp kan sålunda icke betraktas såsom varande utan förhandlingsrätt.

Jag har bara velat anföra dessa siffror som ett ytterligare belägg för den uppfattning vi hade, när man behandlade saken inom utskottet och då vi inte kunde vara med om dess anmärkning. Jag har fått den uppfattningen, att anmärkningen är gjord mest för anmärkningens egen skull.

Herr Öman: Herr talman! Jag vill med tillfredsställelse taga fasta på, att utskottets anmärkning åtminstone i ett avseende tycks ha lett till ett resultat, nämligen det medgivandet från statsrådet Forslund, att han beträffande vissa organisationer vore villig att eventuellt taga i framtiden under omprövning, huruvida de skulle få förhandlingsrätt, ehuru de nu ha förvägrats sådan. Det är ett medgivande, som torde svara mot ganska allmänna önskemål inom utskottet.

Den fråga, som i detta fall är en huvudfråga, är naturligtvis vilka förändringar som äro att betrakta såsom tjänstemannaföreningar. Kan man inte någorlunda hyggligt lösa den frågan, blir ju hela den nya lagen fullständigt meningslös. Meningen med denna lag var ju, att den skulle för tjänstemännens del utgöra en komplettering av 1936 års lag om förenings- och förhandlingsrätt. Kommer fortfarande oklarhet att bli rådande om vilken lagstiftning, 1936 års eller 1937 års, som skall vara gällande i olika fall, så försättes man i den situationen, som jag förut erinrat om, nämligen att många tjänstemän överhuvud taget ej komma att få någon möjlighet att erhålla förhandlingsrätt.

Statsrådet Forslund gjorde gällande, att detta vore en möjlighet, som även riksdagen räknat med, eftersom man aldrig från början medgivit en obegränsad förhandlingsrätt. Han menade också, att det är Kungl. Maj:t, som har att pröva från fall till fall, om en förening skall medgivas förhandlingsrätt eller ej. Det är naturligtvis riktigt. Ingen bestrider, att Kungl. Maj:t har pröv-

Ang. vissa ärenden rörande statstjänstemäns förhandlingsrätt. (Forts.) ningsrätt. Ingen bestrider, att en viss begränsning i förhandlingsrätten så tillvida åsyftats, som man velat få fastslaget, att endast de större och mera representativa föreningarna böra erhålla sådan rätt, och det blir naturligtvis Kungl. Maj:ts sak att fastslå vilka som äro att betrakta som större och representativa föreningar. Men därav följer inte, att vare sig riksdagen eller statstjänstemännen skulle behöva finna sig i en ojämnhet i lagtillämpningen, en konsekvens sådan som den, vilken här kommit till synes.

Jag skall inte upptaga någon diskussion med statsrådet Forslund om begreppet »arbetare». Han menar, att när i stadgarna för försvarsverkens civila personals förbund angives, att förbundet skall bestå av arbetare, så är därmed inte utsagt, att det ej skulle kunna bestå av även tjänstemän, och som bevis anförde han, att lagen ju talar om »arbetstagare», som äro underkastade ämbetsmannansvar. Det är just det, som är det viktiga och avgörande här, om vederbörande äro underkastade ämbetsmannansvar eller ej, och då menar jag, att den saken bör, innan Kungl. Maj:t träffar sitt avgörande, vara i varje särskilt fall klarlagd och utredd. Av den utredning, som föreligger i de här anmärkta fallen — vad nu gäller exempelvis försvarsverkens civila personals förbund — framgår allenast, att förbundet till alldeles övervägande del består av sådana medlemmar, som *icke* äro underkastade ämbetsmannansvar.

När det sedan gäller att fastslå vad som menas med *representativa* föreningar, så är det klart, att här alltid olika meningar kunna göras gällande. Men jag tror inte, att statsrådet Forslund ens i det avseendet handlat fullt konsekvent, att han skulle eftersträvat att endast giva mera representativa föreningar förhandlingsrätt. Han säger sig ha velat förhindra, att man spaltade upp hela statstjänstemannakåren i ett otal mindre organisationer; han skulle i enlighet med föredömet från Danmark helst velat sammanföra alla tjänstemän i en eller två eller högst tre organisationer. Den tabell rörande Kungl. Maj:ts beslut den ³⁰/₁₂ 1937, som är vidfogad utskottets memorial, ger med all tydlighet vid handen, att man ingalunda eftersträvat någon sådan centralisering. Av den tabellen framgår, att man bifallit ansökningar om förhandlingsrätt i ett mycket stort antal fall, i flera dussin fall, till mycket små föreningar, föreningar, där det rör sig om ett antal medlemmar, som är begränsat till ett eller annat tiotal eller ett eller annat hundratal. Det rör sig alltså ingalunda bara om några stora och representativa föreningar.

Jag kan heller inte förstå statsrådet Forslunds förvåning över, att jag efter hans anförande tog upp frågan om förhandlingsrätt hos clearingnämnden till granskning. Det är ju alldeles klart, att statsrådet Forslund kan söka ett stöd för sitt beslut i den skrivelse, som clearingnämnden i fjol skickade till handelsarbetareförbundet. Men jag kan inte förstå annat än att han bort taga hänsyn också till de mycket starka skäl för ett *avslag* på framställningen, som anfördes av clearingnämnden i dess yttrande till Kungl. Maj:t. Dessa skäl äro åtminstone efter min mening av alldeles avgörande betydelse. När det gäller clearingnämnden ha vi icke att göra med något ordinarie ämbetsverk, inte med någon fast och bestående utan, sannolikt åtminstone, en ganska tillfällig institution. Även tjänstgöringen hos nämnden är, som av nämnden uttryckligen framhålles, av en säregen beskaffenhet. Man ser helst, att vederbörande så snart som möjligt söka sig över till ett annat och säkrare arbete. I ett sådant fall måste det vara onödigt och olämpligt att bevilja vederbörande organisation förhandlingsrätt.

Statsrådet Forslund menade vidare, att jag fäst för stort avseende vid den omständigheten, att vederbörande ämbetsverk haft en mening och statsrådet en annan. Regeringen kan icke vara bunden av vederbörande ämbetsverks uppfattning och utlåtande. Nej, det är alldeles självklart. Jag tror inte, att

Ang. vissa ärenden rörande statstjänstemäns förhandlingsrätt. (Forts.)
någon skulle vilja göra gällande, att Kungl. Maj:t är slaviskt bunden vid ämbetsverkens utlåtanden. Kungl. Maj:t har att pröva på eget ansvar. Men Kungl. Maj:t kan vid denna prövning, om man skall upprätthålla kravet på objektivitet vid bedömandet, inte helt förbigå starka sakliga skäl i en av ett ämbetsverk avgiven skrivelse, utan att några som helst andra skäl anförts eller kunnat anföras därför, ty komma vi därhän, då måste ju det hela få över sig en karaktär av godtycke.

Jag har, herr talman, inte mera att tillägga i denna sak. Utskottets anmärkning står kvar, även om nya förklaringar givits på en eller annan punkt. När det gäller poststationsföreståndarna och växelstationsföreståndarna och deras förhållanden, hade ju statsrådet Forslund i dag en förklaring, som tidigare icke förelegat. Kvar står det huvudsakliga i anmärkningen, nämligen att bristande enhetlighet visats vid tillämpningen av en lag, som är av synnerligen stor principiell betydelse.

Herr statsrådet **Forslund**: Herr Öman gjorde ett uttalande, som jag måste försöka få bättre belyst av honom, eller också måste jag konstatera, att det är ganska omöjligt att följa den anvisning, som han försökte att ge. Han sade nämligen i fråga om svårigheten att avgöra, huruvida en arbetstagare hade ämbetsmannaansvar eller inte, att man borde följa den regeln, att man först skulle knäcka frågan om tjänstemannaansvaret, innan man beviljade förhandlingsrätt. Ja, herr Öman, är det verkligen herr Ömans mening, att vi skola vänta, tills något fall inträffar, där någon av dessa anställda, som tillhöra ifrågavarande organisation, begått något fel, som skall dömas enligt 25 kap. strafflagen? Skola vi vänta, tills högsta domstolen fastställt sin dom, och skola vi först i samband därmed avgöra, huruvida ämbetsmannaansvar föreligger eller icke? Jag kan icke tänka mig, att man ett ögonblick vill gå in för att i tillämpningen godtaga detta såsom en riktlinje, när det gäller att avgöra, vilka tjänstemän, som äga ämbetsmannaansvar. Det var enligt min mening en mycket vägsam anvisning, som gavs, ty det finns ju inte så förfärligt många prejudikat på detta område, och de, som finnas, visa sig därjämte vara så ofantligt skiftande, att man till och med inte får någon egentlig ledning rörande vilka som äro att hänföra till denna grupp.

Sedan vill jag än en gång understryka, att vad beträffar clearingnämnden, har det för mig avgörande varit, vad som förekommit mellan parterna. Vid detta tjänsteställe, om jag får använda det uttrycket, har icke förekommit någon annan organisation, som gjort anspråk på att företräda de anställda, ån den, varom talats, och i förberedelserna till lagstiftningen talas inte alls om något visst antal medlemmar, för att en organisation skall få förhandlingsrätt. I socialstyrelsens förslag på 1920-talet stipulerades, att en förening skulle ha minst 50 medlemmar för att få förhandlingsrätt, men i nuvarande författning, herr Öman, finns inte något sådant stadgande. Och bara det skälet, att de herrar, som styra och ställa i clearingnämnden, säga, att organisationen i fråga icke kan betraktas som representativ, kan man enligt mitt sätt att se icke godta. När man har att avgöra frågan, ty då kommer man ännu mer i delo med den regel, som herr Öman eljest så starkt framhöll borde uppehållas, nämligen att ingen skall förlora rätten till förhandling. Herr Öman talade ju själv flera gånger om att det system, som jag tillämpat i detta fall, skulle leda till att tjänstemannaorganisationerna varken sortera under 1936 eller 1937 års bestämmelser. Men i det andra fallet är herr Öman redan på väg att släppa båda två och säga nej till det hela.

Jag vill konstatera, hur haltande herr Ömans resonemang är på dessa punkter. Å ena sidan vill han som sagt, att alla skola ha förhandlingsrätt — och

Ang. vissa ärenden rörande statstjänstemäns förhandlingsrätt. (Forts.) enligt mitt sätt att se saken skola de också ha det — men enligt riksdagens beslut om behörighet att uppta förhandlingar och därmed följande begränsning av antalet föreningar måste de anställda, som önska få förhandlingsrätt för sina intressen, anpassa sig efter vad som kan vara rimligt i organisationshänseende i fråga om antalet organisationer vid ett ämbetsverk eller ett företag. Å andra sidan för herr Öman ett motsatt resonemang.

Jag vill således bestämt konstatera, att herr Ömans resonemang bygger icke på den kännedom om de verkliga förhållanden, som borde ligga till grund, när man ansluter sig till en anmärkning emot ett förfarande, där den angripne har försökt göra det bästa möjliga. Jag brukar ibland skämtsamt säga, att detta är den del i min ämbetsutövning, där jag tycker mig bäst kunna behärska problemen, och mot den ha herrarna behagat framställa anmärkning.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 e. m.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Jag hade från början inte tänkt deltaga i debatten, då utskottets talan förts av annan, men jag har ett särskilt yttrande, som jag ville beröra med ett par ord, och jag skall dessutom tillåta mig att säga ett par ord i anledning av debatten.

Det är nog riktigt, som statsrådet säger, att det område, på vilket anmärkningen rör sig, kanske är det område, som han personligen mest och bäst behärskar, och jag vill tillägga, också mest älskar av sina uppgifter. Därför kan man förlåta mycket, som sker så att säga i en sådan sinnesstämning och med en sådan inställning. Men det utesluter ju inte, att även på det område, som man kanske behärskar bäst av allt i sin ämbetsgärning, kan det på grund av ens egna utgångspunkter ändå komma att slå slint.

Jag skall inte i detta fall anlägga min egen syn på saken, ty enligt den är det uteslutet, att sådana sammanslutningar, som bestå av andra än tjänstemän, skola ha förhandlingsrätt enligt kungörelsen, utan jag skall hålla mig till det neutrala område, utskottet ställt sig på. Utskottet har nämligen icke tagit ståndpunkt till frågan om tolkningen av lag och författning, sådan jag givit den i mitt särskilda yttrande, utan sagt, att oberoende av hur man tolkar lagen, föreligger här en inkonsekvens.

Nu skall jag inte ur den synpunkten taga upp frågan, men jag skall beröra två punkter, som äro omtalade här. Den ena gäller, vad statsrådet anförde, att uttrycket »arbetare» skulle kunna tolkas såsom »arbetstagare» — det är åtminstone innebörden av statsrådets yttrande. Men det är väl så, att »arbetstagare» användes såsom det allomfattande begreppet, av vilket »arbetare» är en specifik del. Att då sätta det specifika lika med det hela förefaller mig inte vara rimligt, även om i tiden uttrycket »arbetare» kommit till före »arbetstagare». I den lagstiftning vi ha omfattar uttrycket »arbetstagare» två kategorier: »arbetstagare», som äro »arbetare» under 1936 års lag, och »arbetstagare», som inte äro arbetare, utan tjänstemän under 1937 års författning. Jag tror, att man överdriver, om man vill lägga förarbeten och riksdagsbeslut och allt sådant där till grund för tolkning av en gällande författning, vilken måste tolkas uteslutande enligt sitt eget innehåll och där förarbeten och motiv kunna ha betydelse endast i tveksamma fall.

Det, som jag vidare ville ha sagt, är, att när det gäller frågan om vem som faller under ämbetsmannansvaret enligt strafflagen, så har statsrådet rätt, då statsrådet säger, att man inte kan vänta på högsta domstolens utslag, så sällan som det kommer att falla. Men departementschefen har en juridisk tillgång, som är användbar, när det gäller tolkning av författningar, och det är —

Ang. vissa ärenden rörande statstjänstemäns förhandlingsrätt. (Forts.)
justitiekanslern. Man kan remittera sådana frågor till justitiekanslern, för att han skall säga sin tanke, och då har man anlitat den bästa sakkunskap, som finns på det området, åtminstone i officiell ställning.

Jag tror, att det inte vore så alldeles olämpligt att göra det, och jag vill i det sammanhanget säga, att det i hög grad har förvånat mig, att dessa förhandlingsfrågor ha kommit att falla på kommunikationsdepartementet. Det kan just bero på att chefen för detta departement är specialist på sådana här ting. Men däri ligger faran, ty då kommer man därhän, att hans förutsättningar, som äro kollektivavtalet, komma att göra sig gällande på tjänstemannarättens område, där kollektivavtalet är totalt uteslutet. Går man den väg, som statsrådet har gått, då är jag rädd för att man öppnar en liten, jag vill inte säga dörr men en liten lucka, som småningom kan, när massan tränger på, göras till en vid öppning, där kollektivavtalet tränger in på ämbetsrättens område. Ja, statsrådet vill det inte, men det är mycket, som man inte vill men som sker genom det man gör.

Det är denna omständighet, som är det betänkliga.

Nu vet herr statsrådet lika väl som alla andra i kammaren, att hela vår avlöningsrätt är felaktigt byggd — ja, inte alla veta, att det är felaktigt, och ingen tror det kanske mer än jag — på kommunikationsverkens lönestat. Det är kommunikationsverkens avlöningsreglemente, som ligger till grund för alltsammans, och så lägger man kommunikationsverkens förhållanden också till grund och jämförelse, när det gäller tjänstemän, men det är detta som är alldeles felaktigt och oriktigt, enligt mitt sätt att se. Det går att göra så i sådana fall, där det är fråga om affärsföretag, där det gäller statens affärsverksamhet, men när det gäller utövande av statens maktmyndighet genom organ, duga inte kommunikationsverken som grund eller som förebild.

Går jag nu in på förhandlingsrättens område, så undantar 1936 års lag uttryckligen från den förhandlingsrätt, som är byggd på kollektivavtalet, dem som äro underkastade tjänstemannaansvar. Såvitt jag förstår saken, har statsrådet likväl tillämpat de grundsatser, som så att säga ligga bakom förhandlingsrätten, med utgångspunkt i kollektivavtalet, på dessa tjänstemannaförhandlingar. Den stora skillnaden är den, som herrarna väl känna, att förhandlingsrätten vid kollektivavtal utmynnar eller kan utmynna i ett kollektivavtal, men en förhandling enligt 1937 års kungörelse, som anknyter till 1936 års undantag, kan aldrig utmynna i något som helst avtal, utan där är beslutanderätten förbehållen myndigheterna allena. Det är detta, som förklarar, att man skapat möjlighet även för Kungl. Maj:t att utesluta vissa från förhandlingsrätt.

Nu hör jag inte till dem, som särskilt värdera denna tjänstemännens förhandlingsrätt, ty den är enligt min uppfattning av noll och intet värde, men den uppfattas ju på annat sätt, och då får man ta den sådan den uppfattas. Jag tror statsrådet själv sätter den relativt högt, inte så högt som 1936 års lag, som utmynnar i kollektivavtal, men i alla fall rätt högt.

Jag ber nu få beröra den andra frågan, som också är omtalad här, den om clearingnämnden. Jag skall bara göra en liten erinran. Den omständigheten, att clearingnämnden en gång sade till vederbörande: »Ni kunna inte få kollektivavtal med oss, ty nu ligger ett lagförslag före, och ni komma in under det», den omständigheten, att nämnden har sagt detta och därvid måhända misstagit sig, kan ju inte sedermera vara avgörande för hur man skall ställa sig, när frågan blir aktuell. Saken är ju den, att den omständigheten, att nämnden sade nej till ett kollektivavtal, borde ha grundats på annat sätt. Den borde ha grundats därpå, att personalen föll in under undantagen i 1936 års lag och därför inte kunde få kollektivavtal. Men då skulle det inte ha ställts i utsikt, att de

Ang. vissa ärenden rörande statstjänstemäns förhandlingsrätt. (Forts.) anställda kunde få kollektivavtal enligt 1937 års författning — det ger jag statsrådet rätt i. Då skulle följden ha blivit den — och jag undrar, hur det hade gått — att nämnden i anslutning till sin felaktiga hänvisning till 1937 års författning ansett sig böra tillstyrka begäran om kollektivavtal, och så hade statsrådet med sin bättre insikt avslagit denna begäran, ty föreningen är ju inte representativ för personalen. Om då statsrådet handlat så, som jag anser vara det riktiga, hade det blivit ett avslag, men då hade ju clearingnämnden varit säkerställd.

Nu menar jag, att det inte spelar någon roll, vad clearingnämnden sade. Jag hör inte till dem, som på något sätt vilja binda Kungl. Maj:t vid myndigheternas yttranden. Gudi lov, är Kungl. Maj:t ganska obunden av myndigheterna; eljest skulle mycket gå galet mångfaldiga gånger. Men det är fråga, om clearingnämnden har rätt eller inte i vad den säger. Den omständigheten, att de hos clearingnämnden anställda inte kunna få kollektivavtal, är klar i och med att de falla under ämbetsmannansvar. Därför skulle *detta* ha sagts ifrån, punkt och slut. Om clearingnämnden hade varit rent juridiskt betonad, hade den aldrig sagt mer än den behövt, och då hade den stannat vid detta och inte kommit ut på hal is. Nu har statsrådet på sitt sätt rätt, men resultatet blir i alla fall felaktigt.

Vad sedan beträffar frågan, om det är många, som stå utanför förhandlingsrätt, så hade jag verkligen aldrig trott, att jag till sist skulle komma på den linje, där statsrådet tycks stå, ty statsrådet tycks anse — och det gör jag också — att det är ganska likgiltigt, om det är åtskilliga, som stå utanför denna förhandlingsrätt. Är det så, att de stå utanför enligt 1936 års lag, så är det ohjälpligt; är det så, att de falla under 1937 års förordning, kan det hjälpas, om de bilda föreningar, som bli representativa, men man vill inte uppmuntra dem till det. Därför har Kungl. Maj:t rätt att säga nej. De må bilda så många föreningar som helst, de få ändå inte förhandlingsrätt, om inte Kungl. Maj:t anser vederbörande förening representativ. Men från min utgångspunkt kan man fordra, att de verkligen bilda föreningar, som bli representativa, om de vilja komma i åtnjutande av denna »förmån».

Nu har statsrådet i stället sagt — ja, han har inte sagt det, men det ligger i hans yttrande: »Ni ha inga sådana där föreningar av tjänstemän, föreningar, som äro representativa, men ni tillhöra ett annat förbund, som omsluter även er, och då kan detta förbund få tjäna som surrogat.» — ja, jag säger surrogat, men jag antar statsrådet säger, att det inte är surrogat utan att deras enskilda förening varit surrogat, och det blir detsamma. I den punkten tror jag i varje fall, att vi äro ense, att om de ifrågavarande anställda skola ha förhandlingsrätt, skola de bilda en förening, sådan lagen säger. Då är frågan till sist för mig: äro dessa föreningar sådana föreningar, som lagen säger? Och jag svarar med åberopande av mitt särskilda yttrande: nej, det äro de inte. Ty så snart de innefatta andra arbetstagare än dem, som falla under tjänstemannaansvar, kunna de inte ha förhandlingsrätt enligt den författning, som ger en förening av tjänstemän sådan rätt.

Jag skall inte upptaga — jag tror det vore lönlöst att göra det — någon diskussion om hur lagen skall tolkas, men jag har inte ansett mig berättigad, herr talman, att alldeles förbigå saken, då jag har avgivit detta särskilda yttrande och då jag efter mitt sätt att se — och jag tror statsrådet ger mig rätt i den punkten — står på mycket säkrare grund än utskottets majoritet, enär jag har denna klara, bestämda linje och därmed klart och bestämt hävdar, att det inte allenast föreligger bristande konsekvens, utan felaktig tolkning av lagen. Där hade måhända också justitiekanslern kunnat lämna, inte ett rådgivande utslag men en rådgivande vägledning.

Ang. vissa ärenden rörande statstjänstemäns förhandlingsrätt. (Forts.)

Herr **Västberg**: Herr talman! Då man tar del av handlingarna i denna fråga och hör på denna debatt, måste åtminstone jag från mina utgångspunkter vitsorda, att statsrådet Forslund här på ett utmärkt sätt motiverat den ståndpunkt, han intagit vid behandlingen av detta ärende. Det framgår ju inte minst därav, att konstitutionsutskottets egen representant har brutit upp från sina ursprungliga positioner och här nu vitsordar, att bara i »allt väsentligt» kvarstår vad utskottet har anmärkt i denna fråga. Jag är övertygad om att om herr Öman skulle fortsätta och även rent praktiskt undersökte dessa frågor, skulle han få ännu mindre skäl att i full utsträckning vidhålla den anmärkning, han gjort mot statsrådet Forslund.

Man har från utskottets sida anmärkt, att det skulle råda brist på konsekvens och på enhetliga synpunkter i handläggningen av detta ärende. Ur min lekmannasynpunkt och med min praktiska erfarenhet från organisationsområdet har jag åtminstone fått fram en mycket väsentlig och bärande princip i handläggningen av dessa ärenden, den nämligen, att man har velat åstadkomma lämpliga, ändamålsenliga och praktiska organisationsförhållanden just med hänsyn till behovet av en koncentration och en mera smidig behandling av de här ärendena mellan statens olika anställda och statens myndigheter och verk. Jag hör till dem, som ha en mycket stor respekt för rätten till organisation och rätten till att välja sin organisation, men jag kan ändå inte inse, att staten skulle ha något speciellt behov av att uppmuntra, hjälpa fram och understödja den vilda organisationsflora, som man har speciellt på det statliga arbetsområdet. När riksdagen nu själv rekommenderat vederbörande att pröva och undersöka behörigheten, så har den naturligtvis gjort det inte minst ur rena lämplighetssynpunkter. Det är då ganska svårt och måste faktiskt ofta bli mycket subjektivt att bedöma, vad som kan vara det lämpliga och praktiska i varje speciellt fall just på detta område.

Anledningen till att jag begärde ordet var emellertid, att jag i herr Ömans anförande skymtade en ganska bestämd insinuation, att statsrådet Forslunds handläggning av detta ärende karakteriserades av något slags ovilja eller något mindre intresse för tjänstemännens möjlighet att utnyttja denna förhandlingsrätt. Denna insinuation finner jag i högsta grad oberättigad. Man kan inte på något sätt finna den dokumenterad i handlingarna, ty ur dessa framgår, att man inte praktiskt har tagit ståndpunkt för organisationer, som tillhöra landsorganisationen, utan att man i mycket stor utsträckning har beviljat förhandlingsrätt även för organisationer av olika tjänstemannakarakter, som stå utanför den fackliga centralorganisationen. När jag läser utskottets utlåtande och hör herr Ömans kommentarer, måste jag till slut säga, att jag inte tror, att statsrådet Forslund vid den fortsatta behandlingen av dessa ärenden, om vilka man nu framställt anmärkning, av detta utlåtande och denna diskussion kan få någon vägledning för skapandet av en bättre praxis på detta område.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, lades den nu föredragna punkten till handlingarna.

Punkten C.

I denna punkt hade utskottet anført:

»Vid granskningen av statsrådsprotokollen har utskottet uppmärksammat nedan omnämnda förhållanden, som utskottet utan att i anledning därav besluta anmärkning enligt § 107 regeringsformen mot någon ledamot av statsrådet ansett sig böra bringa till riksdagens kännedom.

1. Sedan lagstiftningen angående allmänna handlingar trätt i kraft, hava, såsom utskottet redan i inledningen till förevarande memorial meddelat, stats-

*Ang. vissa
ärendens upp-
lagande i s. k.
2-årsprotokoll
m. m.*

Ang. vissa ärendens upptagande i s. k. 2-årsprotokoll m. m. (Forts.) rådsprotokollen uppdelats, i den mån sådant ansetts nödigt, å två serier, den ena omfattande protokoll över ärenden, som skola hemliga hållas under längre tid än två år (s. k. 50-årsprotokoll), den andra över vanliga ärenden (s. k. 2-årsprotokoll). Utskottet har funnit, att vissa slag av ärenden, som enligt sin natur, sedan uppdelning å två protokollsserier anordnats, bort redovisas i 50-årsprotokollen, i några fall förekomma i 2-årsserien. Även om detta icke medförer, att de bliva allmänt tillgängliga efter två år, synes det önskvärt, att följdriktighet här iakttages.

2. Vid granskningen av 50-årsprotokollen har utskottet funnit, att vissa ärenden, vilka betecknats såsom avseende förhållanden till främmande makt och för den skull numera upptagas i 50-årsprotokollen, avgjorts av t. f. regering, oaktat sådana ärenden enligt Kungl. Maj:ts instruktion för t. f. regering undantagits från handläggning av denna. Även om åtskilliga frågor rörande exporttillstånd knappast kunna sägas falla under rubriken rikets förhållande till främmande makt, synes det utskottet uppenbart, att ärenden om export till åtminstone vissa främmande länder av vapen och andra för krigsbruk avsedda tillverkningar måste föras under sagda rubrik. Att dessa frågor enligt ett generellt beslut numera upptagas i 50-årsprotokollen vittnar härvid om, att de även av Kungl. Maj:t uppfattats såsom avseende rikets förhållande till främmande makt. Vid sådant förhållande hade det enligt utskottets mening tillkommit Konungen i statsråd att pröva i vad mån vissa grupper av exportärenden lämpligen kunna avgöras av t. f. regering.

Vad sålunda anförts har utskottet funnit sig böra för riksdagen omförmäla.»

Reservationer hade anmälts

vid punkten C 1 av herrar *Hallén, Oscar Gottfrid Karlsson, Sandegård, Källman, Nils Andersson, Hällgren, Fält* och *Norén*, som ansett, att tillräckliga skäl icke funnits för den av utskottet gjorda omförmälan; samt

vid punkten C 2 av herrar *Sandegård, Hällgren* och *Fält*, som ansett, att tillräckliga skäl icke funnits för den av utskottet gjorda omförmälan.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Ehuru utskottet icke här beslutat anmärkning, har jag ändå ansett mig böra framlägga några synpunkter på förevarande omförmälan, så att det icke skall bli fortsatta tvistigheter på grund av att regeringen och konstitutionsutskottet inte veta, var de ha varandra.

Utskottet säger i första momentet av denna punkt: »Utskottet har funnit, att vissa slag av ärenden, som enligt sin natur, sedan uppdelning å två protokollsserier anordnats, bort redovisas i 50-årsprotokollen, i några fall förekomma i 2-årsserien. Även om detta icke medförer, att de bliva allmänt tillgängliga efter två år, synes det önskvärt, att följdriktighet här iakttages.» I punkten 2 säger utskottet bland annat: »Vid granskningen av 50-årsprotokollen har utskottet funnit, att vissa ärenden, vilka betecknats såsom avseende förhållanden till främmande makt och för den skull numera upptagas i 50-årsprotokollen, avgjorts av t. f. regering, oaktat sådana ärenden enligt Kungl. Maj:ts instruktion för t. f. regering undantagits från handläggning av denna ... Vid sådant förhållande hade det enligt utskottets mening tillkommit Konungen i statsråd att pröva, i vad mån vissa grupper av exportärenden lämpligen kunna avgöras av t. f. regering.»

Jag hemställer att få börja min lilla förklaring med att framlägga några synpunkter på det andra av dessa båda moment.

Jag vill då fästa kammarens uppmärksamhet på att beslut i ärenden av denna natur ju förekommit ända sedan år 1931, då de nuvarande bestämmel-

Ang. vissa ärendens upptagande i s. k. 2-årsprotokoll m. m. (Forts.) serna om förbud för export av vissa varor trädde i kraft. Under hela denna tid och beträffande alla de då fungerande regeringarna har ständigt tillämpats, att när tillförordnad regering har funnits, har denna tillförordnade regering avgjort dessa ärenden.

Av denna praxis följer, att Kungl. Maj:t hittills icke betraktat dessa ärenden såsom sådana, som beröra rikets förhållande till främmande makter. Ty i annat fall skulle ju alla regeringar ha handlat i strid med Kungl. Maj:ts instruktion för tillförordnad regering. Det har alltså varit en fastslagen uppfattning, att dessa ärenden icke äro ärenden, som beröra rikets förhållande till främmande makter.

I detta avseende har ingenting i lagstiftningsväg inträffat, som kan föranleda en ändrad uppfattning. Det vill jag alltså slå fast. Följaktligen kan det inte heller ha funnits någon anledning för Kungl. Maj:t att besluta, att i dessa ärenden eller vissa av dem skulle det ha uppdragits åt tillförordnade regeringar att besluta.

Med detta vill jag icke förneka, att det ibland kan förekomma, att ett dylikt ärende är komplicerat och sammanhänger med ett i egentlig mening utrikespolitiskt ärende då hela ärendets komplex så att säga kommer att bli ett ärende, som berör rikets förhållande till främmande makter. Jag kan inte för min del erinra mig att någon gång, då ett sådant principavgörande förelagat, ärendet har föredragits i tillförordnad regering, utan jag tror, att praxis då har varit, att ärendet tagits upp i kungakonselj. Men det är klart, att sedan ett principavgörande har träffats och det sedermera har blivit fråga om att behandla enkla licensärenden, ha de i fortsättningen som förut kunnat behandlas av tillförordnad regering, intill dess ett nytt utrikespolitiskt läge så att säga har uppstått, då ett nytt principavgörande har blivit erforderligt. Det är otvivelaktigt också den nuvarande regeringens mening, att i alla sådana fall, där på grund av komplikationer licensärendena komma att hänga samman med frågor, som röra rikets förhållande till främmande makt, ärendet skall företagas i kungakonselj. Det finns enligt mitt sätt att se heller icke någon möjlighet att göra som utskottet tänkt sig, nämligen att dela upp dessa ärenden i vissa grupper och säga: den gruppen är av natur att kunna företagas av tillförordnad regering, men den gruppen icke. Det kan ju nämligen inom vilken grupp som helst förekomma ärenden, som äro av den enkla beskaffenhet, att det inte finns någon anledning, varför inte tillförordnad regering skulle kunna besluta, och det kan naturligtvis i alla grupper uppstå komplikationer, som göra, att ärendet lämpligen icke bör behandlas annat än i kungakonselj. I praktiken måste det bli så, att det får bli avgöranden från fall till fall, när en fråga är av den invecklade natur, att den bör gå till kungakonselj. Det kan icke uppdragas några regler för sådana avgöranden.

Jag går härefter över till första momentet, och jag vill då påpeka, att genom de nya förhållanden som inträffat, alltså tillkomsten av lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar, icke har inträffat någonting i avseende å ärendenas natur. Men det har inträffat, att genom denna nya lag statsrådsprotokollen uppdelats i två grupper, en där offentliggörandet kan ske efter två år och en där offentliggörandet i regel icke får ske förr än efter femtio år. I anslutning till vad jag yttrade om andra momentet är det ju alldeles påtagligt, att eftersom dessa mål icke ha betraktats och enligt mitt sätt att se icke kunna betraktas som ärenden, vilka formellt sett beröra rikets förhållande till främmande makt, blir den omedelbara följden av lagen, att om icke annat bestämdes, skulle dessa protokoll införas i tvåårssamlingen. Så skedde också. Ett närmare övervägande ledde emellertid till att man icke ansåg det lämpligt, att dessa protokoll så hastigt offent-

Ang. vissa ärendens upptagande i s. k. 2-årsprotokoll m. m. (Forts.) liggjordes, och då fattade Kungl. Maj:t ett beslut, att protokollen i dessa ärenden skulle hänföras till femtioårsgruppen. Med detta beslut följde ju ingalunda, att ärendena kommo att betraktas som rörande rikets förhållande till främmande makt, ty hade så varit fallet, skulle de enligt 1 § första stycket automatiskt hava hänförts dit. I stället stödde sig Kungl. Maj:t vid sitt beslut på 1 § andra stycket i lagen om inskränkning i rätten att utbekomma allmänna handlingar, varvid dessa ärenden bedömdes såsom fallande under lagens 3 § andra stycket. Detta beslut utgör alltså en ren tillämpning av denna lag och berör icke i någon mån frågan, huruvida dessa mål äro att hänföra till mål som gälla rikets förhållande till främmande makt.

Detta Kungl. Maj:ts beslut innebär vidare, att vissa mål om exportlicenser fortfarande kunna protokollföras i tvåårssamlingen, nämligen sådana som röra licenser för materiel, som icke är avsedd för krigsbruk. Möjlighet att avgöra, om så är förhållandet, föreligger ju praktiskt taget alltid.

I alla dessa avseenden finns det enligt mitt sätt att se icke anledning att rikta någon anmärkning mot Kungl. Maj:ts förfarande. Däremot vill jag gärna erkänna, att det kan anmärkas mot att det icke från det att lagen under maj månad trädde i kraft till september månad vidtogs några åtgärder för att införa protokollen i femtioårssamlingen, utan att man lät den så att säga normala ordningen fortfara. Jag erkänner att detta var olämpligt. Jag kan bara förklara det med, att vi icke hunno göra detta förr, men samtidigt vill jag tillägga, att det inte gärna kan uppkomma någon praktisk olägenhet av detta förhållande, då Kungl. Maj:t fortfarande har frihet att när som helst besluta, att dessa protokoll skola föras över till femtioårssamlingen. Det är givet, att en sådan omprövning kommer att ske beträffande dessa mål, innan de två åren utlöpt, och därför kan man ju fortfarande se till, att det inte sker något offentliggörande, som inte är lämpligt.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Jag är mycket tacksam både å egna och framför allt å utskottets vägnar för att statsrådet berört denna punkt, och jag skall be att få säga några ord, då jag är av samma mening som statsrådet, att det är angeläget att upplära sådant, som förefaller som tvistigheter mellan Kungl. Maj:t och utskottet men som kanske icke är det.

Jag vill då först och främst säga, att efter min uppfattning har statsrådet så till vida orätt, som det *har* tillkommit ett nytt faktum i lagstiftningsväg, och statsrådet berörde själv detta. Förhållandet är från min synpunkt sett mycket enkelt. Det är det, att felet rakt inte är Kungl. Maj:ts, utan lagens. Lagen är ju så urusel som den gärna kan vara. Jag sade detta, när den antogs; jag varnade för dess antagande, därför att den är skriven så, att den kan läsas på allehanda sätt, och inget sätt är riktigt.

Nu står det visserligen i 3 § följande: »Handlingar i ärenden vilka angå rikets förhållande till främmande makt må allenast i de fall och i den ordning Konungen bestämmer utlämnas tidigare än femtio år efter handlingens datum.» Det har av statsrådet fullkomligt riktigt påpekats, att det inte är den punkten, det gäller, utan andra stycket, som lyder så: »Handlingar i ärenden, vilka, *utan att vara av beskaffenhet som i första stycket sägs*, angå svensk myndighets förbindelser med främmande makts myndigheter eller undersåtar eller eljest röra *främmande makt eller dess förhållanden*, må ej utan tillstånd av den myndighet som handlägger ärendet utlämnas tidigare än 50 år efter handlingens datum, med mindre det är uppenbart att handlingens innehållande icke påkallas av *hänsyn till rikets säkerhet eller av internationella hänsyn.*»

Jag har mycket svårt överhuvud taget att tolka denna lag, men i denna

Ang. vissa ärendens upptagande i s. k. 2-årsprotokoll m. m. (Forts.)
punkt kan jag inte hjälpa, att det förefaller mig, som om i första delen av andra stycket sägs, att det gäller sådana handlingar, som icke avse rikets förhållande till främmande makt, men i fortsättningen talas just om dessa främmande maktens förhållanden, deras undersåtar och angelägenheter, och lagrummet slutar med att säga, att handlingarnas innehållande kan påkallas av hänsyn till rikets säkerhet eller internationella hänsyn. Detta är alltså någonting, som lagen skiljer från rikets förhållande till främmande makt. Eller, litet tillspetsat: lagen talar om att rikets förhållande till främmande makt icke faller under detta moment, men andra länders förhållanden, som inverka på vår säkerhet och våra internationella förbindelser, falla därunder. Jag har mycket svårt att finna skillnaden, och jag kan mycket väl förstå, att statsrådet och regeringen ställt sig på den ståndpunkt som skett.

Detta ger mig också anledning att säga, att hela sviten av bestämmelser utanför lagen rörande handlingars hemlighållande måste undergå en revision, och jag tror mig veta, att en sådan revision pågår — det gäller särskilt försvarsdepartementet. Men innan den blir färdig, är det ganska behövt, att man ändå får saken in på riktiga bogar. I femtioårsprotokollen finnas handlingar, som äro bilagda protokollen och som icke äro stämplade som hemliga men egentligen borde vara det. Det kan naturligtvis aldrig bli en följd av deras biläggande till femtioårsprotokollen, att de skulle bli hemliga; de bli inte därigenom mera hemliga än de varit förut, och vill man ha dem hemliga, kräver detta ett särskilt beslut.

Vad utskottet velat göra i första punkten, är endast att påpeka, inte så mycket för statsråden som fastmera för statsrådets biträdande personal i departementen, att dessa handlingar, vare sig de stå i ena eller andra protokollet, måste bedömas efter sin natur, och det äro statsrådet och jag fullkomligt ense om. Uppdelningen i femtioårs- och tvåårsprotokoll är icke påbjuden i lagen; det äro vi också ense om. Statsrådet kan i enskilda fall besluta om hemlighållande, oavsett i vilket protokoll ärendet står, det äro vi också ense om, och det är bara fråga om hur denna lag skall tillämpas. Det är därför, som utskottet nu då det gäller det första år, under vilket lagen varit i tillämpning, har haft sin uppmärksamhet riktad på denna tillämpning. Vi ha också haft uppmärksamheten riktad på tillämpningen i åtskilliga andra fall, men där har det inte funnits någon anledning till uttalanden, därför att någon praxis inte funnits, och vi ha således inte kunnat göra någonting på de punkterna.

Jag tror vi äro ense i första punkten; där läser inte finnas någon meningskiljaktighet. Beträffande andra punkten berörde statsrådet beslutet av den 11 september. Det fattades av Konungen i liten konselj — jag vill minnas att det var utanför Stockholm. Närvarande voro då utrikesministern, statsråden Westman, Nilsson och Forslund, och tillförordnad föredragande för handelsärenden var excellensen Sandler. Det var excellensen Sandler, som då tillstyrkte detta allmänna beslut om att sådana här exportlicenser skulle överföras till femtioårsprotokollen med stöd av 1 § andra punkten i 1937 års lag om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar, som lyder: »Andra i statsrådet förda protokoll än i första stycket sägs må ej utan Konungens tillstånd utlämnas tidigare än två år efter protokollets datum; Konungen obetaget att förordna, att sådant protokoll ej må utlämnas förrän viss längre tid, högst femtio år, föflutit från dess datum.» Emellertid gjordes det en inskränkning. Där säges, som statsrådet också nämnde, att dessa licenser skola föras över till femtioårsprotokollen. försåvitt de avse materiel för militärt bruk. Nu menar jag för min del — och jag tror att utskottet delar den uppfattningen — att våra rättsliga begrepp angående innebörden av uttrycket »förhållande till främmande makt»

Ang. vissa ärendens upptagande i s. k. 2-årsprotokoll m. m. (Forts.)
måste undergå en liten modifiering efter denna sekretesslags tillkomst. Det kan inte hjälpas, att det begrepp, som är hävdvunnet och som fanns långt före detta, blir modifierat genom andra stycket i 3 §, och det är därför som vi menat, att det kunde vara skäl att se upp.

Nu ha ju dessa exportlicenser, varom vi talat, gällt export till visst land av vapen eller materiel för krigföring. Om kammaren behagade erinra sig så har folkförbundet — jag höll på att säga saligt i åminnelse, men det är för tidigt — uttalat sig i frågan om vapenexporten. Detta ansågs sålunda vara en angelägenhet av internationell karaktär, och jag skulle tro, att det var i anslutning härtill, som exportlicenserna medgivits. Men det kan väl ändå inte bestridas, att export av ammunition och beställda vapen till ort i krigförande land måste komma att återverka på den svenska statens säkerhet och att internationella hänsyn därvid måste göra sig gällande. Det är det utvidgade begreppet. Om vi sedan använda uttrycket »förhållande till främmande makt» såsom numera utvidgat till att innefatta även detta, så är det där, som skillnaden ligger mellan statsrådet och utskottet. Statsrådet och regeringen vill inte göra någon utvidgning, trots att *lagen* gjort en utvidgning, och det är av det skälet, som vi måst konstatera en något motsatt uppfattning. Om ärendet står i femtioårsprotokollet eller inte, är komplett likgiltigt för själva saken; det är fråga om innehållet.

Nu stöder sig statsrådet på det förhållandet, att före 1937 års lag ingenting varit att erinra, och det var det inte, ty då hade vi en klar lagstiftning. Nu ha vi genom Kungl. Maj:ts förslag till sekretesslag och riksdagens godkännande av detta fått en annan lagstiftning, som i denna punkt är oklar, och när det gäller sådana oklara ting, är det bättre att vara på den säkra sidan än på den andra. Lagen måste tillämpas på visst sätt. Det är praxis som blir avgörande, och om inte utskottet från begynnelsen vänder sig mot en praxis, som synes kunna komma att bli litet tvivelaktig, kommer denna praxis sedan utan vidare att bestå; på annat sätt kan utskottet icke anknyta till den.

Jag vågar därför uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t i samband med frågan om hemlighållande av handlingar, när den frågan kommer till omprövning, också ville taga under omprövning frågan, hur 3 § andra stycket i 1937 års lag skall skäligen tolkas och om man inte i det fallet ändå bör utsträcka begreppet »förhållande till främmande makt» därhän, att det även omfattar främmande makts förhållande till oss.

Herr statsrådet **Sköld**: Saken är ju den, att frågan om vilka ärenden som angå rikets förhållande till främmande makt är lika gammal som vår grundlag, eftersom vår grundlag innehåller detta begrepp, och under de år, som gått, har det alltså skapats en praxis. Jag påpekade, att de licensärenden, som här äro på tal, aldrig ha ansetts behöva medföra något Kungl. Maj:ts beslut om rätt för tillförordnad regering att upptaga dem, och följaktligen är det en klar praxis för att dessa ärenden i och för sig och formellt icke anses utgöra ärenden, som angå rikets förhållande till främmande makt. Vad jag velat bestrida, är alltså att det skulle föreligga anledning för Kungl. Maj:t att fatta ett sådant beslut, och herr Reuterskiöld har inte heller gått in på något påstående i den riktningen.

Nu menar herr Reuterskiöld, att andra stycket av 3 § i den lag, som vi här diskutera, har lett till en ny definition av vad som berör rikets förhållande till främmande makt. Det vill jag inte diskutera; jag vill bara påpeka, att i den mån man kan säga, att de här förevarande ärendena falla under detta moment, såsom regeringen ansett, uppstår det på denna punkt icke någon skillnad mot vad som förut i praxis gällt.

Ang. vissa ärendens upptagande i s. k. 2-årsprotokoll m. m. (Forts.)

En tredje punkt, som återstår, skulle då alltså vara, att det allmänna läget i världen så till vida förskjutits, att det uppkommit nya frågor, där dessa ärenden komma i ett utrikespolitiskt samband, som gör att gränsen förskjutit sig. Jag skulle vilja i princip belysa detta.

Det är ju, såsom det påpekades i mitt första anförande, mycket möjligt, att det i samband med frågan om prövande av en exportlicens för krigsmateriel kan uppkomma en utrikespolitisk fråga, som beror på den reaktion, som en främmande stat visar i detta läge eller som man befarar kan uppkomma. Och i sådana fall måste det naturligtvis bli ett principavgörande från regeringens sida, huruvida man skall ändra praxis, bibehålla praxis eller göra en ny praxis, taga ny ståndpunkt o. s. v. Jag menar, att i ett sådant fall frågan skall avgöras i kungakonselj, därför att den då får samband med något som rör rikets förhållande till främmande makt. Men sedan detta principavgörande fallit och intill dess det finns anledning att taga en ny principståndpunkt, böra de liknande ärenden av detta slag, som komma före, kunna behandlas av en tillförordnad regering, ty då har regeringen i konselj tagit ståndpunkt till principfrågan, och intill dess det uppkommer någonting, som kan ändra detta ståndpunktstagande, är det ju ett enkelt vidhållande av en ståndpunkt, som förut intagits. Därför menar jag, att om det i vissa fall kan uppstå tvekan, huruvida visst slag av export får förekomma, så kan detta inte få medföra, att varje gång en sådan licens skall behandlas, varje ärende för sig skall betraktas, som om det utgjorde ett mål, som anginge rikets förhållande till främmande makt. Den distinktionen måste man göra, och den står väl i överensstämmelse med både lagstiftning och praxis. Det är dessutom med hänsyn till det praktiska förfarandet fullkomligt nödvändigt, att man så gör.

Herr Reuterskiöld: Jag tror att, såvitt jag kan se, förhållandet mer och mer klarnar. Det är nu bara *en* punkt, där statsrådet och jag kanske stå på litet olika ståndpunkt, men jag misstänker, att vi även där kunna komma varandra nära.

Förhållandet skulle av mig kunna karakteriseras så, att jag är med på detta principavgörande och tar konsekvenserna av ett sådant principavgörande, men jag skulle tro, att herr statsrådet inte har observerat, att detta principavgörande borde träffas, när Kungl. Maj:t första gången under året fastställer instruktionen för tillförordnad regering. Med den nya text, sekretesslagen har, kan det vara skäl att i denna urgamla instruktion, som år efter år upprepas, oberoende av tidens växlingar och nya förhållanden, taga hänsyn till utvecklingen och föra in en punkt, där Kungl. Maj:t medger tillförordnad regering att avgöra vissa sådana frågor. Jag vill inte för min del, och jag tror inte heller utskottet vill det, att tillförordnad regering skall förmenas att avgöra sådana här frågor. Det är en intern fråga hos Kungl. Maj:t. Men vad vi menat, är det, att när Kungl. Maj:t ger sin tillförordnade regering en instruktion, skall denna även omfatta vad som enligt sekretesslagen numera framstår som en specifik utrikesfråga, men som förut inte behövde beaktas. Om man får in i denna instruktion tillräckligt klara bestämmelser, kommer utskottet inte att ha den ringaste erinran att göra.

Nu blev jag inte på det klara med huruvida statsrådet med »principavgörande» avsåg ett principavgörande rörande viss exportlicens eller licens till visst land eller dylikt eller om det är fråga om ett principavgörande med hänsyn till var dessa ärenden skola avgöras. Jag menar, att vill man vara på den säkra sidan, så bör man låta den frågan principiellt prövas av Kungl. Maj:t i konselj. Vad tillförordnad regering i dessa stycken skall ha för befogenhet, där est inte Kungl. Maj:t förbehåller sig någonting annat, kan naturligtvis formu-

Ang. vissa ärendens upptagande i s. k. 2-årsprotokoll m. m. (Forts.)
leras på mångahanda sätt. Den möjligheten kan man inte utesluta, att tillförordnad regering får en sådan befogenhet, men det förefaller mig, som om den inte fått den. Den har sin gamla instruktion, och där har ingen sådan uppbenning skett, som efter min uppfattning bort ske.

Herr statsrådet **Sköld**: Jag måste ju säga, att jag inte kan följa herr Reuterskiöld, ty om den nya sekretesslagen medfört någon förändring, så är det väl den, att området för de ärenden, som angå rikets förhållande till främmande makt, har beskuren och inte ökats. Jag fattade det så, att herr Reuterskiöld ansåg, att just tillkomsten av 3 § andra stycket medfört, att man hade skilt ut saker, som egentligen hörde hemma under det gamla begreppet. I alla fall kan man ju inte påstå, att det blivit någon utvidgning av begreppet, i varje fall inte formellt. Jag kan alltså inte finna, att det föreligger någon anledning, varför instruktionen för tillförordnad regering på denna grund skulle behöva ändras. Jag understryker, att jag inte kan inse det.

Vad sedan beträffar frågan, när ett principavgörande skall fattas, så måste det enligt mitt sätt att se ske vid behandlingen av ärenden rörande varje särskilt land i varje uppkommande situation, och det kan inte göras generellt genom att vissa mål enligt instruktionen tillkomma tillförordnad regering och andra icke tillkomma den. Jag har redan i mitt första anförande påvisat, att det icke finns någon praktisk möjlighet att göra en sådan uppdelning, utan saken måste in concreto avgöras i varje situation för sig. Jag menar därför, att den vägen inte är framkomlig. Man måste behandla varje land och varje situation för sig. När principbeslutet är fattat, följer man den praxis som där inletts, tills man behöver fatta ett nytt beslut.

Herr **Reuterskiöld**: Det är jag med om, men då skall jag be att få illustrera det. Statsrådets resonemang leder därhän — och jag har ingenting emot det — att Kungl. Maj:t i fulltaligt statsråd beslutar, att exportlicenser till en viss stat, som befinner sig i krigstillstånd eller någonting som liknar krigstillstånd, få lämnas. Sedan får man in casu, i varje särskilt fall, avgöra, om exportlicens skall beviljas eller om andra hänsyn kräva att man skall säga nej.

Men jag har inte sett något sådant principbeslut under det nu granskade året — det är möjligt att det finns men har undgått mig — där Kungl. Maj:t i konselj beslutit, att exportlicens till det i krigstillstånd eller krigstillstånd liknande läge befintliga landet får ske. I den punkten kunna vi således anse, att vi äro på ungefär samma linje.

Beträffande däremot frågan om instruktionen för tillförordnad regering och sekretesslagen måste jag säga, att sekretesslagen, hur ofullkomlig den än är, har tagit hänsyn till den utveckling i världen, som ägt rum sedan 1809 och t. o. m. sedan folkförbundet kom till 1920, under det att vår grundlag icke har gjort det. Det har inte funnits någon särskild anledning att tidigare beakta frågan, därför att alla statsrådsprotokoll ha varit hemliga och man därför icke behövt vidtaga sådana särskilda åtgärder, men genom nya sekretesslagen blir detta förändrat, och det är det som gör, att jag menar att även Kungl. Maj:t borde kunna följa med utvecklingen så pass, att instruktionen för tillförordnad regering lämpades efter de förändrade omständigheterna.

Herr statsrådet **Sköld**: Jag skulle vilja uppmana herr Reuterskiöld att också försöka följa med.

Eftersom Kungl. Maj:t nu har beslutat, att alla ärenden av denna art skola protokollföras i de protokoll, som omfatta 50 års sekretess, om jag så får uttrycka mig, har man gått tillbaka till precis det, som förut har varit, och det

Ang. vissa ärendens upptagande i s. k. 2-årsprotokoll m. m. (Forts.)
föreligger inte någon som helst förbindelse mellan frågan om vad t. f. regeringsinstruktion skall innehålla och frågan om tiden för protokollens offentliggörande, utan det är två fullständigt skilda saker. T. f. regeringsprotokoll äro lika länge undandragna offentligheten som statsrådsprotokoll från kungakonseljer.

Herr **Reuterskiöld**: Nej, någon sådan förbindelse finns det inte, men det är å andra sidan frågan om i vilket protokoll sakerna föras, som blir i det yttre avgörande, när författningen genom sin, må vara oklara, formulering påpekar, att det är *nya* förhållanden, som föreligga. Det har icke funnits anledning att beröra detta förut hos Kungl. Maj:t, men nu finns det sådan anledning, och jag vill hoppas, att Kungl. Maj:t tänker på den saken.

Efter härmed slutad överläggning lades den nu ifrågavarande punkten till handlingarna.

Vid memorialet funnos fogade åtskilliga reservationer, innefattande sådana anmärkningsyrkanden eller yrkanden om omförmäländen, vilka icke vunnit majoritet inom utskottet.

*Ang. vissa
utnämningss
ärenden.*

Enligt en av dessa reservationer, betecknad med nr X, hade herr *Bergman*, med instämmande av herrar *Gustaf Adolf Björkman*, *Lindmark*, *Karl Bodin*, *Lindskog*, *Arnemark* och *Mosesson*, på åberopade grunder ansett Kungl. Maj:ts i protokoll över ecklesiastikärenden den 25 februari 1938 omförmälda beslut att till en vid högre allmänna läroverket å Södermalm ledig ordinarie adjunktsbefattning i modersmålet och historia utnämna filosofie licentiaten E. C. A. Nilsson böra föranleda anmärkning enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen statsrådet Engberg.

Enligt en annan, med nr VII betecknad reservation hade herr *Bergman*, med instämmande av herrar *Gustaf Adolf Björkman*, *Lindmark*, *Andrén*, *Lindskog* och *Nolin*, på anförda skäl ansett sig böra inom utskottet yrka anmärkning enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen statsrådet Wigforss med anledning av Kungl. Maj:ts i protokollet över finansärenden den 30 september 1937 omförmälda beslut att icke göra ändring i ett av general-tullstyrelsen den 30 januari 1937 fattat, hos Kungl. Maj:t överklagat beslut, varigenom viss sökande konstituerats och förordnats till kustöveruppsyningsman med placering tillsvidare i Stockholms kustdistrikt.

Ordet lämnades på begäran till herr **Bergman**, som anförde: Herr talman, mina herrar! Vid dechargede-batten har i allmänhet i kamrarnas sätt att behandla frågorna den skiljaktiga praxis uppkommit, att i andra kammaren icke blott de anmärkningar, som vunnit majoritet, utan även reservationsanmärkningarna hava debatterats; i första kammaren har ett upptagande till behandling av de sistnämnda varit relativt ovanligt, men det saknas dock icke precedensfall. Jag erinrar mig t. ex., att det vid 1932 års dechargede-batt förekom diskussion om en reservationsanmärkning här i första kammaren, varvid herrar Rosén och Karl Johan Ekman yttrade sig, och jag vill också minnas, att ett av de nuvarande statsråden för några år sedan vid en dechargede-batt här i kammaren yttrade sig om en reservationsanmärkning. Vid 1934 års dechargede-batt yttrade sig herr Reuterskiöld, konstitutionsutskottets ordförande, angående en reservationsanmärkning. Det gällde då ett konseljbeslut angående cirkulär till statskontoret och vissa andra myndigheter, stiftsnämnder m. fl. i fråga om uppskattning av ecklesiastika lönebeställens årliga normalavkastning och vad därmed sammanhänge.

Ang. vissa utnämningsärenden. (Forts.)

Jag har nu begärt ordet för att fästa uppmärksamheten på en sak, som förekommer i en av reservationsanmärkningarna, nämligen den, som gäller en utnämning av en adjunkt vid högre allmänna läroverket å Södermalm. Denna utnämning har väckt synnerligen stor uppmärksamhet icke blott i de av ärendet berörda kretsarna, utan även bland en stor allmänhet och den har i pressen föranlett de mest enträgna uppmaningar till dem, som äro ansvariga för konseljbeslutet, att förklara, hur detta tills vidare oförklarliga beslut kunnat komma till. Jag skall be att i korthet få redogöra för sakens innebörd.

En adjunktspats i modersmålet och historia hade förklarats ledig vid högre allmänna läroverket å Södermalm i Stockholm. Detta är som bekant ett av rikets största läroverk och därjämte provårsläroverk, d. v. s. en lärarutbildningsanstalt. Till den lediga platsen anmälde sig som vanligt många sökande, denna gång 14. — Det blir alltid många och i regel högt meriterade sökande till en plats vid ett sådant läroverk. Det har nu väckt den allra största förvåning, att ibland de 13 slutligen kvarstående sökandena — det var nämligen en, som tog tillbaka sin ansökan — just den, som var mest i avsaknad av lärarerfarenhet, blev utnämnd till ordinarie lärare vid denna lärarutbildningsanstalt. Av handlingarna i målet framgår, att ingen av de förberedande instanserna, varken rektor vid provårsläroverket — alla känna hans utomordentliga samvetsgrannhet — eller skolöverstyrelsen, som likaledes ägnat saken den mest omsorgsfulla prövning, hade tänkt sig att den, som blev utnämnd, kunde bli den utvalde. Han var visserligen meriterad, såsom de flesta av dem som sökte, men ingalunda den mest meriterade, och därjämte den yngste av dem alla.

Läroverksstadgan föreskriver tydligt och klart vilka grunder som skola gälla vid sådana befordringar. Den första befordringsgrunden är »skicklighet och nit i ungdomens undervisning och handledning»; den andra är »genom vitsord, erhållna i avlagda examina och prov, samt genom utgivna skrifter ådagalagda lärdomsförtjänster, särskilt i de ämnen, som höra till tjänsten». Den tredje befordringsgrunden är slutligen »längden av föregående väl vitsordad tjänstgöring». Vidare är det föreskrivet beträffande tillsättning av ordinarie lärare vid provårsläroverk, att särskilt avseende skall fästas vid sådana förtjänster, som ådagalägga sökandes lämplighet som lärare vid lärarutbildningsanstalt.

Enligt den första befordringsgrunden var den, som blev utnämnd, underlägsen de flesta av sina medsökande, därigenom att han hade lägre tjänstgöringsbetyg. Hans provårsbetyg var vackert, men dock icke jämförligt med en medsökandes, som hade ännu vackrare provårsbetyg, och av de övriga medsökande var det åtminstone fyra, som hade likvärdiga provårsbetyg i avseende å allmän undervisningsskicklighet. Enligt den första befordringsgrunden, sedd i sin helhet, måste den utnämnde anses underlägsen flera av de medsökande.

Enligt den andra befordringsgrunden, den som gäller ådagalagda lärdomsförtjänster, förhöll det sig på samma sätt. Den utnämnde hade nog vackra vitsord i sina akademiska examina, men det fanns andra sökande, som antingen stodo över honom därvidlag eller hade lika goda vitsord och som dessutom hade vetenskapligt författarskap att åberopa.

I avseende på den tredje befordringsgrunden, nämligen i fråga om längden av väl vitsordad föregående tjänstgöring, var den utnämnde den av de sökande, som var allra minst meriterad. Han hade icke ens så lång tjänstålder, att han enligt gällande förordning skulle vara kompetent att söka. Denna brist, att han icke hade full tjänstgöringstid, ens för formell kompetens, hade undanröjts endast genom en av kungl. skolöverstyrelsen medgiven dispens. Icke desto mindre blev han, med förbigående av de andra, som i tjänstålder samtliga voro honom överlägsna, utnämnd.

Jag har nu skärskådat saken i avseende på de tre i läroverksstadgan nämnda

Ang. vissa utnämningsärenden. (Forts.)

befordringsgrunder som gälla vid tillsättning av alla ordinarie läroverksadjunkturen, men jag påpekade i början av mitt anförande, att det i denna stadga även står, att man beträffande tjänsters besättning vid provårsläroverken också skall taga särskild hänsyn till sådana egenskaper, som kunna ådagalägga sökandes lämplighet just som lärare vid en lärarutbildningsanstalt. Det är uppenbart att bland de förutsättningar, som äro av vikt för lärare vid en sådan anstalt, en av de viktigaste måste vara en tillräcklig lärarerfarenhet. Att då, med förbigående av dem, som äga sådan erfarenhet, utväljes just den allra yngste extraordinarie läraren, som icke ens hunnit tjänstgöra den korta tid, som normalt erfordras för formell kompetens, och vars bristande erfarenhet även framgick av hans i jämförelse med flertalet medsökande lägre tjänstgöringsbetyg, det måste väcka icke blott rättmätig harm hos de förbigångna utan även den största förvåning inom hela den kår de sökande tillhöra. Man frågar sig ovillkorligen efter en förklaring på ett så överraskande befordringssätt.

Den utnämnde har i sina besvär över kungl. skolöverstyrelsens förslag — vilket upptog fil. doktor Larm i första rummet och adjunkten Ljung i andra rummet o. s. v. — missförstått ett yttrande av föredraganden i skolöverstyrelsen. Det stod i detta uttalande, att »då det gäller en tjänst vid ett provårsläroverk, — — — man synes böra anse tjänstetidens längd vara av mera underordnad vikt i jämförelse med övriga meriter». Detta har den utnämnde missförstått så, att han ansett, att man icke behöfde taga någon som helst hänsyn till hans tjänstgöringstid, vilken icke ens var den för ansökningsrätt normalt föreskrivna. Detta är en uppenbar misstolkning av föredragandens i skolöverstyrelsen yttrande och av skolöverstyrelsens enhälliga mening. Det är naturligtvis ingalunda där vare sig sagt eller underförstått, att tjänstgöringstiden icke har betydelse i avseende på tillsättningen av platser vid provårsläroverk. Vad som i uttalandet sagts, gällde en jämförelse mellan de två, som voro föreslagna i främsta rummet, nämligen fil. doktor Larm och adjunkten Ljung, av vilka den sistnämnde hade icke mindre än 33 terminers tjänstetid, under det att fil. doktor Larm hade endast 14 terminer, och yttrandet skulle motivera, varför doktor Larm på grund av sina övriga meriter måste ställas i första rummet, trots sin kortare tjänstetid. I detta fall förelåg dock en verklig och tillräcklig lärarerfarenhet, vilket icke var förhållandet beträffande den utnämnde. Att kungl. skolöverstyrelsens föredragande och kungl. skolöverstyrelsen i sin helhet ansåg en så kort tjänstetid som den av Kungl. Maj:t utnämndes vara otillräcklig, framgår till full evidens av samma föredragandes yttrande — till vilket styrelsens övriga ledamöter anslöto sig — om tre andra av de sökande, om vilka det säges, att de trots sina vackra meriter böra stå tillbaka just på grund av sin korta tjänstgöringstid. Observera nu: var och en av dessa tre hade dock längre tjänstgöringstid än den utnämnde! Det finns således icke någon möjlighet att på detta uttalande bygga något stöd för utnämningen.

Nu inträffade det en annan egendomlighet i avseende å denna tjänstetillsättning. Den, som enhälligt var föreslagen av skolöverstyrelsen och likaledes av rektor, nämligen fil. doktor Larm, blev i samma konselj, där denna sak avgjordes, utnämnd till adjunkt vid ett annat läroverk. Detta hade den effekten, att han därigenom utträngde en för denna post av skolöverstyrelsen föreslagen sökande, fil. d:r Artur Nordén, som hade både lång tjänstetid och synnerligen hög meritering (fil. doktor med docentbetyg och ett ovanligt omfattande och förtjänstfullt vetenskapligt författarskap). Denne gick således miste om den plats han sökte, därför att statsrådet ville genom doktor Larms befordran till denna plats låta någon annan intaga den för doktor Larm av skolöverstyrelsen avsedda platsen vid Södermalmsläroverket. Detta är ett mycket

Ang. vissa utnämningsärenden. (Forts.)
egendomligt förfarande. Jag har ingen anledning att här gå in på en jämförelse mellan doktor Larms och den andre sökandens meriter i övrigt. Det hör icke direkt till den fråga, som här föreligger. Det har på visst sätt blivit sörjt för doktor Larm, dock icke så att han fått den bästa platsen, utan så, att han fick en sämre avlönad plats än den han bort få vid provårsläroverket. Han blev i alla fall befordrad, ehuru på bekostnad av en annans rätt. Men varför skulle då icke den, som stod närmast efter honom i förtjänst enligt de förberedande instansernas enhälliga uppfattning och enligt vad var och en, som opartiskt granskar handlingarna, måste finna, nämligen adjunkten Ljung få platsen? Han hade både den längsta tjänstetiden och en mängd övriga meriter. Man försöker kanske invända, att han var transportsökande och att man icke ville, eftersom han innehade en adjunktur (vid västra realskolan) i Göteborg, befordra honom till Stockholm, dit han sökte. Det finns icke någon lag, som angiver, att så skall ske, och grundlagen bjuder, att som enda befordringsgrund skall gälla förtjänst och skicklighet. Men låt oss för ett ögonblick acceptera denna teori, att en transportsökande icke borde komma i fråga, då det gällde en likadan plats som den han redan hade. Denna förklaring duger icke i nu föreliggande fall, eftersom den plats han sökte, icke var likställd med den han hade, ty en plats vid provårsläroverk är en högre avlönad plats och att bli förflyttad dit innebär alltså en förnämlig befordran från en vanlig adjunktur till en bättre plats. Det var således icke fråga om en vanlig transport. Antag emellertid, att man trots allt accepterar transportteorien. Då uppstår frågan: varför förbigingos även de icke transportsökande, de obefordrade, som enligt vad förut påvisats voro den utnämnde överlägsna? Herrarna kunna se i betänkandet, hur det förhåller sig med dem. Hur man vänder sig, blir det oförklarligt hur det varit möjligt att kunna tillstyrka en sådan utnämning med iakttagande av grundlagens bestämmelse om förtjänst och skicklighet såsom enda grund för tjänstetillsättning.

Vad hade den utnämnde för särskilda meriter, som icke framgå av vad som finnes i handlingarna? Det vet man icke. Han hade visserligen ett intyg, att han under tre månader vikarierat såsom privatsekreterare hos hans excellens statsministern, med vars familj han är nära befryndad, men detta kan ju icke ha uppfattats såsom någon av de i läroverksstadgan nämnda särskilda meriterna för tjänst vid provårsläroverk.

Denna utnämning har väckt en sådan allmän överraskning, att det väl sällan funnits motstykke därtill. I följd förekom något liknande, som också satte spår efter sig i konstitutionsutskottets dechargebetänkande i form av en starkt grundad reservationsanmärkning. Det har även förekommit åtskilliga andra utnämningar, som föranlett undran och som ha skapat ett ganska allmänt missnöje och en irriterad stämning inom skolvärlden.

Jag tror, att det är av vikt, att utskottet, när det granskar statsrådsprotokollen, lägger märke till denna godtycklighetstendens, och det är att beklaga, att det under nuvarande politiska maktförhållanden inträffar, att mycket tungt vägande anmärkningar endast få framträda i reservationens form. Det är visserligen många, som anslutit sig till denna anmärkning, men den har dock icke fått majoritetens anslutning. Denna reservationsanmärkning är därigenom riktad ej blott mot statsrådet utan även mot majoriteten i konstitutionsutskottet, som icke bör döma efter partisynpunkter. Det kan säkerligen icke med sanning förnekas att här det motivet spelat in, att regeringspartiernas medlemmar inom utskottet ansett sig böra stå bakom sin regering och vara solidariska med den, även i fall, där det icke borde ha ägt rum.

Man har här en ofrånkomlig känsla av att vederbörande statsråd har handlat mycket godtyckligt och efter den grundsats, för vilken den romerske safi-

Ang. vissa utnämningssärenden. (Forts.)

rikern gav ett klassiskt uttryck i orden: »Hoc volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas» — så är min vilja, mitt bud, fråga ej efter skäl för min vilja! Men detta är ju den rena diktaturen. Med rätta har samma statsråd vid många tillfällen uppträtt skarpt och i väl formade anföranden mot diktaturtendenserna i tiden. Då böra ju också handlingarna stå i överensstämmelse med teorien i detta avseende.

Ett stort antal av konstitutionsutskottets ledamöter har ansett sig böra draga denna sak inför offentligheten genom den reservationsanmärkning, som framställdes, och sakens principiella vikt har föranlett mig att också här i kammaren påtala saken.

Herr Reuterskiöld: Som kammaren väl känner är det praxis att icke ingå på någon debatt i fråga om reservationsanmärkningar. Det är ju, som den ärade talaren framhöll, här icke fråga om utskottets, utan om enskilda medlemmars av utskottets anmärkning. Vederbörande departementschef har således icke någon möjlighet att svara på den, och han brukar heller icke vara då tillstädes. Jag har endast velat konstatera detta faktum.

Sedan vill jag konstatera ännu ett faktum, och det är, att utskottets majoritet icke har anslutit sig till anmärkningen, och jag vågar ju tro, att denna majoritet har bestämda skäl för detta — icke skäl av den art, som den ärade talaren antydde, utan rent sakliga överväganden. Själv har jag icke i utskottet deltagit i ärendets behandling, men som ordförande har jag tagit del av handlingarna, och jag skulle icke ha kunnat ansluta mig till reservationen.

Herr Bergman: Jag skall icke vidare gå in på denna sak, då den föregående ärade talaren ej anförde några skäl för sin motsatta åsikt, utan blott deklarerade sin mening. Under sådana förhållanden torde det vara omöjligt att med honom föra någon diskussion i denna sak.

Jag har nu begärt ordet för att fästa uppmärksamheten på en annan sak, som förekommer bland reservationsanmärkningarna och som också gäller ett besvärsärende.

Det är frågan om tillsättandet av en kustöveruppsyningsman, en befattning, där man bland annat har med kampen emot smugglingen att göra. Det hade anmält sig fem sökande. Kustdistriktschefen hade yttrat sig, då saken förbereddes, men han berörde då icke närmare tre av de sökande, därför att dessa voro formellt inkompetenta. Det hade nämligen en tid förut utfärdats en förordning om att den, som sökte sådan befattning, skulle ha gått igenom en viss utbildningskurs för befattningen. Detta hade dessa tre icke gjort, och då de således voro formellt inkompetenta, ansåg kustdistriktschefen sig icke böra närmare redogöra för deras större eller mindre lämplighet i övrigt, utan yttrade sig endast om de två återstående sökandena och föreslog en av dem.

Emellertid förordnades en av de tre sökande, som voro formellt inkompetenta, av generaltullstyrelsen. Detta beslut överklagades av en medsökande. Saken kom änyo till kustdistriktschefen, som avgav yttrande, vari han redogjorde för, varför han icke tidigare yttrat sig om den utnämnde. Han gjorde det emellertid nu, och nu påvisade han, att denne dels saknade andra förutsättningar för överuppsyningsmanstjänst, dels dessutom gjort sig skyldig till svåra förseelser i tjänsten, bland annat konstaterad onykterhet, vilket ju utgör ett svårt gravamen icke minst mot den, som skall få med sådana ärenden att göra, som åligga kustbevakningsbefälet. När dessa upplysningar kommo till generaltullstyrelsens kännedom, fann denna vad som anmärkts vara mycket vägande och tillstyrkte själv bifall till besvaren, så tillvida att saken skulle återremitteras till generaltullstyrelsen för ny behandling. Icke desto mindre

Ang. vissa utnämningssärenden. (Forts.)
tillstyrkte det statsråd, som hade med denna sak att göra — det var statsrådet Wigforss — fastställelse av förordnandet för den ursprungligen förordnade, men sedan av generaltullstyrelsen själv desavouerade, och besvären ogillades.

En sådan utgång på detta besvärsmål, som ligger så klart och tydligt för var och en, som tager kännedom om handlingarna, har icke kunnat undgå att väcka mycken förvåning, även det. Kan »rikets sannskyldiga nytta» anses vederbörligen beaktad genom ett sådant förfarande? Jag har velat fästa uppmärksamheten på även denna ingalunda oviktiga sak.

Ang. ändringar i lagen om vägdistrikt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i lagen om vägdistrikt.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft de inom andra kammaren väckta, till utskottet hänvisade motionerna nr 120 av herr *Pettersson* i Dahl m. fl. och nr 235 av herr *Lindmark* samt nr 152 av herr *Jacobson* m. fl. och nr 236 av herr *Lindmark*.

I motionen II: 120 hade hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t efter nödig beredning av frågan måtte för nästa års riksdag framlägga de förslag till likställighet mellan samtliga skatteunderlag vid vägskattens utgörande, vartill denna beredning kunde föranleda.

I motionen II: 235 hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående verkningarna av de vid 1933 års riksdag beslutade vägskattegrunderna samt för 1939 års riksdag framlägga förslag till sådan ändring av § 56 lagen den 7 juni 1934 om vägdistrikt, att full likställighet i fråga om vägskattebördans fördelning på de olika beskattningsföremålen erhöles.

I motionen II: 152 hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådan ändring i lagen om vägdistrikt, att val av vägstämмоombud finge i kommuner, som vore indelade i flera valdistrikt, äga rum inför respektive valnämnder.

I motionen II: 236 hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande sådan ändring i lagen om vägdistrikt, att där kommunalstämman så beslöte val av vägstämмоombud i kommun, som vore indelad i valdistrikt, skulle äga rum inför respektive valnämnder.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

1) att motionerna

a) II: 235 och

b) II: 120

icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

2) att motionerna

a) II: 152 och

b) II: 236

icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Lindmark*, *Bodin*, *Hagström*, *John Björck*, *Lundqvist*, *Nolin* och *Nilsson* i Steneberg ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits.

Ang. ändringar i lagen om vägdistrikt. (Forts.)

Herr Lindmark: Herr talman! I det utskottsbetänkande, som föreligger, har reservation anförts i fråga om viss del av motiveringen. Med anledning av motionerna nr 120 och 235 i andra kammaren har utskottet och i denna del jämväl reservationerna, uttalat, att en hårdare belastning av fastighet än av andra beskattningsunderlag vid vägskattens utgörande icke längre är bärande och en utjämning till likställighet mellan fastighet och inkomst, såsom vägskatteunderlag, berättigad. Motionärerna ha med denna likställighet avsett ändring av bestämmelserna i § 56 av lag angående vägdistrikt därhän, att vägskatte kronor skola beräknas på enahanda sätt för fastigheter som för annan inkomst. Som bekant påföres enligt nu gällande grunder jordbruksfastighets jordbruksvärde samt tomt och industrivärde, ävensom annan fastighet, vägskatte kronor med 50 procent förhöjning å påförda skatte kronor enligt kommunalskattelagen samt för jordbruksfastighets skogsvärde med 75 procent förhöjning. Att tiden nu är inne för borttagande av denna olikhet vid skatteunderlagets beräkning är utskottet enigt om.

Att likvisst ingen framställning härom göres i form av skrivelse med begäran om utredning, som motionärerna föreslagit, är beroende på att 1936 års kommunalskatteberedning i viss utsträckning påbörjat utredning i fråga om vägbeskattningen och att, som reservationerna skrivit, med visshet torde kunna förväntas, att här föreliggande fråga om likställighet i skattehänseende därvid kommer under behandling.

Det är önskvärt att den här påtalade orättvisan i vägbeskattningen med det snaraste undanröjes. Å sidan 4 i betänkandet, överst å sidan, har utskottet ett uttalande, som icke har betydelse för den fråga, som här avses. Det heter: »Större vägdistrikt medföra nämligen ökad skatteutjämning. Om kostnaderna för genomfartsvägarna överflyttas på staten, skulle en utjämning av grunderna för vägskattens utgående få minskad betydelse».

Dessa uttalanden avse förhållanden, som ha betydelse för skatteutjämning mellan vägdistrikt men icke i den fråga, som föreligger om likställighet mellan olika skatteobjekt. I detta avseende skulle likväl, även om de föreslagna åtgärderna genomföras, samma procentuella olikhet föreligga mellan dessa olika skatteobjekt.

Skillnaden i fortsättningen av betänkandet mellan utskottet och reservationen innebär, att reservationerna icke velat ge på hand en ändring av de grunder för rösträtt vid val av vägombud, som äro bestämda i § 9 av vägdistriktslagen. Att tillmötesgå ett, av alla numera erkänt, rättvisekrav i fråga om beskattningen, sådant som motionärerna framfört, kan och behöver ej ha denna konsekvens. Ej heller behöva rösträttsgrunderna rubbas för att möjliggöra ett mera praktiskt utförande av val till vägombud. 1934 års särskilda utskott för behandling av väglagarna yttrade i fråga om § 9 i lag om vägdistrikt: »Likasom de vägsakkunnigas majoritet finner utskottet nämligen bärande skäl kunna anföras mot tillämpande av de vanliga kommunala rösträttsgrunderna vid val av vägstämmombud. De sakkunniga hava härutinnan yttrat, att landstingens samt de borgerliga och kyrkliga primärkommunernas arbetsuppgifter vore till övervägande delen av social eller kulturell art, något som icke vore fallet med väggommunens. I fråga om vägväsendet gjorde sig i främsta rummet gällande synpunkter av ekonomisk och teknisk natur. Med hänsyn till att väghållningen i så hög grad vore en ekonomisk angelägenhet, syntes det rimligt att låta endast dem öva inflytande på vägväsendet, vilka deltaga i väghållningskostnadernas bestridande, d. v. s. dels staten, företrädande såväl egna som motortrafikanternas intressen, dels ock de vägskatte-skyldiga. Utskottet, som i huvudsak kan instämma i vad de sakkunniga så-

Ang. ändringar i lagen om vägdistrikt. (Forts.)

lunda yttrat, finner i överensstämmelse med denna sin uppfattning, att rösträtt vid val av vägstämmoombud bör tillkomma endast den, som är pliktig att erlägga vägskatt och tillika fullgjort honom åliggande skattskyldighet.»

I denna punkt voro de borgerliga partierna eniga, under det att de socialdemokratiska ledamöter av utskottet reserverade sig för Kungl. Maj:ts proposition. I full konsekvens med sin tidigare ståndpunkt ha socialdemokraterna också tillstyrkt motioner, vid såväl 1936 som 1937 års riksdag, om ändring i rösträttsgrunderna enligt 1934 års regeringsförslag. Ett genomförande av Kungl. Maj:ts förslag av år 1934 innebär, att antalet av dem, som erhålla inflytande på vägbesluten, ökas med cirka 200 procent. Av dessa nytillkomna skulle en stor del utgöra sådana, som ej äro skyldiga att betala vägskatt.

I fråga om fullgjord skattskyldighet som rösträttsvillkor uttalade bondeförbundets ledare vid väglagarnas behandling i riksdagen år 1934: »Det är här fråga om ett ordentlighetsstreck, och jag tror verkligen, att man inför framtiden inte står till svars med att släppa detta krav.»

Sedan dess har intet inträffat, som skulle från borgerligt håll ge anledning till ändrad uppfattning. Reservanterna ha i motiveringen velat skriva så, att det icke kunde tolkas som ställningstagande eller eftergift i fråga om rösträttsgrunderna.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Källman: Herr talman! Emedan herr Lindmark yrkade bifall till den av honom m. fl. avgivna reservationen skall jag be att få säga några ord — jag skall fatta mig mycket kort.

Då fråga uppkommit om att vägskatten skulle grundas på samma underlag som den allmänna kommunalskatten får det väl anses vara ganska naturligt, att man inom konstitutionsutskottet övervägt åstadkommandet av en ändring av de nu mycket besvärliga bestämmelserna rörande val av vägstämmoombud. Jag erinrar om att dessa val skola ske på kommunalstämma, att för sådana val skola upprättas särskilda restlängder och vidare att det i geografiskt sett stora kommuner föreligger synnerliga svårigheter att få de röstberättigade fram till kommunalstämma. Det är därför sakligt motiverat att man får den ändring till stånd, som uttalas i konstitutionsutskottets utlåtande.

Det är inte fråga om något beslut, som kammarens ledamöter behagade finna, utan endast fråga om att man, när en utredning sker av den huvudfråga, som innefattas i motionerna, jämväl skulle överväga en ändring av grunderna för val av vägstämmoombud. Utskottsmajoriteten har funnit det vara naturligt att göra detta uttalande, och utan att vidare gå in på frågan ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas med godkännande av utskottets motivering, dels ock att utskottets hemställan skulle bifallas med godkännande av den motivering, som förordats i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindmark* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 13 med godkännande av utskottets motivering, röstar

Ja;

Ang. ändringar i lagen om vägdistrikt. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med godkännande av den motivering, som förordats i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till läroanstalter för dövstumma m. m., utom såvitt angår upphävande av lagen angående dövstumundervisningen, ävensom i avseende å i ämnet väckta motioner. *Anslag till läroanstalter för dövstumma m. m.*

I en den 3 mars 1938 dagtecknad proposition (nr 212) hade Kungl. Maj:t, under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att fatta beslut på sätt i propositionen under särskilda med 1—25 betecknade punkter angivits.

Ifrågavarande proposition hade, utom såvitt anginge vid berörda statsrådsprotokoll fogat förslag till lag om upphävande av lagen den 31 maj 1889 (nr 27, sid. 1) angående dövstumundervisningen, hänvisats till förberedande handläggning av statsutskottet.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Carl Eriksson* m. fl. (I: 267) och den andra inom andra kammaren av herr *Fr. Sundström* i Vikmanshyttan m. fl. (II: 392);

dels en inom första kammaren av herr *G. Rahmn* väckt motion (I: 285);

dels ock en inom andra kammaren av fröken *Kerstin Hesselgren* m. fl. väckt motion (II: 415).

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet avfattat sin hemställan i särskilda med A 1—A 24 och B betecknade punkter.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten A 1.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, besluta, att för meddelande av undervisning åt dövstamma skolpliktiga barn m. fl. följande skolor från och med den 1 juli 1938 skulle vara anordnade, nämligen

fyra upptagningskolor, av vilka en skulle vara förlagd till Härnösand, en till Lund, en till Manilla och en till Vänersborg,

två specialskolor, av vilka den ena skulle vara avsedd för oegentligt dövstumma och förlagd till Örebro samt den andra avsedd för skriv-teckenelever och förlagd till Gävle, samt

fyra fortsättningsskolor, nämligen en i Vänersborg, avsedd för gossar, som åtnjutit talundervisning, en i Växjö, avsedd för flickor, som åtnjutit talundervisning, en i Gävle, avsedd för icke-talundervisade gossar och flickor, samt en

Anslag till läroanstalter för dövstumma m. m. (Forts.)
för undervisning i lantbruksyrket och i trädgårdsskötsel, förlagd till Broby gård i Funbo socken i Uppland.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Det är ett par punkter i detta statsutskottsutlåtande, som jag skulle vilja fästa uppmärksamheten på innan kammaren går att fatta sitt beslut. Det som faller närmast under den nu föredragna punkten är en sak, i vilken det icke föreligger någon reservation, men som jag ändå tycker är av den vikt att uppmärksamheten i någon mån bör fästas på densamma.

När detta förslag nu föreligger för riksdagen upprättat på sådant sätt, att det skall anordnas dels fyra upptagningsanstalter för eleverna och dels två särskilda anstalter, en för de oegentligt dövstumma, d. v. s. de som ha de bästa förutsättningarna, och en för de sämst utrustade, de som tillhöra vad man skulle kunna kalla hjälpklasskolan på detta område, så ha vi i själva verket att göra med en organisation, som av dövstumläraresällskapet utdömts som föråldrad i samma ögonblick som den skall träda ut i verkligheten. Det är nämligen så att denna särskilda skola för de sämst utrustade, de s. k. skriv-teckeneleverna, har försökts i våra grannländer men där blivit utdömd. Dessa de sämst utrustade av de dövstumma äro de, som inte kunna undervisas enligt talmetoden utan endast genom teckenmetoden. Nu har dövstumläraresällskapet ansett, att det inte är riktigt att sammanföra dessa elever på ett sådant sätt, att de isoleras från de bättre lottade eleverna. Deras lärare anse utan tvivel med rätta, att någonting sådant från pedagogisk synpunkt måste betraktas som en rätt betänklig anordning.

Utskottet har tagit upp denna synpunkt till behandling. Utredningen hade utgått från att det måste vara riktigt att göra en kategoriklyvning mellan de sämst utrustade och de övriga vid undervisningens anordnande, och detta har varken jag eller dövstumläraresorganisationen någonting emot. Men det är ett stort steg därifrån till en sådan anordning att de klasser, som jag här ville kalla hjälpskoleklasserna bland de dövstumma, skulle isoleras till en speciell anstalt. Det är naturligtvis fullt i sin ordning och pedagogiskt det enda riktiga att hjälpskoleklasserna, vare sig det gäller normala barn eller dövstumma, få sin undervisning i särskilda klasser. Men det har väl ändå aldrig fallit någon in att hjälpskoleklasserna bland normala barn skulle sammanföras till en särskild plats, där de helt och hållet skulle isoleras från de normala barnen inte bara vid undervisningen, utan i sitt liv för övrigt.

Man har ansett, som jag finner på mycket goda skäl, att det från uppfost-ringssynpunkt skulle vara en naturlig utväg, vilket också skolöverstyrelsen har antytt, att vid två av de vanliga upptagningsanstalterna inrättades specialavdelningar för de sämst utrustade barnen, varigenom de icke behöfde tynga undervisningen för de normalt begåvade bland de dövstumma barnen, som undervisas enligt talmetoden, men varigenom de icke heller isolerades under sin uppväxttid bland de sämst utrustade av dessa olyckliga barn.

Det medgivande, som utskottet gjort, består däri att det i motiveringen säges, at »flertalet skäl synas utskottet, såvitt nu kan bedömas, tala för den av departementschefen förordade organisationen», vilken även förordats av skolöverstyrelsen. Det är möjligt att flertalet skäl göra det, men skälen skola kanske inte bara räknas, utan också vägas. Emellertid har departementschefen själv framhållit, att detta tills vidare måste bli en försöksanordning, och om förhållandena skulle ådagalägga lämpligheten av en jämkning på detta område anser utskottet att en sådan senare kunde företagas. Detta är riktigt. Vad jag emellertid har opponerat mig emot under den förberedande diskussionen i utskottet är att man skall fastläsa en organisation enligt föråldrade principer, som sedan skulle be-

Anslag till läroanstalter för dövstumma m. m. (Forts.)

höva rättas till. Det är minsann åtskilliga besvärligheter förenade med tillrättandet av en organisation, som uppbygges felaktigt. Därför ansåg jag och anser fortfarande, att det hade varit bättre att Kungl. Maj:t hade fått fullmakt att vid genomförandet av den nya organisationen taga denna detalj under förnyat övervägande. Att statsutskottet trots visst tillmötesgående på denna punkt inte kunde följa denna uppfattning beror säkerligen därpå, som statsutskottet självt antyder, att staten skall övertaga dövstumundervisningen redan den 1 juli 1938 och att den tid, som sålunda återstår, är för knapp för att nu tillåta en jämkning i organisationsplanen i antytt avseende. Jäväl, men också jag hade tagit hänsyn till detta när jag ville överlämna frågan till Kungl. Maj:t och även menade, att om det var omöjligt för Kungl. Maj:t att åstadkomma en jämkning var inte heller jag pigg på att hela organisationen skulle störtas till följd av denna enda punkt.

Då vi — ty vi voro några stycken — i statsutskottet inte kunde finna någon resonans för vår ståndpunkt ansågo vi, att det var tämligen lönlöst att komma fram med någon reservation, och jag förbehöll mig endast att få peka på denna sak för kammaren innan kammaren går att fatta beslut. Jag har sålunda, herr talman, intet yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkten A 2.

Under punkten 3 av propositionen nr 212 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att besluta, att för utbildning av lärare för dövstumundervisningen skulle upprätthållas ett seminarium vid dövstumskola, som av Kungl. Maj:t bestämdes.

I den inom första kammaren väckta motionen nr 285, av herr *Rahmn*, hade hemställts,

1. att riksdagen måtte med ändring av Kungl. Maj:ts förslag besluta följande löneplacering för nedanstående befattningshavare vid dövstumskolorna: rektor vid dövstumskolorna i Lund, Vänersborg, Örebro, Gävle, Härnösand och Växjö: 27 lönegraden, högsta löneklassen jämte tilläggsarvoden jämlikt Kungl. Maj:ts förslag; rektor vid Manilla dövstumskola, för vilken tjänst särskild behörighet borde stadgas, samma löneplacering, som fastställts för rektor vid blindinstitutet å Tomtebodas; ordinarie ämneslärare: 21 lönegraden; arbetslärare i barndomsskola: 12 lönegraden; slöjdlärlarinna i barndomsskola: 15 lönegraden; kindergarten- och gymnastiklärarinna: 15 lönegraden; slöjdlärlarinna å övergångsstat: 10 lönegraden;

2. att riksdagen måtte besluta en omläggning av dövstumläroavdelningen från en ett-årig seminariekurs med ett efterföljande provår till en två-årig teoretisk och praktisk utbildningskurs vid dövstumläroavdelningen å Manilla;

3. att riksdagen måtte bevilja anslag till dövstumläroavdelningens föreståndare och lärare med samma belopp som hittills eller 2,700 kronor;

4. att riksdagen måtte bevilja erforderliga anslag till sådan omläggning och utvidgning av speciella utbildningskurser vid dövstumläroavdelningen, som föreslagits av kungl. skolöverstyrelsen.

Utskottet hade i den nu ifrågakommande punkten hemställt, att riksdagen måtte besluta, att för utbildning av lärare för dövstumundervisningen skulle upprätthållas ett seminarium vid dövstumskola, som av Kungl. Maj:t bestämdes.

Reservation hade avgivits av herr *Pauli*, som ansett, att utskottet bort, med anledning av vad i motionen I: 285 anförts, uttala, att dövstumläroavdelningen

Anslag till läroanstalter för dövstumma m. m. (Forts.)

borde vara förlagt till dövstumskolan å Manilla, att rektor för denna skola tillika borde vara föreståndare för seminariet samt att nämnde rektor i följd härav borde hava samma kompetens som rektor vid institutet och förskolan för blinda å Tomtebodå — behörighet till ämneslärarbefattning vid allmänt läroverk eller folkskoleseminarium och till lärarbefattning i kunskapsämne vid dövstumskola samt insikt i dövstumundervisning —, ävensom föreslå, att lönen för rektor vid dövstumskolan å Manilla skulle utgå enligt samma grunder som för rektor vid småskoleseminarium, d. v. s. beräknas till belopp, motsvarande högsta löneklassen i lönegraden L 27 jämte lönetillägg av 480 kronor.

Herr Pauli: Herr talman! Jag har tillåtit mig foga en reservation till denna punkt i utskottets betänkande. Såsom framgår av formuleringen är den väsentligen av principiell natur, och eftersom ingen annan inom utskottet anslutit sig till densamma har jag heller inte någon avsikt att försöka framdriva någon votering här i kammaren.

Det har emellertid väckt en viss förvåning hos mig, att man såväl i överstyrelsens yttrande som i den kungl. propositionen och i statsutskottets förslag avvikit från den vanliga gången när det gäller organiserandet av lärarutbildning. Det är ju alldeles klart att det för dövstumundervisningen kräves en mycket specialiserad lärarutbildning. Denna utbildning har hittills varit förlagd till Manilla dövstuminstitut här i Stockholm, och såväl överstyrelsen som Kungl. Maj:t och utskottet förutsätta, att den tills vidare också skall vara förlagd till samma ställe. Men det märkvärdiga är att man tänker sig, att denna anordning efter någon tid skulle kunna upphöra och att man skulle flytta utbildningen till någon annan plats. Jag har förgäves sökt göra klart för mig vad det skulle vara för ett »förefallande behov», som det heter i utskottsutlåtandet, som skulle kunna föranleda en sådan förflyttning. Men om man inte nu ser någon direkt anledning till att inom överskådlig framtid ifrågasätta en annan förläggning av denna lärarutbildning, har det tyckts mig vara det riktiga att på vanligt sätt fastslå, att vid denna anstalt skall lärarutbildningen ske, och att sedan taga konsekvenserna i fråga om de lärarkrafter man vill knyta till denna anstalt, deras kompetens och framför allt naturligtvis rektorns och seminarieföreståndarens behörighets- och avlöningsvillkor.

Det är, som herrarna finna, denna sak som beröres i reservationen. Jag tillåter mig där framställa den oförgrifliga meningen, att det riktigaste hade varit att utifrån den positiva ståndpunkt, som intagits av alla de av mig nämnda instanserna, fastslå att dövstumlärarseminariet skall vara förlagt till dövstumskolan på Manilla, att rektorn för denna skola skall vara föreståndare för seminariet och att han till följd härav bör ha samma kompetens som rektorn för institutet och förskolan för blinda i Tomtebodå, som ju närmast kan anses utgöra en motsvarighet, alltså behörighet till ämneslärarbefattning vid allmänt läroverk eller folkskoleseminarium och därjämte till lärarbefattning i kunskapsämne vid dövstumskola samt insikter i dövstumundervisning.

Jag har här inte riktigt gått samma väg som motionen i ämnet, vars principiella utgångspunkt är densamma, men som föreslår en särskild form av kompetens, som jag inte har funnit motiverad. Inte heller har jag anslutit mig till motionens förslag i fråga om avlöningen, men jag har dock ansett, att om man skall fordra en särskild behörighet av denne rektor, borde man i varje fall såsom ett minimum beräkna lönen på samma sätt som för rektor vid småskoleseminarium enligt de nya grunderna, alltså högsta klassen i L 27 samt ett lönetillägg på 480 kronor.

Nu säger emellertid utskottet, att det mycket väl kan tänka sig, att erfarenheterna skola komma att utvisa lämpligheten av att dövstumlärarsemi-

Anslag till läroanstalter för dövstumma m. m. (Forts.)

nariet fast fogas till skolan vid Manilla, och att med befattningen som rektor för dövstumskolan bör vara förenad befattningen som föreståndare för seminariet. I så fall, säger utskottet, »kommer frågan i ett annat läge, som gör det påkallat, att frågan om kompetensen för rektorstjänstens innehavare och dennes löneställning upptages till förnyat övervägande».

I själva verket har ju utskottet här gjort ett mycket långt gående medgivande åt den ståndpunkt, som innefattas i min reservation. Det är egentligen endast i ett enda avseende, där utskottet och jag äro av olika mening. Utskottet anser nämligen, att man även efter förstatligandet av dövstumundervisningen skall behöva avvakta en längre tids erfarenhet för att bestämma vart man skall förlägga lärarutbildningen, medan jag inte kan förstå annat än att dövstumundervisningen nu har så pass många år på nacken, att en sådan erfarenhet redan kan anses föreligga. Vad jag har ansett kunna beslutas av statsmakterna redan i år, det har statsutskottet också ansett kunna beslutas av statsmakterna, men först efter ett antal år.

Jag vill därför nu, utan att besvara kammaren med något yrkande till förmån för min reservation, endast uttala den uppfattningen, att den erfarenhet, som statsutskottet anser behöblig för att vidtaga den som jag tycker rationella åtgärden att ordentligt organisera lärarutbildningen, inte torde behöva bli så särdeles mångårig; jag tror tvärtom att denna fortsättning av den nu föreslagna reformen ganska snart skall komma till stånd.

Jag har för övrigt beträffande den fråga, som vid en föregående punkt berördes, varit av samma uppfattning som den siste ärade talaren, men jag har funnit att i detta fall skillnaden mellan utskottets och vår ståndpunkt var ganska obetydlig. Det skulle dessutom kunna finnas en del andra saker att diskutera i detta betänkande, men då divergenserna inom utskottet inte varit särdeles betydande, ha vi, som kammaren ser, i stort sett kommit fram till enighet.

Jag har alltså, herr talman, på denna punkt icke något yrkande. Min inställning i övrigt är för bifall till utskottets förslag.

Häri instämde herr *Rahmn*.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna A 3—A 5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten A 6.

I punkterna A 6—A 8 hade utskottet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

6. godkänna under punkten införd personalförteckning för statens läroanstalter för dövstumma, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1938/39;

7. godkänna under denna punkt införd avlöningsstat för läroanstalterna för dövstumma, att tillämpas under budgetåret 1938/39;

8. till Läroanstalter för dövstumma: Avlöningar för budgetåret 1938/39 anvisa ett förslagsanslag av 829,100 kronor.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Svensson* i Kompermåla, *Borell*, *Nilsson* i Landeryd, *Persson* i Falla och *Holmdahl* ansett, att utskottets yttrande bort i angivna delar erhålla den ändrade lydelse, reserva-

Anslag till läroanstalter för dövstumma m. m. (Forts.)
tionen visade, samt att utskottet bort under punkterna 6—8 hemställa, att riksdagen måtte

6. godkänna i reservationen införd personalförteckning för statens läroanstalter för dövstumma, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1938/39;

7. godkänna i reservationen införd avlöningsstat för läroanstalterna för dövstumma, att tillämpas under budgetåret 1938/39;

8. till Läroanstalter för dövstumma: Avlöningar för budgetåret 1938/39 anvisa ett förslagsanslag av 835,100 kronor.

I punkten A 19 hade utskottet, med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts under punkten 20 av propositionen nr 212 gjorda framställning, hemställt att riksdagen måtte godkänna följande personalförteckning för dövstumpräster och dövstumkonsulenter, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1938/39:

Personalförteckning.

Befattning.	Tjänstemän å ordinarie stat.	Lönegrad.
5 dövstumpräster		B 21
5 dövstumkonsulenter		B 21

1937 års sakkunniga för utredning rörande de blindas och de dövstummas arbetsförhållanden hade i detta hänseende föreslagit, att dövstumprästerbefattningarna, sju till antalet, framdeles skulle innehavas allenast såsom bisysslor, medan däremot dövstumkonsulenter, fem till antalet, skulle uppföras å ordinarie stat samt placeras i lönegraden L 21.

Enligt en vid utlåtagandet avgiven reservation hade herr *Oscar Olsson* ansett, att utskottet bort tillstyrka det av 1937 års sakkunniga framlagda förslaget rörande beredande av religiös och social omvårdnad av de dövstumma.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Vid denna punkt har undertecknad jämte några andra ledamöter av utskottet avgivit en reservation. Då denna reservation, som avser kostnaderna, emellertid sträcker sig utöver Kungl. Maj:ts förslag och föreliggande motioner, så kan jag inte framställa något yrkande om bifall till densamma och få proposition därpå. Jag skall dock be att under några ögonblick få redogöra för skillnaden mellan utskottets förslag och reservationen på denna punkt.

Såväl utskottsmajoriteten som reservanterna föreslå, att en agronom skulle anställas vid Broby gård för att sköta jordbruket. Vidare anser utskottsmajoriteten att en timlärare behöver anlitas för att bibringa eleverna den teoretiska utbildning, som bör förekomma. Utskottsmajoriteten ifrågasätter likväl, och likaså Kungl. Maj:t i propositionen, att det möjligen framdeles kan visa sig vara nödvändigt att i stället för en timlärare anställa en extra eller extra ordinarie lärare för denna teoretiska utbildning. Vi reservanter anse för vår del, att det redan från början bör anställas en dövstumlärare vid skolan, och detta motivera vi därmed att den teoretiska utbildning, som eleverna måste bibringas även på andra områden än jordbruksområdet, inte kan ges av en agronom. För detta ändamål behövs det ständigt en lärare vid skolan. Om denna uppfattning är riktig vore det enligt reservanternas mening också lämpligt, att denne dövstumlärare blev föreståndare för skolan. Utskottet vill i stället att agronomen skall bli föreståndare, och icke den dövstumlärare, som tjänstgör vid skolan. Jag tror att det är nödvändigt att de dövstumma i den dagliga samvaron ha en lärare vid skolan, som kan handleda dem inte bara när det gäller den teoretiska utbildningen, utan också

Anslag till läroanstalter för dövstumma m. m. (Forts.)

när det gäller hela deras dagliga umgänge. Vi anse detta vara av så stor betydelse att det vore väl använda pengar att öka utgifterna för staten med den kostnad, som skulle föranledas av anställandet av en ordinarie dövstum-lärare vid Broby gård, som också skulle vara anstaltens föreståndare.

Detta är anledningen till att vi reserverat oss emot utskottets förslag, men jag skall som sagt, herr talman, icke framställa något yrkande om bifall till reservationen med anledning av att vi icke kunna få proposition framställd på ett sådant yrkande.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Då den siste ärade talaren inte gjorde något yrkande kan jag taga tämligen lätt på denna punkt när jag svarar på utskottets vägnar. Kungl. Maj:t har enligt utskottets mening alldeles rätt i sin framställning i vad det gäller frågan huruvida agronomen eller läraren i de teoretiska ämnena skall vara föreståndare för skolan. Det förhåller sig nämligen på det sättet, att vid denna praktiska fortsättningsskola för utbildning i jordbruk med 46 timmars undervisning i veckan skall agronomen ha hand om eleverna 36 timmar varje vecka och läraren i de teoretiska ämnena 10 timmar varje vecka under 38 veckor. Under de övriga åtta veckorna av arbetsåret skall agronomen ha hand om eleverna 48 timmar i veckan och läraren i de teoretiska ämnena ingen timme alls. Det synes då ganska naturligt, att den person, som i så stor utsträckning har hand om elevernas utbildning, också är av den allra största betydelse för elevernas uppfostran. Den omständigheten, att han inte har gått igenom något seminarium, torde inte spela så stor roll, att man bara på grund av den omständigheten borde låta en lärare, som egentligen har närmast en bisyssla att utföra här, bära ansvaret och ledningen för hela anstalten. Jag tror således, att utskottet är på ganska säker mark, när utskottet här följer Kungl. Maj:t.

Det är emellertid en annan sak i detta sammanhang, där jag går emot utskottet, och där kommer jag verkligen att framställa ett yrkande och inte nöja mig med att som vi reservanter hittills gjort på olika punkter bara tala för mina synpunkter utan att gå emot Kungl. Maj:t i mitt yrkande.

Förut ha både den religiösa vården och den s. k. sociala vården av de dövstumma här i landet bestridits av dövstumpräster. Landet har varit indelat i sju distrikt med sju dövstumpräster. Dessa ha således inte haft hand bara om den religiösa omvårdnaden av de ungefär 5,000 dövstumma, som finnas i landet, och konfirmationsundervisningen i skolorna, utan de ha också stått de dövstumma till tjänst, när det har gällt att skaffa dem arbete, och när det gällt att hjälpa dem i det sociala livet o. s. v. 1937 års sakkunniga ha ansett, att tyngdpunkten i detta dövstumprästernas arbete onekligen varit deras sociala uppgift. De ha vidare ansett, att dessa dövstumpräster ju inte ha fått någon egentlig utbildning, som gör dem särskilt lämpade på detta sociala område. Följaktligen ha i de dövstummas intresse 1937 års sakkunniga föreslagit, att för de dövstummas hjälp i arbete och utkomstmöjligheter o. s. v. skola tillsättas personer, som äro skickade för att lösa den uppgiften, således särskilda konsulenter. 1937 års sakkunniga ha indelat landet i fem distrikt, som skulle utgöra dessa konsulenter områden. Detta har departementschefen utan vidare gått in på. Skolöverstyrelsen opponerade sig och ansåg, att dövstumprästerna hittills så bra skött även den sociala vården, att man för den sakens skull inte skulle behöva ha några speciella tjänstemän. Skolöverstyrelsen har vidare påpekat, att med de sakkunnigas förslag, som förutsätter, att tre av dövstumprästerna skulle övergå att bli sådana konsulenter, skulle man i vissa distrikt få två prästmän, av vilka den som hade de största erfarenheterna inte skulle

Anslag till läroanstalter för dövstumma m. m. (Forts.)
få deltaga i den religiösa omvårdnaden av de dövstumma, och det tycker man ser litet konstigt ut.

Emellertid har statsutskottet följt Kungl. Maj:t i det hänseendet utan någon som helst reservation. Däremot ha 1937 års sakkunniga — ganska naturligt synes det mig — föreslagit, att dövstumprästerna skola ha sin uppgift som bisyssla, eftersom det, som hittills enligt de sakkunnigas mening har utgjort tyngdpunkten av deras arbete, har överflyttats på andra ordinarie statstjänstemän. Kungl. Maj:t har i det fallet frångått de sakkunniga och föreslagit riksdagen att, trots att dessa de mest vägende uppgifterna flyttats ifrån dövstumprästerna, dock bibehålla dem som fasta tjänstemän i lönegraden B 21 med full tjänstgöring. När 1937 års sakkunniga framlade sitt förslag, tänkte de naturligt nog på de dövstummas intressen, och de voro angelägna att tillgodose dem genom inrättandet av dessa särskilda konsultbefattningar. Det faller mig naturligtvis inte alls in att påstå, att inte Kungl. Maj:t också i första hand velat se på de dövstummas intresse framför dövstumprästernas. Hade jag kommit med en sådan förmodan, kunde man från statsrådsbanken väl utan vidare ha svarat, att det är helt naturligt, att när man tillgodoser dövstumprästernas intressen bättre, bli därigenom också de dövstummas intressen tillgodosedda. Jag är som lärare och statstjänare själv fullt med på noterna i detta fall. Jag vill endast fästa kammarens uppmärksamhet på att när det gäller sådana frågor som dessa, tillämpar riksdagen i allmänhet en sådan princip med ganska stor moderation gentemot statstjänarna, utan att vilja ge dem en bättre ställning än som kan anses vara nödvändigt.

Man har sagt, att detta är en känslig fråga att ge sig in på i den förberedande debatten. Det vet jag visst, att det är. Här kan föras fram en stor arsenal av ganska grovt artilleri mot den, som vill ställa sig på den ståndpunkt som de sakkunniga intagit, att det här borde vara fråga om tillfälliga tjänster och inte ordinarie tjänster.

Jag vill inte fästa huvudvikten vid att det endast gäller 5,000 personer, vilkas religiösa vård skulle omhändertagas av fem ordinarie präster. Dessa fem tusen och några hundra dövstumma befinna sig naturligtvis i en sådan ställning, att man mycket väl bör gå med på att frikostigt tillgodose deras behov av religiös vård liksom av social vård. Det är således inte härpå jag stöder mig, utan jag har samma motivering som 1937 års sakkunniga, vilka ansett, såvitt jag förstår i överensstämmelse med alla av riksdagen annars följda traditioner, att när man ifrån ordinarie befattningshavare tar den uppgift, som är deras förnämsta och mest arbetskrävande, skall man inte samtidigt med att man tillsätter nya ordinarie tjänstemän fortsätta med att behålla de gamla som ordinarie med full arbetsuppgift, då man anser, att den kan skötas som en bisyssla.

Herr talman! Detta är den motivering, jag har för mitt förslag. I överensstämmelse med min reservation ber jag således att få yrka bifall till de sakkunnigas förslag, att här tillsätts på ordinarie stat endast de fem konsulenterna, men att dessutom sju dövstumprästtjänster tillsätts med uppgiften som bisyssla. Skillnaden i kostnad blir inte ens så stor som Kungl. Maj:t har antytt. Kungl. Maj:t säger själv, att kostnadsskillnaden skulle uppgå till 28,000 kronor. Det måste vara någon sorts misstag. När man ser på de sakkunnigas siffra, finner man, att den slutar på 22,750 kronor, eller om man så vill, efter borttagande av tre konfirmationsavdelningar, på 21,250 kronor, och Kungl. Maj:ts förslag slutar på 42,000 kronor. Kungl. Maj:ts förslag för den religiösa omvårdnadens ordnande är således endast ungefär dubbelt så dyrt som de sakkunnigas, och siffran kan alltså i och för sig kanske inte anses så värst av-

[*Anslag till läroanstalter för dövstumma m. m.* (Forts.)
skräckande. Dock yrkar jag, herr talman, på de synpunkter, jag har framfört, bifall till min reservation.

Friherre Lagerfelt: Herr talman! Ehuru jag inte på något sätt tillhör statsutskottet, tillåter jag mig säga några ord i detta ärende. Jag har under flera år varit ledamot av styrelsen för dövstumanstalten i ett dövstumdistrikt. Under dessa år har jag lärt mig att högt värdesätta det arbete, de nu anställda dövstumprästerna utfört. De ha, såsom förut framkommit under diskussionen, utom de dövstummas religiösa omvårdnad även haft deras sociala omvårdnad om hand, och min uppfattning om deras sätt att sköta dessa sina uppdrag är, att det varit mycket tillfredsställande.

Nu ber jag helt enkelt att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition och statsutskottets tillstyrkande av denna i vad gäller anställande av dövstumpräster i fortsättningen. Men jag måste med några ord vända mig mot herr Oscar Olssons reservation och den argumentering, han förde för den.

Då jag säger, att dövstumstyrelserna ha varit belättna med de förutvarande dövstumprästers arbete, så tänker jag mig inte alls annat än att en sådan anordning kan läggas om något efter tidsförhållandena. Kungl. Maj:t har föreslagit, att de gamla sju distrikten nedsättas till fem och att i varje sådant distrikt anställas en dövstumpräst och en dövstumkonsulent. Anordningen med dövstumkonsulenter är något oprövat, och jag ber att med tacksamhet få notera departementschefens yttrande, att konsulenterna i början torde komma att tillsättas på förordnande under vissa år, innan de bli ordinarie i sin befattning.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle även tillsättas fem ordinarie dövstumpräster. Reservationen föreslår, att dessa skulle tillsättas på förordnande. Jag kan inte tänka mig, hur den person resonerar, som utgår från att det skulle finnas präster tillgängliga, vilka hade förutsättningar för att taga upp ett sådant arbete som handledning av de dövstumma, utan att ha en särskild utbildning därför. Vi ha nyss under diskussionen hört det vitsordas, att dövstumlärare behöva en mycket specialiserad utbildning. Även sett från synpunkten av prästernas arbete torde det numera vara ganska svårt att hitta någon ordinarie präst, för vilken tiden tillåter att han såsom bisyssla åtar sig en sådan befattning som att bli dövstumpräst i ett distrikt. Hade herr Oscar Olsson kommit med denna reservation före 1910, skulle jag ha kunnat förstå den. Innan prästlöneregleringen genomfördes, fanns det exempel på att i en församling på kanske under 1,000 invånare och med en kyrka sutto två präster. Där skulle man ha kunnat tänka sig, att tiden medgivit dem att ta sådana bisysslor, men numera äro dylika befattningar indragna, varför jag inte alls kan förstå, hur detta skulle gå att sätta i verket.

Därför ber jag helt enkelt, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *Andersson, Emil*.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! I den förberedande behandlingen av detta ärende i statsutskottets andra avdelning var jag inne på den tanken, att det vore lämpligt att låta prästerna sköta också konsulentverksamheten bland de dövstumma. Jag tror nämligen, att de dövstummas livsåskådning och inställning på det hela taget är sådan, att de ha ett utomordentligt stort förtroende för de präster, som verka bland dem. Jag tror också, att dövstumprästernas verksamhet hittildags har varit av sådan beskaffenhet, att de dövstumma haft anledning att sätta mycket stort värde på denna verksamhet och

Anslag till läroanstalter för dövstumma m. m. (Forts.)

att det har skapats förtroende mellan de dövstumma och prästerna. Detta gör, att det arbete, som nu skall utföras parallellt, kanske blir ganska besvärligt. Å ena sidan skola präster verka bland de dövstumma, å andra sidan skola beträffande ärenden, som ligga utanför den prästerliga gärningen, konsulenter verka bland dem. Om exempelvis de dövstumma i ett visst distrikt ha större förtroende för prästmannen och vilja vända sig till honom i ärenden, som egentligen skulle handläggas av konsulenten, så kan det uppstå en viss dualism i deras tjänsteutövning, där den ene möjligen i någon mån kan intränga på den andres område. Jag har trott, att det möjligen kunde skära sig mellan prästerna och konsulenterna i sådana situationer och att det därför inte var så lyckligt att inrätta dessa konsulenttjänster. Emellertid har jag inte fullföljt den tanken utan gått med på utskottsmajoritetens förslag och det med den motiveringen, att jag hoppas, att både präster och konsulenter skola kunna handha sina uppgifter på sådant sätt, att de betänkligheter, som jag sålunda hyst, inte skola visa sig berättigade. I varje fall är jag livligt övertygad om att det skulle vara en olycka för verksamheten på detta område, ifall de prästerliga tjänsternas arbetsuppgifter skulle på något sätt kringskäras utöver vad statsutskottets majoritet föreslår.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Beträffande friherre Lagerfelts anmärkning emot mitt yttrande om möjligheterna att få dövstumpräster, som ha sin uppgift endast som en bisyssla, är jag inte sakkunnig på området, och det är därför jag försiktigt nog håller mig till sakkunnigutlåtandet på den punkten. Jag vill emellertid tillägga, att vi redan under nuvarande förhållanden, när dövstumprästerna ha båda uppgifterna, i Norrland ha dövstumpräster, som ha sin syssla — som sagt med båda uppgifterna — endast som bisyssla. Erfarenheten har således tydligen ådagalagt, att den ståndpunkt, som de sakkunniga och jag intagit, inte är orimlig.

Herr Ström, Torsten: Det finns, herr talman, inte anledning att uppehålla sig vid föreståndarskapet på Broby gård nu, då reservanterna inte ha framställt något yrkande. Kungl. Maj:t har ju föreslagit, att agronomen, som skall anställas som lärare på Broby gård, skall utöva chefskapet där. Detta har statsutskottet ansett vara lämpligt och hemställer för den skull om bifall till förslaget.

Beträffande den andra sak, som herr Oscar Olsson var inne på, nämligen dövstumprästerna, skall jag be att få yttra några ord. Herr Oscar Olsson åberopar här 1937 års utredningsmän och den uppfattning, de hade. Jag har, herr talman, varit en av dessa utredningsmän från 1937 och har även varit med i statsutskottet och behandlat frågan där. Jag har i statsutskottet biträtt den uppfattning, att man skulle anställa såväl konsulenter som dövstumpräster. Vårt utlåtande, som utkom i slutet av förra året, möttes med tillfredsställelse i de kretsar, som hade med dövstum- och blindvården att göra. Det restes egentligen inte opposition på mer än en punkt, nämligen då det gällde dövstumprästerna. I de dövstummas tidningar och tidskrifter ha skrivits åtskilliga artiklar just om den saken. Det har ju inte behövt föranleda ett frångående av den uppfattning, man kom till under utredningen, men då departementschefen har kommit med ett förslag, som mycket väl kan förenas med det förslag, de sakkunniga avgåvo, har varken herr Svensson i Grönvik som även var med i utredningen eller jag i statsutskottet ansett det vara anledning att reservera

Anslag till läroanstalter för dövstumma m. m. (Forts.)

oss, utan vi ha gått tillsammans med majoriteten för ett bifall till det här föreliggande förslaget.

Jag har velat lämna dessa upplysningar och skulle för övrigt anse, att det vore mycket oklokt, om kammaren skulle följa herr Oscar Olsson på denna punkt, ty det skulle säkerligen väcka en storm av ovilja bland de människor, som saken närmast rör.

Jag ber för den skull, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson, Oscar: Herr talmannen har fäst min uppmärksamhet på att den diskussion, som jag inledde, inte hörde in under denna punkt utan under en senare, under punkt 19, varför jag måste vänta med att framställa mitt yrkande, tills vi komma till denna punkt.

Mitt yrkande då kommer att få följande lydelse:

I överensstämmelse med min reservation föreslår jag, att i personalförteckningen under punkt 19, Tjänstemän å ordinarie stat, upptages fem dövstumkonsulenter i lönegrad B 21 samt sju dövstumpräster med sammanlagt arvode av 14,000 kronor.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkterna A 7—A 18.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten A 19.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till det av mig nyss upplästa förslaget.

Herr Nilsson, Bernhard: Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att därunder yrkats dels att vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Olsson, Oscar*, att i den under punkten införda personalförteckningen skulle under rubriken »Tjänstemän å ordinarie stat» upptagas 5 dövstumkonsulenter i lönegrad B 21 samt 7 dövstumpräster med sammanlagt arvode av 14,000 kronor.

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna A 20—A 24 och B.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 117, i anledning av väckt motion angående utredning om ersättning för olycksfall i arbete åt arbetaren hos statens arbetslöshetskommission S. K. E. Bergman;

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående avstående till viss del av det allmänna arvsfonden tillfallna arvet efter häradsdomaren Johan Alfred Nilsson från Torpa socken;

nr 119, i anledning av väckt motion angående understöd åt stenarbetaren Axel Svensson i Emmaboda; samt

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om ändrad löneställning för vissa befattningar vid statens kommunikationsverk m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 18, i anledning av väckta motioner om sänkning av tullen å vissa inom byggnadsindustrien använda varor, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Ang. om-
byggnad av
riksdagshuset
m. m.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 36, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar jämte en i ämnet väckt motion.

Fullmäktige i riksgäldskontoret hade med skrivelse den 20 januari 1938 till riksdagen överlämnat av 1937 års riksdag begärt yttrande i anledning av föreliggande förslag angående förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar, över vilket yttrande fullmäktige under hand inhämtat byggnadsstyrelsens utlåtande. Ifrågavarande handlingar, vilka genom fullmäktiges försorg utgivits av trycket och utdelats till riksdagens ledamöter, hade enligt protokollsutdrag från riksdagens kamrar hänvisats till bankoutskottet.

I särskilda till bankoutskottet ingivna framställningar, dagtecknade respektive den 19 februari och den 23 februari 1938, hade tidningarnas telegrambyrå och stockholmskretsen av svenska journalistföreningen framställt vissa erinringar mot fullmäktiges förslag.

Vidare hade till utskottets förberedande handläggning hänvisats en inom första kammaren under nr 241 väckt motion av herr *Lindhagen*, vari hemställes, att riksdagen ville:

1) överväga besparingar i det nya förslaget till förändringar av riksdagshuset,

2) besluta bibehålla de obelisker och krön, som föresloges skola borttagas,

3) tillerkänna icke rökare deras rätt att få med andra samfällt överlägga i därtill avsedda rum samt enskilt skriva, läsa och äta åtminstone i någon vrå av riksdagshuset, allt i fred för rökare.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen måtte

dels uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet i utlåtandet förordat låta verkställa ändrings- och reparationsarbeten beträffande riksdagshuset;

dels ock för ändamålet å riksstaten för budgetåret 1938/39 under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. anvisa ett reservationsanslag av 1,378,000 kronor;

B) att riksdagen måtte uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att efter erforderlig utredning till riksdagen inkomma med förslag till ordnande av planen framför riksdagshuset; samt

C) att förevarande motion I:241 måtte anses besvarad med vad förut anförts och hemställt.

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

Reservationer hade anmälts

1) av herrar *Holmgren, Ehrnberg, Bjurström, Swartling, Osberg* och *Svedman*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen måtte

dels uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i reservationen förordats låta verkställa ändrings- och reparationsarbeten beträffande riksdagshuset;

dels ock för ändamålet å riksstaten för budgetåret 1938/39 under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. anvisa ett reservationsanslag å 1,358,000 kronor;

B) att riksdagen måtte — — — (= utskottet) — — — framför riksdagshuset; samt

C) att förevarande motion I: 241 — — — (= utskottet) — — — och hemställts;

2) av herr *Paulsen*, vilken av angivna orsaker hemställt,

A) att riksdagen måtte

dels uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i denna reservation förordats låta verkställa ändrings- och reparationsarbeten beträffande riksdagshuset;

dels ock för ändamålet å riksstaten för budgetåret 1938/39 under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. anvisa ett reservationsanslag av 1,118,000 kronor;

B) att riksdagen måtte — — — (= utskottet) — — — framför riksdagshuset; samt

C) att förevarande motion I: 241 — — — (= utskottet) — — — och hemställts.

Herr Ehrnberg: Herr talman! Kammarens ärade ledamöter torde redan ha funnit av bankoutskottets nu föreliggande utlåtande, åtföljt som det är av två reservationer, att full enighet icke kunnat vinnas inom utskottet rörande omfattningen av det ombyggnadsarbete i riksdagshuset, för vilket riksdagen ansetts nu lämpligen böra gå in.

Den mångordiga debatten vid fjolårets riksdag och riksdagens därefter fattade beslut, som innebar uppdrag åt fullmäktige i riksgäldskontoret att underkasta dittills framburna uppslag i denna fråga nytt övervägande, har gjort uppdraget för fullmäktige desto lättare, som man får anse, att från vidare uppdrag avförts tanken på uppförande av nytt riksdagshus, varförutom en bestämd mening gjort sig gällande hos det stora flertalet av riksdagens ledamöter om bibehållande av den nuvarande huvudtrappan och sammanbindningsbanan. Med beaktande härav ha riksgäldsfullmäktige i sitt i år framlagda förnyade yttrande överlämnat ett i åtskilliga avseenden modifierat förslag, för vilket det nu inte tillkommer mig att lämna någon närmare redogörelse utom i vad förslaget har sammanhang med den reservation, till vilken jag för min del har anslutit mig.

De av fullmäktige och därmed också av bankoutskottet föreslagna förändringarna i riksdagshuset hava fullmäktige uppdelat på sådant sätt, att vissa förändringar måste anses nödvändiga, medan åter andra förändringar avse ökat utrymme och förbättrade kommunikationer inom riksdagshuset. Det är endast i fråga om förändringar av det senare slaget, det vill säga sådana, som icke kunna karakteriseras såsom nödvändiga, som någon meningsskiljaktighet gjort sig gällande inom utskottet. Meningarna ha därvid först och främst brutit sig i fråga om de betydande ingrepp, som föreslås i byggnadens inre, även

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

om dessa äro avsevärt mindre än tidigare föreslagits. Tydligtvis ha riksgäldsfullmäktige icke kunnat tillägna sig den ofta svåra konsten av självövertvinnelse eller att helt frångå den för flertalet inom riksdagen obegripliga tanken att genom anordnande av en stor hall i bottenvåningen helt omdana riksdagshusets inre utseende och därigenom förtaga denna byggnad den förnäma prägel, som den på grund av huvudtrappan och sammanbindningsbanan obestriddligen har. Huvudtrappan och sammanbindningsbanan må, säges det, nu bibehållas, och därmed ha också fullmäktige liksom utskottet släppt tanken på förut omnämnda monumentala hall. I uteslutande syfte, märk väl detta, att erhålla bekvämare förbindelser mellan östra och västra ingången samt att förbättra kommunikationerna inom riksdagshuset både horisontellt och vertikalt skulle nu i stället öppnas en mindre hall med tillträde från båda ingångarna, i vilken hall fyra nya hissar skulle anordnas i stället för de två på östra sidan nu befintliga. Uppenbarligen är det angivna syftet med denna halls tillkomst icke tillräcklig för att försvara den kostnad av 471,000 kronor, som för anordnandet av hallen och de fyra hissarna skulle åtgå, och därför säges vidare, att hallen lämpligen kan inredas till gemensamt kapprum, vilket ur flera synpunkter vore en nyttig åtgärd, bland annat därigenom, att man på det sättet kunde få en bättre kontroll över besökande och det bleve lättare att taga reda på, om en ledamot av riksdagen som söktes funnes inom riksdagshuset. För vinnande av den medelst hallen åsyftade bekvämare förbindelsen inom riksdagshuset skulle enligt fullmäktiges förslag golvet i den nuvarande östra vestibulen »något» sänkas, heter det, vilket i sin ordning nödvändiggör en viss förlängning nedåt av den stora trappan. Hur te sig nu i verkligheten dessa av fullmäktige och bankoutskottet såsom obetydliga angivna förändringar? Jo, golvet i vestibulen skall sänkas ned i jämnt plan med marken utanför den yttre trappan till huvudingången, vilket åter har till följd, att nuvarande yttertrappa borttages och ersättes med ett trappsteg utanför den nya i samma proportion nedsänkta huvudingången till vestibulen.

Den av fullmäktige avsedda förlängningen nedåt av stora trappan består i en utökning av åtta eller nio trappsteg, varigenom trappan drages så mycket närmare avskärningen mellan vestibulen och trappan. Resultatet av denna förlängning av trappan förmena fullmäktige bliva en bättre utsikt nedifrån över trappan och ur arkitektonisk synpunkt närmast bliva till fördel, en skönmålning av ändringarna, som får stå för fullmäktiges egen räkning och som näppeligen kan delas av många. Dessutom må i detta sammanhang nämnas, att från hallen till vestibulen leda två trappor om 16 trappsteg, det vill säga för att ifrån ingången åt väster komma upp i vestibulen till huvudentrén måste man från hallen gå upp 16 trappsteg, om man icke vill använda hissarna, vilket man väl i allmänhet icke gör för en så kort sträcka.

Vi reservanter ha varken av det av fullmäktige anförda huvudsyftet med denna hall, det vill säga att underlätta kommunikationerna inom riksdagshuset eller av vad som i övrigt av fullmäktige anförts i fråga om utnyttjandet av hallen och inte heller av vad som inom bankoutskottet yttrats till förmån för detta förslag blivit övertygade om, att denna hall kan erbjuda riksdagens ledamöter någon förmån, som efter avvägning med de med anordningarna förenade obestriddliga nackdelarna skulle kunna berättiga till de utgifter, jag förut nämnt på 471,000 kronor. Vi reservanter tro icke, att anordnandet av kapprum i hallen skall kunna tillmätas något värde vare sig ur kontrollsynpunkt i fråga om obehöriga personers tillträde till riksdagshuset, en kontroll, som bör utövas vid ingångsdörrarna, eller därutinnan att det skulle bli lättare att taga reda på, om en ledamot av riksdagen uppehölle sig inom riksdagshuset. I sistnämnda avseende hava vi en rent motsatt mening. Vid för-

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

frågning, som till exempel riktas till vaktmästaren i hallen, måste nämligen denne efter att ha förvissat sig om, att den efterfrågades överplagg finnas där, ringa upp en vaktmästare i läs- och skrivrumsavdelningarna eller ringa till vederbörande vaktmästare i utskottsvåningen eller också ringa till båda-dera. Detta synes vara att försvåra i stället för att underlätta för en utomstående att komma i förbindelse med en riksdagsman. Till de med hallens anordnande förenade direkta nackdelarna räkna vi borttagandet av den monumentala yttre trappan och densamma ersättande med endast ett trappsteg utanför den i läge med riksdagsplanen neddragna huvudentrén, åt vilken således gives ett helt annat utseende med andra proportioner i såväl bredd som höjd än den för närvarande har. Denna förändring av riksdagshusets yttre kan icke vara ägnat att höja byggnadens skönhetsvärde utan kommer tvärtom att förrycka dess nuvarande väl avvägda proportioner. Detsamma är förhållandet med ändringarna i vestibulen med golvet sänkning och huvudtrappans förlängande nedåt med omkring åtta trappsteg, vilket måste verka estetiskt ofördelaktigt och förtaga det tilltalade huvudintryck av huvudtrappan, som förra årets riksdag var mån om skulle bevaras.

Ännu en avsevärd nackdel skulle följa med anordnandet av de fyra nya i hallen inmonterade hissarna. Med deras placering skulle nuvarande övre hallens karaktär förstöras eller åtminstone avsevärt ändras därigenom att flera av de nuvarande fönstren skulle komma att försvinna. Detta gör givetvis, att belysningen i hög grad kommer att försämrast. Såsom vi alla veta, tagas under plenidagarna den övre hallen med sina stolar och bord i anspråk för konversationer och överläggningar riksdagsledamöterna emellan men därtill skulle hallen sedermera näppeligen lämpa sig, då lugnet skulle störas genom hissarnas gång och hissfarandes ständiga förbipasserande.

I alla av mig nu anmärkta avseenden har även byggnadsstyrelsen rest invändningar mot anordnandet av den ifrågasatta nya hallen och ansett anordningen ur arkitektonisk och praktisk synpunkt icke innebära någon tillfredsställande lösning, varför styrelsen, jämväl på grund av angivna kostnader, starkt ifrågasatt lämpligheten av den planerade ändringen i byggnaden.

För att inte någon må tro, att vi reservanter förbisett betydelsen av goda kommunikationer inom riksdagshuset ber jag få omnämna, att vi i stället för de av riksgäldsfullmäktige ifrågasatta fyra nya hissarna föreslå, att de två nuvarande i östra ingången till vestibulen befintliga hissarna skola moderniseras för en beräknad kostnad av 42,000 kronor. Dessliques föreslå reservanterna, att de i trappornen nu befintliga två hissarna, vilka av riksdagens ledamöter flitigt tagas i bruk, skola moderniseras och för vinnande av bekvämare tillträde till desamma föras ned till vaktrum belägna vid entréerna till trappornen.

Detta är i stort sett de punkter, där utskottsmajoritetens och reservanternas inställning i förevarande fråga icke kunnat jämkas ihop. Självfallet måste det av reservanterna utmönstrade förslaget beträffande den mångomtalade hallen samt bibehållande av hissarna i trappornen medföra en del ändringar i den i utskottets förslag gjorda planen för rumsinredningen i riksdagshuset. På grund av dessa ändringar har en omarbetning av utskottets förslag blivit erforderlig, och åskädliggöres resultatet av denna omarbetning i en till reservation fogad bilaga, som återfinnes på sid. 39 och följande i utskottets utlåtande. Jag anser mig åtminstone för närvarande icke behöva närmare redogöra för innehållet i denna bilaga utan hänvisar endast till densamma. Jag vill dock därav omnämna att i fråga om lokalvinster utgöra dessa enligt utskottets förslag för samlingsrum och vestibul 488 kvadratmeter samt för arbetsrum 1,417 kvadratmeter. Enligt reservanternas förslag däremot bortfaller

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)
i sin helhet lokalvinsten för samlingsrum och vestibul, och i fråga om arbetsrum minskas lokalvinsten med 222 kvadratmeter till 1,195 kvadratmeter. Enligt samma uträkning uppgår kostnaden för de av utskottet förordade ändringsarbetena till 3,257,400 kronor, medan de av reservanterna föreslagna belöpa sig på 2,808,000 kronor, således en besparing enligt reservanternas förslag på 449,400 kronor.

I förhoppningen, att inom denna kammare skall finnas det sinne för återhållsamhet och sparsamhet i fråga om utgifter särskilt för sådana arbeten, som man kan säga helt och hållet ha till ändamål att tillgodose riksdagsmännens egen bekvämlighet, vågar jag för min del ge uttryck åt den förvissningen, att vad reservanterna i detta avseende föreslagit skall av kammarens ledamöter anses vara tillfyllest för att motsvara berättigade anspråk på en nydaning inom riksdagshuset.

I denna förhoppning ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade, av herr Holmgren m. fl. avgivna reservationen, inbegripet den ändring i motiveringen, som föranledes av det ändrade yrkandet i klämman. Jag yrkar således bifall till denna reservation i hela dess vidd.

Herr Åkerberg: Herr talman! Det förslag, som nu föreligger från bankoutskottet, är det hittills sista ledet i en lång utvecklingskedja. Bakom detta förslag kan man skönja en diskussion, som pågått praktiskt taget i tre årtionden. Jag erinrar bland annat om den mångåriga och ihärdiga kamp, som professor Ragnar Östberg fört för att åstadkomma yttre och inre förändringar i detta riksdagshus. I verkligheten togs ju diskussionen om riksdagshusets utseende och belägenhet upp omedelbart efter det huset var färdigt, ja i viss mån innan det var färdigt. Ragnar Östbergs stora tanke var, att man skulle genom sänkning av planen utanför riksdagshuset åstadkomma bättre förbindelse mellan den holme, på vilken riksdagshuset är beläget, och det vattnet, som spelar runt holmens stränder, ett vatten, som kommit att gömmas undan genom den ur estetiska och ur andra synpunkter så beklagliga höjning av holmen, som skedde då riksdagshuset byggdes. Det var framför allt så, att den första diskussionen och under många år den enda diskussionen rörde sig om vissa konstnärliga, arkitektoniska och estetiska synpunkter: det var fråga om planen, det var fråga om takets utseende, man gjorde anmärkning på de många »krokanerna» uppe på taket, o. s. v. Jag tror, att det fanns många goda skäl för dessa krav på vissa förändringar i det yttre och i den estetiska utformningen av själva riksdagshuset. Det är inte likgiltigt hur det hus ser ut, som ligger på rikets förnämsta plats. Å andra sidan är det ju hopplöst att diskutera frågor om smak, om konstnärlighet och sådant i en parlamentarisk församling, där var och en har sitt lilla begrepp om vad som är vackert och vad som är konstnärligt. Vi komma säkert aldrig till något verkligt resultat i den diskussionen. Jag erinrar om hur konstförståndet — bl. a. Ragnar Östberg — har utdömt detta hus ur skönhetsynpunkt. och jag kan som motpol till honom ställa det omdöme, som fälldes i denna kammare för två år sedan, då vi diskuterade denna fråga, av en kamrat till oss — han har numera lämnat riksdagen — herr Henriksson i Vinstorp, vilken påstod, att detta riksdagshus var inte bara det vackraste riksdagshus, som existerar i hela världen, utan också det mest praktiskt inredda och det i alla avseenden mest förträffliga. Var sanningen finns i detta avseende, framför allt när det gäller frågan om skönhet, det måste man ju lämna därhän. Jag tror, att det skulle vara meningslöst att taga upp en diskussion om dessa estetiska värden, men vi bära ju i någon mån själva kunna bedöma de praktiska synpunkterna, de arbetsförhållanden, under vilka vi alla här arbeta.

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

Med hänsyn till dessa förhållanden beslöt 1936 års utredningskommitté att i huvudsak inrikta sig på de praktiska uppgifterna, att lämna estetiken åt sitt värde och att försöka tillgodose de behov av ökat utrymme, bekvämlighet, frisk luft och rationalitet överhuvud taget, som riksdagsmännen, vilka använda dessa lokaler under sitt arbete, ha rätt att ställa på desamma. Men man kan göra en litet egendomlig iakttagelse, när man studerar behandlingen av ärendet och ser hur dessa nya praktiska linjer bemötas. När man förut kom och ville anlägga de estetiska synpunkterna, när man talade om arkitektur och omgivning, så möttes de, som framställde därmed sammanhängande krav, av invändningen: »Här skola vi inte tala om estetik, här skola vi tala om praktiska ting!» Men när man nu kommer med praktiska förslag, då var det med estetik som dessa nya förslag framför allt möttes!

Jag vill erinra om frågans uppkomst den här gången och därvid angiva, hur de förslag, som nu föreligga utarbetade, ha uppkommit. Det var ju sedan länge bekant, att detta nu ganska gamla hus hade åtskilliga brister. Detta gällde framför allt taket. Genom taket forsade himlens regn in, och restaurangen, framför allt köksavdelningen, var så beskaffad, att hälsovårdsnämnden hade planer på att fullständigt utdöma hela restaurangen. Riksgäldsfullmäktige inkommo till bankoutskottet med ett fullständigt förslag till avhjälpande av dessa brister. När frågan behandlades i bankoutskottet yttrades emellertid allmänt: »Ja, detta är gott och väl, det här måste vi göra, men det nu anmärkta utgör inte de enda brister, som finnas i riksdagshuset. Det finns åtskilliga andra, och man bör, när man nu går att göra så pass stora förändringar, taga upp frågan i hela dess vidd och i ett sammanhang genomföra vad som ändå förr eller senare måste göras.» Bankoutskottet pekade därvid i sitt utlåtande framför allt på vissa saker, bland annat på kommunikationerna uti riksdagshuset. Ätminstone alla, som inte varit här under årtionden, veta att det är mycket svårt att hitta i riksdagshuset. Det finns mycket dåliga kommunikationer mellan de olika lokaliteterna i huset, och denna brist borde man nu försöka på något sätt avhjälpa, när man i alla fall måste företaga ett så omfattande ingrepp i huset. Mot hissarna gjordes anmärkning: de gå för långsamt, äro olämpligt belägna, gå inte tillräckligt högt upp o. s. v. Det påpekades också, att det var bristande utrymmen i synnerhet för utskotten, det förelåg brist på rum där man kunde konferera med varandra och med den allmänhet, som dagligen strömmar igenom riksdagshuset, o. s. v. Det framhölls i bankoutskottets utlåtande, att det var lämpligt att upptaga alla dessa problem i ett sammanhang, och riksdagen godkände praktiskt taget enhälligt såväl utskottets förslag om att frågan skulle utredas som även de principer, utskottet i sitt utlåtande hade uppställt för dess lösning. Resultatet blev en utredningskommitté, och denna kom med sitt förslag till fjolårets riksdag. Förslaget avlämnades emellertid så pass sent, att bankoutskottet inte vågade framlägga något förslag i själva sakfrågan utan tillstyrkte riksdagen att överlämna förslaget till riksgäldsfullmäktige för överarbetning och framläggande av förslag till årets riksdag.

Fjolårets kommittéförslag hade många stora förtjänster. Det innebar enligt min uppfattning en verkligt rationell lösning av frågan så långt sig göra låter inom ramen av det befintliga huset. Men detta förslag stötte under debatten i riksdagens båda kamrar på patrull i ett eller annat avscende. Kritik av olika slag framfördes. En och annan, däribland två statsråd, menade att det här huset var så dåligt, att det inte var länt att kosta pengar på att söka förändra det till det bättre utan den bästa och enklaste lösningen vore att bygga ett nytt riksdagshus. Andra åter menade, att förslaget sådant det förelåg från kommittén gick för långt. Men framför allt var det ur estetiska

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

synpunkter, såsom jag nyss nämnde, som denna kritik framfördes. Särskilt slogo kritikerna vakt om den stora trappan i riksdagshuset, som man menade var det vackraste och förnämligaste i hela detta hus. Förslaget innebär ju, att stora trappan skulle tagas bort och att det skulle göras en nedre och en övre hall, vilken övre hall skulle sträcka sig in i sammanbindningsbanan. Det var framför allt den detaljen att man skulle bortskaffa den stora monumentala trappan, som gjorde, att förslaget kritiserades i fjolårets debatt i båda kamrarna. Det blev emellertid inget beslut. Förslaget gick tillbaka till riksgäldsfullmäktige, och fullmäktige ha i år inkommit med ett nytt förslag, som nu föreligger och som bankoutskottet i alla delar anslutit sig till. Detta nya förslag innebär, som redan är omtalat, en väsentlig omarbetning av kommitténs förslag i fjol. Detta gäller framför allt i fråga om taket, som enligt kommittéförslaget skulle helt förändras. Det skulle bli ett snedtak i herrgårdsstil. Fullmäktige bibehålla i allt väsentligt det nuvarande taket och bortskaffa endast en del prydnader på detsamma. Vidare har även den stora trappan bibehållits, men under densamma har man gjort en central hall, från vilken hissar skola stråla upp mot husets övre delar. Men trots denna omarbetning innebär förslaget enligt min uppfattning en godtagbar lösning av de problem, som uppställdes i bankoutskottets skrivelse för två år sedan, till vilken skrivelse, som jag nyss nämnde, riksdagen i sin helhet anslöt sig. Det nya fullmäktigeförslaget innebär ett verkligt försök att kompromissa ihop de mot varandra ställda meningarna. Riksgäldsfullmäktige ha verkligen — till och med en smula i överkant — tagit hänsyn till de anmärkningar, som ha gjorts, och försökt att genom sitt förslag lägga grundvalen för ett enligt beslut av riksdagen i år, vilket ju ur alla synpunkter måste sägas vara önskvärt. Jag tycker därför, att det är synnerligen beklagligt och även egendomligt, att i bankoutskottet enighet inte kunnat uppnås om detta förslag, utan att mot detsamma framförts en manstark reservation, för vilken den siste ärade talaren nyss gjorde sig till förespråkare. Det finns också en annan reservant, herr Paulsen i andra kammaren, som praktiskt taget inte vill göra någonting utöver det, som är absolut ofrånkomligt, nämligen tätande av taket och förbättring av köksförhållandena i restaurangen. Jag betraktar riksgäldsfullmäktiges och bankoutskottets förslag som den yttersta gränsen för uppmjukning av det ursprungliga kommittéförslaget, utan att detta förslags verkliga och stora fördelar helt och hållet brytas sönder.

Reservanterna ha framför allt vänt sig mot den hall, som skulle anordnas under stora trappan. Jag antar, att de flesta av riksdagens ledamöter inte ha varit nere och tittat på de lokaliteter, som finnas där nere, ty det här huset är ju så märkvärdigt byggt och så svårt att hitta i att man inte lockas att ströva omkring och taga reda på hur det ser ut på andra ställen än dem, där man av sitt arbete är hänvisad att vistas. Var och en som går ner i lokalerna under stora trappan skall emellertid finna, att det inte är några väsentliga värden, som gå förlorade genom att man tar upp en hall, där man nu har ett fullständigt dött utrymme. Det ligger en del saker förvarade där, som mycket väl kunna placeras på ett annat ställe, men det är ett stort och härligt utrymme, som i alla högsta grad lämpar sig för anordnandet av en central hall. Jag skulle vilja uttala den uppfattningen, att med denna hall stå och falla de verkliga stora fördelarna i det förslag, som här föreligger. Genom denna hall åstadkommer man nämligen en bättre kommunikation emellan de olika våningarna i huset inte bara nedifrån och upp och tvärtom utan även åt sidorna. Genom fullmäktiges förslag åstadkommer man ett verkligt sammanhang mellan alla de olika lokalerna i riksdagshuset, ty via hallen kan man snabbt komma till vilket rum som helst i huset. Genom reservanternas förslag däremot bibehålles den labyrinthiska ka-

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

raktären i detta hus, som vi äro dömda att ha vårt arbete i under en stor del av året, och framför allt bibehåller man de många döda utrymmen, som finnas. Visserligen åstadkommes också enligt reservanternas förslag en del nya utrymmen, men någon möjlighet att överblicka de olika lokalerna och utnyttja dessa utrymmen skapas inte genom reservationen.

Jag sade, att det finns döda utrymmen. Det är kanske en överraskning för många av kammarens ledamöter, men det är faktiskt så, att det finns stora våningar här i riksdagshuset, som de flesta riksdagsmän inte ha en aning om att de finnas och som stå praktiskt taget oanvända, därför att det är så svårt att komma till dem. Alldeles vid sidan av stora ingången finns det sådana utrymmen, till vilka enligt det förslag, som här föreligger från riksgäldsfullmäktige och bankoutskottet, tillträde skall beredas på ett bättre sätt än hittills, så att man bekvämt kan komma till dessa lokaler, en förbättring, som reservationen icke ger möjlighet till.

Reservanterna och i viss mån även byggnadsstyrelsen ha anfört vissa betänkligheter emot den planerade hallen. Det står i byggnadsstyrelsens yttrande, som reservanterna anföra, att byggnadsstyrelsen anser »anordningen ur arkitektoniska och praktiska synpunkter icke innebära en tillfredsställande lösning, enär såväl flera av riksdagens ledamöter som de flesta besökande sannolikt allt fortfarande komme att begagna huvudentrén, vars vestibul, även efter den föreslagna sänkningen, komme att ligga avsevärt — närmare en våning — över hallens nivå. På grund härav skulle hallen knappast komma att utnyttjas i den utsträckning fullmäktige i sitt förslag räknade med och det bliva nödvändigt att allt fortfarande behålla de nuvarande kapprummen i de övre våningarna. Vidare ansåge byggnadsstyrelsen hallen komma att erbjuda ett mörkt och i viss mån dystert utrymme, som ständigt måste hava artificiell belysning.»

Jag tror, att man kan säga, att byggnadsstyrelsen icke har styrkt sina påståenden. Byggnadsstyrelsen påstår, att riksdagens ledamöter inte komma att begagna hallen. Jag är övertygad om att de komma att göra det, alldeles särskilt som det ju efter ombyggnaden blir bekvämare för alla dem, som komma in i riksdagshuset på baksidan via Riksgatan. Det är ju inte få av riksdagens ledamöter, som redan nu taga den vägen, och jag tror för min del, att det kommer att bli ännu fler efter den ombyggnad, som här är ifrågasatt, därför att då slipper man ju den långa promenaden uppför trappan, som för närvarande är rätt betungande och besvärlig särskilt för de äldre ledamöterna. Den nya vestibulen kommer att ligga i nivå med Riksgatan, och från den komma fyra hissar att gå upp till kamrarna och utskotten ända upp till vindsvåningen. Det blir på ett helt annat sätt bekvämare än förut. Visserligen få riksdagsmännen för att komma till denna hall gå några trappsteg ner från den främre huvudingången, men sedan är det ju en enkel sak att taga hissarna.

Vad sedan beträffar mottagandet av allmänheten här i riksdagen, är det ju ett helt litet problem, hur man skall ordna denna fråga. För närvarande råder det en fullständig anarki på denna punkt. Här kommer det folk och frågar efter en riksdagsman. Vaktmästaren nere vid porten släpper upp dem, men var de sedan taga vägen, vet man inte. De kunna ströva omkring litet var som helst i riksdagshuset. Det har berättats till och med från denna riksdag vissa ganska underliga fall. Det var inte länge sedan, som en vaktmästare i statsutskottet kom in i sekreterarens rum och fann en främmande herre stående där inne i färd med att titta i sekreterarens lådor. Han frågade honom, vad han gjorde där och vad han hade för ärende. Det kunde mannen inte svara på. Vaktmästaren var snäll och lät honom gå, men redan ett par timmar efteråt upprepades samma historia. Jag nämner bara detta som ett exempel på hur litet det är ordnat här i riksdagen för mottagande av allmänheten och för kontroll av den allmänhet,

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

som kommer in här. Jag menar inte, att man skall genomföra någon sträng censur, men nog är det väl ändå önskvärt med en litet bättre ordning härvidlag. Jag skulle tro, att det praktiskt taget i alla andra parlamentshus i världen finns en sådan central, som här föreslås, för mottagning av allmänheten, upphängning av ytterkläder och så vidare. När en person utifrån kommer och vill träffa en riksdagsman, kan den vaktmästare, som finns nere i hallen, genom telefon göra förfrågningar i olika delar av riksdagshuset. Han vet ju för resten redan med ledning av kläderna där nere, huruvida vederbörande finns i riksdagshuset eller inte. Han kan till och med, om det anses nödvändigt, ringa hit upp och tala om för vederbörande riksdagsman, att den och den är här och söker honom.

Mot den anordning, som här föreslås, har man gjort den anmärkningen, att den för riksdagsmännen själva skulle betyda en obekvämlighet. För närvarande är det ju så, att när en person ringer utifrån staden och frågar efter en riksdagsman, kan vaktmästaren gå ut i kapprummet och se efter om riksdagsmannens överrock hänger där. Om vederbörandes överrock finns där vet vaktmästaren därmed också, att riksdagsmannen finns här. Finns det däremot inte någon överrock, behöver han inte söka. Detta tycker man är så bekvämt. Det är klart, att det ur vissa synpunkter är bekvämt, men det borde väl vara lika enkelt att ordna saken på det sättet, att man läte människorna ringa ner till trapphallen och fråga efter riksdagsmännen där, eller också kunde man ju göra någon anordning här uppe för att klara den detaljen. Man kan ju tänka sig den möjligheten, att varje riksdagsman, när han kommer hit upp, sedan han hängt sina kläder nere i hallen, har en knapp eller ett kort, genom vilket han kunde tala om, att nu finns jag här i riksdagshuset, om någon söker mig. Skulle eventuellt någon riksdagsman önska att inte bli sökt och störd av personer utifrån, skulle det naturligtvis också finnas möjlighet för honom att ange detta.

Jag framför inte detta som något förslag, ty denna detalj kan naturligtvis ordnas på olika sätt, men jag tycker, att frågan om överrockarna inte bör få hindra en anordning, som är önskvärd och förnuftig ur andra synpunkter. När den anordning, som här föreslås, kan praktiseras i alla andra parlamentshus, borde den väl även kunna praktiseras hos oss. Till detta kommer, att det kan vara en viss fördel i att få bort rockupphängningen utanför plenisalarna. Rent hygieniskt tänker jag mig, att det har sina nackdelar, att man har ytterkläderna hängande alldeles invid det rum, där man vistas så pass mycket. Man vinner ju också härigenom ett ökat utrymme utanför plenisalarna. Men i fråga om denna anordning för ytterklädernas förvaring finns det ju möjligheter att pröva sig fram på olika sätt. Den här föreslagna centrala hallen är inte absolut betingad av nödvändigheten, att riksdagsmännen skola ha sina rockar där nere. Det är något, som följer med som en ytterligare fördel, men det finns olika sätt att ordna rockfrågan på. Det nu föreliggande förslaget binder inte vederbörande på något sätt, utan det bör finnas möjligheter att pröva, vilken anordning, som kan vara fördelaktigast med de utrymmen, som man får.

Det har vidare anförts — och herr Ehrnberg gjorde det också — att genom sänkningen av golvet i vestibulen åstadkommer man en disproportion i fråga om den stora portalen. Den kommer att se konstig ut, säger man, och vidare får man taga bort större delen av den trappa, som finns utanför riksdagshuset. I fjol var den stora kärleken den stora trappan inne i riksdagshuset. Den ville man inte ha bort. Den var så vacker, så monumental och förnämlig, så att hela ombyggnadsförslaget måste förfalla, om man inte fick behålla den. Nu har man fått behålla »den stora, monumentala trappan», men då ha motståndarna till ombyggnadsförslaget överflyttat sin kärlek till stentrappan utanför

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

riksdagshuset. Jag tror inte, att det finns många riksdagsmän, som tidigare ha varit underkunniga om att trappan utanför riksdagshuset var så vacker. Det är ganska märkligt, att så många nu helt plötsligt upptäckt, att den har sådana skönhetsvärden, att hela frågan om det praktiska ordnandet av riksdagshusets lokaler skall göras absolut beroende av bibehållandet av denna trappa. Nu är det ju för övrigt inte heller så farligt med den saken. Enligt den ombyggnadsplan, som finns, skall endast ett trappsteg bli kvar av trappan framför riksdagshuset. Jag tror nu inte, att detta ur skönhets synpunkt skulle störa så mycket, men jag vill i alla fall erinra om att utskottet och fullmäktige i år inte tagit ställning till frågan om ordnandet av planen framför riksdagshuset, utan det är tänkt, att fullmäktige till nästa eller en kommande riksdag skola inkomma till riksdagen med förslag till ordnande av planen. Visserligen säger utskottet, att den Östbergiska tanken att göra en grav utanför riksdagshuset får anses ha fallit, men det bör ju ändå vara en viss möjlighet för riksgäldsfullmäktige att modifiera den nuvarande planen. Man kan ju till och med tänka sig, att en mindre sänkning av planen framför riksdagshuset skulle kunna vara fördelaktig ur estetisk synpunkt. Huvudsaken är, att man inte åstadkommer ett brytande av kontakten med Norrbro, som anses vara en så stor fördel ur kommunikationssynpunkt för riksdagsmännen. Varje trappstegs sänkning av planen innebär, att man får behålla motsvarande höjd på »den vackra stentrappan» framför riksdagshuset, och det är ju inte alldeles omöjligt, att till och med hela denna »vackra, förnämliga stentrappa» kan komma att räddas åt riksdagen.

I går stod det en artikel i en Stockholmstidning, som gjorde gällande, att det föreliggande ombyggnadsförslaget för pressens arbete på läktaren och i telegrambyråns avdelning skulle innebära en försämring av de nuvarande lokalerna, framför allt i belysningsavseende. Jag vill med anledning av detta påpeka, vad utskottet säger härom. Utskottet skriver: »De av tidningarnas telegrambyrå och Stockholmskretsen av svenska journalistföreningen framställda önskemålen synas så vitt möjligt böra beaktas vid utarbetandet av de definitiva byggnadsplanerna, vilket torde böra ankomma på den blivande byggnadskommittén.» Jag har jämte utskottets övriga ledamöter studerat de lokaler, som det här gäller. Beträffande T. T:s lokal låter det sig mycket väl göras att åstadkomma en förändring i ombyggnadsplanen, så att T. T. får behålla sina lokaler, sådana som de nu äro. Det är litet svårare att göra motsvarande ändring beträffande rummen innanför pressläktaren, men jag tror å andra sidan att de klagomål, som anförts från svenska journalistföreningen om att belysningsförhållandena försämrats genom att hisstrumman går igenom där, icke äro befogade. Hisstrumman är ju av glas, och även själva hissen är genomskinlig. Hissen sitter visserligen i det nuvarande fönstret, men vid sidan av hissen är ett nytt fönster upptaget, och eftersom hissen själv skall vara transparent, kommer belysningen säkert inte att bli sämre, än vad den för närvarande är. Men utskottet har i alla fall velat öppna en möjlighet för riksgäldsfullmäktige eller den byggnadskommitté, som kommer att få utföra arbetena, att göra de modifikationer, som äro erforderliga för att tillgodose de krav, som här ha rests, i den mån de nu äro berättigade. Några särskilda anvisningar om hur detta skall ske har utskottet inte ansett sig böra giva. Överhuvud taget är det naturligtvis på det sättet, att det föreliggande förslaget inte kan godkännas i varje detalj av riksdagen. Utskottet föreslår, att arbetena skola utföras i huvudsaklig överensstämmelse med det förslag, som här föreligger, men det är klart, att den byggnadskommitté, som blir tillsatt, kommer att få en betydande frihet att åstadkomma de förbättringar, som man kan utfinna under arbetets gång och som säkert inte komma att gälla bara belys-

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)
ningsförhållandena i rummen bakom pressläktaren utan också åtskilliga andra detaljer i ombyggnadsförslaget — kanske till och med den centrala hallen.

Bankoutskottets och riksgäldsfullmäktiges förslag betyder ett försök att lösa den segslitna frågan om riksdagshusets ombyggnad med minsta möjliga kostnader och med minsta möjliga förändringar av de lokaler, som redan nu finnas. Det är ingen ideallösning, och det är heller ingen som gör gällande detta, men det är tydligen den bästa möjliga lösning, som för närvarande går att åstadkomma. Den medför så stora fördelar och så stora förbättringar i riksdagsmännens arbetsförhållanden, att det skulle vara beklagligt, om förslaget även i år skulle falla och den mångåriga diskussionen skulle behöva tagas upp igen och föras vidare, säkert utan att man genom en ny diskussion och nya kraftmätningar skulle kunna komma till något nämnvärt bättre resultat. Jag är säker på att om utskottets förslag i år bifalles, kan man avföra frågan från dagordningen för en lång tid framåt. Den i följ framkastade tanken, att man skulle bygga ett nytt riksdagshus, kan visserligen tilltala en livlig fantasi, men den tanken är säkert inte aktuell i dag. Jag tvivlar storligen på att det finns möjligheter att samla ens en betydande minoritet här i riksdagen omkring ett sådant förslag. Det är en utopi att fasthålla vid det förslaget. När byggnadsstyrelsen i sitt utlåtande framhåller, att man i alla fall borde gå så långt, att man utpekar en plats i Stockholm, där ett nytt riksdagshus en gång i framtiden skall uppföras, kan det ju visserligen tänkas, att Stockholms stad vid uppgörandet av sina stadsplaner kan ta hänsyn till ett sådant byggnadsprojekt, men den frågan har icke något egentligt sammanhang med den fråga, som föreligger till behandling här i dag, därför att ett sådant nybygge väl inte under vår livstid kommer att behandlas av den svenska riksdagen.

Med hänsyn till detta äro vi verkligen nödsakade att inrikta oss på att söka göra det bästa möjliga av det hus, som redan nu finns och där vi ha vårt arbete. Då nu i alla fall vissa stora ingripanden måste göras, därför att de äro absolut nödvändiga för själva husets bestånd, är det lämpligt, att man tar upp ombyggnadsfrågan i dess helhet och således inte bara utför vad som oundgängligen måste göras utan vad som lämpligen bör göras i ett sammanhang. Det skulle åtminstone enligt min uppfattning vara beklagligt, om detta försök att åstadkomma en verkligt tillfredsställande lösning skulle brytas sönder genom de obotfärdigas förhinder, som reservationen enligt min mening i fråga om utformandet av den centrala hallen bygger på. Till de obotfärdigas förhinder får man väl bland annat räkna det skäl, som herr Ehrnberg här anförde mot anordnandet av denna hall, då han sade, att riksdagsmännen i stor utsträckning använda den nuvarande hallen utanför plenisalen till att sitta och meditera och konferera i, och att de vilja ha stillhet och arbetsro där ute. Genom att man efter ombyggnaden skulle få fyra snabbgående hissar i hörnen på hallen, skulle dessa meditationer i hög grad störas. Jag tror inte, att det är många riksdagsmän, som taga det motskålet riktigt på allvar.

Jag vill, herr talman, med dessa ord på det varmaste vädja till första kammaren att bifalla bankoutskottets förslag, till vilket jag yrkar bifall.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Föredrogos och bordlades på begäran Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 307—312.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 1, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1938/39 under riksstatens första huvudtitel, innefattande anslagen till kungl. hov- och slottsstaterna;

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående förvärv av aktier i vissa järnvägsaktiebolag jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för nomadlärare m. m.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 231, till Konungen angående skolkökslärarinnornas vid fortsättningsskolorna anställnings-, bostads-, löne- och pensionsförhållanden.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckta motioner angående landstingens arbetsformer m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till underhåll av Tullgarns slott m. m.;

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till påbörjande av vissa till Stockholms garnison hörande truppförbands och anstalters utflyttande till Järvafältet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till vissa förbättringar av förlägningsförhållandena å Järvafältet;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anordnande av tjänstebostäder vid Gotlands kustartillerikårs förläggning i Fårösund jämte i ämnet väckta motioner;

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens farmaceutiska laboratorium för budgetåret 1938/39 jämte i ämnet väckta motioner;

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en statens polis-skola m. m.; och

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till bidrag till handelshamnar och farleder jämte en i ämnet väckt motion;

bevillningsutskottets betänkande nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 288 med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m.;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 37, i anledning av väckt motion om ändring av 2 § i kungörelsen angående handel med farmaceutiska specialiteter; och

nr 38, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 15 § kungörelsen den 15 juni 1934 (nr 306) angående handel med farmaceutiska specialiteter, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

andra lagutskottets utlåtande nr 48, i anledning av väckt motion om utredning rörande viss omläggning av gällande inkallelseförfarande vid mobilisering.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.04 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 4 maj e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 e. m.

Ang. om-
byggnad av
riksdagshuset
m. m.

Fortsattes överläggningen angående bankoutskottets utlåtande nr 36, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag till förändringar av riksdagshuset och dess omgivningar jämte en i ämnet väckt motion.

(Forts.)

Herr Holmström: Herr talman! Jag har deltagit i hela utskottsbehandlingen av detta ärende, utom de sista tio minuterna. Jag blev nämligen tvingad att gå till ett sammanträde, där min närvaro var nödvändig, och fick lämna min stol till en suppleant. Jag vill meddela, att om jag hade varit kvar vid voteringen, skulle mitt namn ha återfunnits bland reservanterna med herr Holmgren som första namn.

Det har naturligtvis rått många olika meningar inom utskottet och även bland dessa reservanter. Men var och en har ju inte kunnat få precis som han helst skulle önskat, och därför har man måst samla sig kring de större linjerna. Bland reservanterna finnes det en del, som inte ens velat gå så långt som de nu ha gjort.

Jag skall be att få erinra om vad som står i utlåtandet och som den ärade utskottsordföranden här också påpekade nämligen, att de första diskussionerna kring riksdagshuset rörde sig om exteriören. Det storslagna förslag, som kom fram rörande riksdagshusets exteriör och omgivning, vann ju ytterst ringa anslutning, och motståndarna kritiserade det ganska skarpt. Jag tillhör dem, som anse, att det inte kan vara lämpligt att ändra byggnaders — minst av allt sådana här monumentalbyggnaders — exteriör, allt eftersom modet för dagen är. Bakom sådana strävanden ligger ett visst arkitektintresse. Man kan jämföra detta arkitektintresse med damskräddarnas. Det är ett intresse för damskräddarna, att dammodet skall växla, och sammalunda förhåller det sig nog i viss mån med arkitektintresset. När jag nu emellertid har anslutit mig till det förslag av reservanterna och även av utskottsmajoriteten, som gäller borttagande av obeliskerna på taket, så är det därför att det nödvändiga tätningsarbetet på taket kräver, att hela barriären tages bort och sedan sättes upp igen. Och då må det ju vara lämpligt, att obeliskerna inte följa med tillbaka. Att jag går med på detta, beror på att riksdagshusets arkitekt har förklarat, att han inte har något intresse av att ha dessa prydnader kvar. Det var nämligen på det sättet, att det ursprungliga förslaget upptog en stor kupol mitt över riksdagshuset, och i anslutning till den kupolen skulle obeliskerna enligt arkitektens mening göra sig. Men nu ströks denna kupol ur förslaget, under det att obeliskerna kommo att vara kvar. Jag anser alltså, att man utan att träda arkitektens intressen för när kan slopa dessa obelisker.

Den stora skiljelinjen mellan utskottsmajoriteten och flertalet reservanter är ju, såsom tydligt och klart framgår av utlåtandet och som särskilt har framgått av dagens hittills förda debatt, den centrala hallen. Jag ber då först att — liksom herr Ehrnberg gjort — få fästa uppmärksamheten på kostnaden för denna centrala hall. Genom hallens slopande inbesparar man 490,400 kronor. Nu tillkommer enligt reservanternas förslag

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

en viss kostnadsökning på 41,000 kronor, varför inbesparingen skulle uppgå till 449,400 kronor. Alltså vinner man nära en halv miljon genom att avstå från den centrala hallen. Jag vill erinra om vad som står i handlingarna, att det måste komma till ytterligare en utgift med den där centrala hallen. Det utrymme, som skall utnyttjas för den centrala hallen, tages för närvarande i anspråk för riksdagens papperslager. Hela detta papperslager måste, om det skall bli en central hall, förläggas till någon annan plats, och det kan givetvis inte bli i riksdagshuset utan på någon plats utanför detta, vilket kommer att föranleda såväl hyres- som transportkostnader. Vidare är det ytterligare en sak, som jag skall be att få fästa uppmärksamheten på, när jag nu är inne på talet om kostnaderna. Om det skall bli en central nedre hall, måste man anställa en helt ny uppsättning vaktmästare, vilket kommer att öka driftkostnaderna inte så litet. Genom slopande av den centrala hallen blir alltså inbesparingen betydligt större än som framgår av handlingarna, om man tar i betraktande dels utrymmet för papperslagret och dels vaktmästaruppsättningen.

Såsom framgår av sid. 16 i utskottsutlåtandet har byggnadsstyrelsen avstyrkt den centrala hallen. Jag skall inte besvara kammaren med att läsa upp byggnadsstyrelsens yttrande. Jag vill endast påpeka den passus, där byggnadsstyrelsen säger, att denna anordning knappast kunde betecknas som en tillfredsställande lösning ur arkitektonisk och praktisk synpunkt. Reservanterna ha sålunda byggnadsstyrelsen att stödja sig på i sitt förslag om hallens slopande. Och vad det arkitektoniska beträffar, är det ju lätt att föreställa sig, hur hallen kommer att se ut. Det blir en mycket vid yta, men bara fem meter upp i tak. Det kan inte bli något som helst monumentalt utseende på en så låg hall. Den kommer att te sig synnerligen mörk, dyster och platt, då det blir så lågt i taket.

Ja, herr Ehrnberg har redan skildrat, hur hallen skulle komma att se ut, men jag föreslår, att vi nu tänka efter, hur det blir i praktiken. Om vi nalkas riksdagshuset från Norrbrohållet, fästa vi oss genast vid en förändring i det yttre. Den nuvarande stora trappan med de ganska pampiga kandelabrarna kommer bort. Det blir bara ett enda trappsteg, som för upp till den sänkta porten. Utskottets ärade ordförande raljerade med oss för att vi skulle menat, att den där trappan är så utomordentligt vacker. Jag tror inte, att någon av oss menat, att trappan i och för sig är vacker, men vi ha ansett, att trappan tillsammans med riksdagshuset har ett betydande skönhetsvärde, och huset skulle se ganska naket ut, om trappan med kandelabrarna vore borta.

Antag alltså, att vi gått in genom porten och komma in i vestibulen; dess golv är då sänkt till samma nivå som riksdagshusplanen. Där se vi den stora monumentaltrappan, som träder oss närmare till mötes än nu, ty den har givetvis måst förlängas nedåt; det blir åtta trappsteg mer än nu. Så skola vi gå in i utskottsmajoritetens centrala hall, och då finna vi på var sin sida om huvudtrappan, ungefär på samma ställen, där hissarna nu äro belägna, en nedgång, en smal trappa med 16 trappsteg. Uppför dessa båda trappor komma vi till den centrala hallen, där vi skola ta av oss våra ytterkläder för att sedan gå upp till riksdagsarbetet.

Om man skall till utskottsrummen, går man väl först upp till kammaren för att hämta sin post och för att på sin plats i kammaren taga reda på nyutdelat riksdagstryck o. s. v., och sedan beger man sig till utskotten. Det blir alltså en omväg detta, att först förfoga sig ned i hallen för att ta av sig ytterkläderna och sedan gå upp i kammaren, eventuellt för att fortsätta upp till utskotten. Utskottets ärade ordförande sade, att man ju inte behöver hänga ytterkläderna där nere. Ja, då frågar jag: Varför skall man i så fall ha den stora hallen? Den skulle ju just tjänstgöra som kapprum.

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

Sedan komma andra, praktiska saker. Jag har redan påpekat, att man går hit upp för att hämta posten o. s. v. Utskottets ordförande talade även om telefonerna. Ja, vi veta allesammans, att många, som ringa och söka oss i riksdagen, säga, att det är ytterst besvärligt att få tag i oss. Hur skall det nu bli, om någon ringer och vill tala med en riksdagsman i telefon? För närvarande är det i regel så, att vaktmästaren, som tar emot samtalet, går och tittar på hängaren, om riksdagsmannens rock finnes där. Finnes rocken eller hatten där är det ett tecken på, att ägaren åtminstone finnes i huset. Men skola vi ha rockarna där nere, måste vaktmästaren antingen springa ner och se efter, om rocken är där, eller också ringa dit och fråga innan han ger sig ut att söka riksdagsmannen. Visst måste detta bli förenat med stort besvär och vålla väldigt mycket trassel, när det gäller att komma i kontakt med en riksdagsman. Och ungefär enahanda blir det, om en person kommer för att besöka en riksdagsman.

Utskottets ärade ordförande talade också om pressläktaren. Herr Åkerberg försökte nog försköna det litet, när han talade om hur ljust det ändå skulle bli. Men det är alldeles givet, att det måste bli ganska mörkt inne i pressmännens lokaler, och jag tror inte, att de upp- och nedgående hissarna komma att verka så särskilt lugnande på en person, som behöver koncentrera sig för sitt arbete, vilket pressreferenterna givetvis måste göra. Det förhållandet, att saken givit anledning till en framställning från pressorganisationerna och, som herr Åkerberg själv påpekade, varit föremål för en artikel i en stockholms-tidning i går, tyder ju på, att pressens män inte anse, att det blir bra. Detta utgör enligt min mening ett ytterligare motiv till att reservationen — jag talar fortfarande om den, som herr Holmgren m. fl. avgivit — bör tagas.

Såväl enligt utskottsmajoritetens som reservanternas förslag är det ju meningen att tillsätta en byggnadskommitté, som skall handha de närmare detaljerna i fråga om hela detta omständliga ändringsarbete. Det kan alltså vara på sin plats att till kammarens protokoll uttala några önskemål beträffande en del detaljer.

Jag vill då framhålla som ett önskemål, att första kammarens lunchrum måtte bibehållas; enligt utskottsförslaget skall det slopas. Första kammarens lunchrum har ju inte kommit till för att ledamöterna av denna kammare i hög förnämitet skola få äta för sig själva. Lunch serveras där bara på plenedagar, och det sker med hänsyn till den långa vägen från restaurangen till voteringsarna. Andra kammarens ledamöter ha ju bara att springa direkt uppför en spiraltrappa, medan däremot första kammarens ledamöter inte bara måste förflytta sig upp, utan också tillryggalägga åtskillig väg i riksdagshusets längdriktning. Jag tror, att det måste anses som ett önskemål, att detta lilla lunchrum får vara kvar. Då det inte är upptaget för lunch, användes det ju förresten för skrivandamål. Det är en hel del av kammarens ledamöter, som sitta där och skriva på maskin.

Ett annat önskemål, som torde kunna realiserars på ett mycket enklare och billigare sätt än genom den centrala hallen, är ett kapprum för besökande. Jag ber att livligt få instämma med den ärade utskottsordföranden i det stycket, att det är långt ifrån bra som det är nu. Men det finnes säkerligen i de »döda utrymmen», som ordföranden talade om, möjlighet att ordna kapprum för besökande. För det ändamålet behövs inte den stora hallen.

Ja, jag skall sedan be att få säga några ord med anledning av den ärade utskottsordförandens anförande före middagspausen. Herr Åkerberg sade, att detta förslag var sista länken i en lång utvecklingskedja. Herr Åkerberg började med att tala om Ragnar Östbergs stora tanke, vilken jag tillåter mig beteckna såsom ganska verklighetsfrämmande, och ordföranden talade också om

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

de föregående förslagen rörande riksdagshuset — förslag, som inneburit betydligt större förändringar än det nu är fråga om från utskottsmajoritetens sida. Och herr Åkerberg slutade med att säga, att detta är nu den yttersta uppmjukningen av det ursprungliga förslaget. Ja, man kan ju förstå, att när man som bankoutskottets ärade ordförande och en del andra ledamöter i bankoutskottet varit med om att föreslå riksdagen en hel del betydligt mera vittgående förändringar i fråga om riksdagshuset, måste det för dem vara kärt att inte hoppa alltför långt från dessa. Jag menar inte alls något illa, men jag skulle vilja karakterisera det där som en reträtt från de stora, vittgående förslagen till ett enklare. Jag tillät mig i utskottet säga, att det är att ställa saken på huvudet, att börja uppifrån, från ett förslag, som riksdagen inte velat taga. Man skall naturligtvis utgå ifrån riksdagshuset, sådant det nu är, och fråga sig, vilka förbättringar man kan åstadkomma i det nuvarande riksdagshuset. Detta är ju logiskt och står i motsats till att utgå från, jag höll på att säga, en fantasiprodukt, för att sedan pruta av uppifrån.

Herr Åkerberg talade om att det fanns en hel del »döda utrymmen» och att det var så svårt att komma dit. Ja, jag ifrågasätter i alla fall, ärade herr utskottsordförande, om det inte ligger åtskillig överdrift i detta tal om »döda utrymmen». Hade vi verkligen döda utrymmen, så skulle vi väl inte ha behov av hela den stora vindsvåningen, som utskottsmajoriteten föreslår. Och vi äro väl i all rimlighets namn inte så bekväma av oss, att vi inte kunna t. ex. gå nedför den där lilla trappan för att komma till de små skrivrummen, som äro nere intill vestibulen. Det ser precis ut, som om vi inte skulle orka röra på benen. För övrigt ha vi ju hissar också.

Herr Ehrnberg talade om trapphuset därute och sade, att det var välbehövt. Där går man och promenerar och sitter och resonerar med varandra, och där sitter man ju också och pratar, när det kommer främmande på besök. Där är högt i tak och luftigt, betydligt högre än de fem meter det skulle bli till taket i den tilltänkta centrala hallen. Herr Ehrnberg sade visst också, att man kunde sitta där och meditera. Herr Åkerberg försökte vända det till att man kan sitta där och sova. Men så är väl inte fallet, utan där rör man på sig, promenerar och sitter och samtalar. Så nog måste de ärade ledamöterna av första kammaren erkänna, att herr Åkerberg överdrev även i det stycket.

Vidare sade herr Åkerberg, att med hallen står och faller den stora fördelen med förslaget, och herr Åkerberg slutade sitt anförande med att — om jag fattade honom rätt — uttala en förhoppning, att frågan om riksdagshusets ombyggnad nu inte skulle falla. Herr Åkerberg ville tydligen sätta likhetstecken mellan hela frågan och den lilla detaljen om hallen, men det anser jag vara fel, ty vi — jag säger »vi», ty som jag nämnde har jag deltagit i hela utskottsbehandlingen så när som på de sista minuterna, då jag måste avlägsna mig — ha framhållit hallen såsom icke nödvändig, t. o. m. icke önskvärd.

Riksgäldsfullmäktige ha i sitt förslag — och det är det förslaget, som utskottsmajoriteten tagit upp — indelat de olika projekten i grupper. Gruppen A innefattar förändringar, som måste anses *nödvändiga*, och det är dessa såsom nödvändiga betraktade förändringar, som reservanterna ha tagit upp. Till dessa förändringar hör omsynen av taket. Det är ju en ren underhållskostnad. Man måste i det sammanhanget uttala sin förvåning över att det inte tillsetts bättre tidigare. Vidare är det restaurangen och köket; det är också tydligt och klart, att där måste förändringar göras. Dessutom är det fråga om uppvärmningen och ventilationen. Säkerligen ha alla ledamöterna av riksdagens bägge kamrar en stark känsla av att det behöves bättre ventilation. Men bland dessa såsom nödvändiga karakteriserade förändringar finnes *icke* den nedre hallen upptagen. Riksgäldsfullmäktige själva anse sålunda, att den icke är nöd-

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)
vändig, och då kan man, med förlov sagt, inte påstå, att frågan skulle stå och falla med denna hall.

Sedan komma vi till kategorien B: ändringar, som öka utrymmet och förbättra kommunikationerna. Inom denna grupp faller den centrala nedre hallen, och dit hör också vindsvåningen. Vindsvåningen ha reservanterna gått med på. Det har naturligtvis varit diskussion om saken, men det är en ganska allmän uppfattning, som jag delar, att riksdagsmännen ha för få tillfällen att sitta för sig själva och arbeta i lugn och ro eller att ha konferenser. Jag förmodar, att det är en hel del av riksdagens ledamöter, som ha sammanträden, vilka kunna förläggas till riksdagshuset sådana dagar, när det är plenum och man själv inte är engagerad i de frågor, som förekomma, och ej behöver sitta i kammaren, men i alla fall vill vara här i riksdagshuset. Då är det önskvärt, att det finnes en del rum, där man kan sitta och resonera med besökande. Som det nu är, får man sitta rad i rad ute i sammanbindningsbanan.

Jag nämnde sammanbindningsbanan, herr talman. Det vore önskvärt, om vi också kunde få en annan benämning. Första gången jag hörde talas om sammanbindningsbanan — det var innan jag varit inne i riksdagshuset — trodde jag det var en trång, underjordisk gång mellan båda kamrarna, som man kallade så. Man borde ju ha en förnämligare benämning — galleriet eller något i den stilen. Likaså bör trapphuset få ett annat namn.

Ja, jag menar sålunda, att det är en nödvändighet eller åtminstone ett påtagligt önskemål, att vi få litet större utrymmen här, och därför böra vi gå med på vindsvåningen, men den centrala hallen är absolut inte nödvändig. Om den kommer till stånd, tror jag knappast att den skulle komma att användas i någon större utsträckning. Jag har med det anförda velat förklara — vilket jag för övrigt gjorde redan i början — att om jag hade fått följa utskottsbehandlingen till slutet, skulle jag ha anslutit mig till den reservation, som avgivits av herr Holmgren m. fl. Jag ber därför att få yrka bifall till denna reservation. Jag gör detta, herr talman, med tanke på att den centrala hallen kommer att kosta nära nog en halv miljon, och likaså med tanke på att den icke kommer att fylla någon uppgift alls.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Egentligen behöver varje talare inte hålla på så länge. Det är nämligen en mycket begränsad mängd av ord, som han behöver ha bruk för. Saken är så enkel, att det inte är mycket att säga. Från den ene talaren till den andre är det inte mycket att tillägga. Följaktligen blir det hela egentligen bara ett vittnesmål om vad man tycker. Det är ingenting som kan på ett riktigt klart och övertygande sätt utvecklas och utläggas, utan det blir egentligen vad var och en tycker sig se, att det eller det finnes det bruk för, och det eller det är vackrare att se på o. s. v. Detta är i det stora hela alltsammans.

Men å andra sidan måste jag ju säga, att det inte är så lätt att se det hela framför sig, för den händelse man bara har läst vad som står i utlåtandet. Man måste göra någonting dessutom, och eftersom det är för sent nu för den, som inte har så gjort i förväg och på det viset satt sig in i saken, så är det kanske av betydelse, att var och en berättar om vad han ser och vad som kommer att ske, för att på det sättet försöka få fram den bild av saken, som är nödvändig, för den händelse man skall rösta klokt och förståndigt, när man en gång går till denna röstning.

Obetingat är det så, att reservanterna ha lagt fram synpunkter, som äro värda att diskuteras, och som det är värt att brottas med. Riksgäldsfullmäktige och utskottet ha ju fallit i varandras armar, så från dem båda är just ingenting att hämta, om man tycker, att man inte är riktigt nöjd med det stora hela.

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

Följaktligen skall jag göra precis som den föregående talaren. Jag skall tala om för kammarens ledamöter vad jag tycker mig se, när jag söker att orientera mig i det här.

Jag tar då först vad vi måste gå ut ifrån, nämligen centralhallen. Den kommer att ligga under det fyrkantiga stora trapphuset här utanför, i nivå med Riksgatan, det vill säga fortsättningen av Drottninggatan mellan riksdagshuset och riksbanken. Man har tänkt sig, och det har nämnts av alla de föregående talarna, att denna centralhall skulle användas som kapprum och som kommunikationsled mellan Riksgatan och riksdagshusplanen, som ligger på andra sidan. För att detta skall bli möjligt måste man sänka ingången från riksdagshusplanen, man måste ta bort den stora trappan och sänka vestibulen till markens nivå. Nu tycker jag ni skulle kunna förstå ungefär, hur det kommer att bli. Man behöver inte gå upp för några trappor, utan kan trampa rätt in genom dörren i vestibulen. Den ligger precis i nivå med riksdagshusplanen framför. Det är det första man behöver veta. Men trots att man sänker vestibulen ner till markens nivå, är det en ojämnhet som man inte får bort. Hallen kommer i alla fall att ligga ungefär en halv våning lägre. Man vinner således inte det man egentligen vill vinna. Man måste gå ner till hallen genom en trappa. Man har inte mera besvär nu än man får då. Man går från Riksgatan in i vestibulen precis lika lätt. Det är några trappsteg upp på båda sidorna och därefter några trappsteg ner, som är litet lättare att gå, och sen är man i vestibulen. Man söker således en sak, som man inte vinner, men genom att lägga hallen på sätt som föreslagits tvingas man, såsom också framhållits, att förkorta vestibulen och förlänga den stora inomhustrappan. Det gör, att när man kommer in — det kunna ni nog försöka föreställa er — har man ett mycket mindre avstånd mellan den yttre dörren och trappan. Vi ha nu en helt annan sträcka och en helt annan utsikt. Vi få en åtta steg längre trappa, vilket inte betyder så litet jämfört med den korta vestibulen.

Detta är ungefär i stora drag och i stark förkortning vad vi få i stället för det vi skulle ha, därest vi inte hade denna hall. Då hade vi precis samma utsikt som vi ha för närvarande, samma avstånd och samma syn på det hela. Om kammarens ledamöter hade haft med sig den bok, som utgivits av riksgäldsfullmäktige, hade det varit jämförelsevis lätt att med hjälp av de fotografier och de ritningar, som äro intagna där, få en föreställning om hur det skulle te sig. Men jag tänker mig, att ni kunna se det ändå. Annars äro planscherna 1 + 16 samt 22 utmärkta, då det gäller att ge en föreställning om hur det kommer att bli. Jag är fullkomligt övertygad om, att de flesta av herrarna tycka att det i alla fall ser besynnerligt ut. Redan herr Åkerberg behövde gyckla litet med den stora trappan där utanför. Han kunde inte få något ut av ett direkt angivande hur det skulle bli, och då tyckte han att det kanske var roligare att gyckla litet. Om ni studera plansch 1 och tänka efter, hur det kommer att se ut i verkligheten, tycka ni säkerligen inte att herr Åkerberg var så värst trevlig. Man skall allt vara litet kvickare för att kunna gyckla bort den stora trappan.

Vad betyder nu egentligen allt detta, som vi få? Ja, det betyder, att om man kommer från Riksgatan, har man först dessa hängare eller skåp eller vad man vill välja — finnarna ha exempelvis skåp — och vidare fyra hissar, som stå ungefär som de fyra hörnen i en kvadrat. Men man har något annat, som är förskräckligare, och det är själva hallen. Det finns en bild av hallen i detta riksgäldsfullmäktiges betänkande, och jag måste säga, att det skall vara en förnöjsam man, som blir glad, när han ser den bilden. Hallen utgör ett stort tomrum, och kommer alltid att förbli ett stort tomrum, låg i tak och, som det nämndes, ohyggligt dystert, antagligen fuktigt och med artificiellt

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

ljus. Man blir nästan skrämmd vid tanken på att Sveriges riksdagshus skulle presentera sig på detta sätt, då främlingar komma hit och släppas in den vägen, innan de befordras vidare genom hissarna. Kommer man utifrån Norrbro kan man inte, som jag sade, gå raka vägen till den stora hallen, utan man måste gå nerför ett par trappor och underkasta sig det omaket. Alla människor komma ju heller inte från Riksbron, utan en del komma från Norrbro, och de tycka det är bättre — kanhända — att gå trapporna. Jag förstår inte vad dessa skola ha för nytta av hallen.

Men det finns en sak, som nästan är värre, och det är, att man inte i detta betänkande tagit med ordnandet av riksdagshusplanen, utan uppskjutit detta till en senare tidpunkt. Hur kommer det att te sig för den som kommer från Norrbro över planen och skall in genom dörren, som kommer att vara så liten i förhållande till det andra? Jag har försökt frammana en bild därav, men kan inte säga att jag lyckats. Bryderiet att få denna bild klar för sig tycker jag i alla fall tyder på, att lösningen inte är den naturligaste, ty i så fall skulle väl en vanlig människa kunnat föreställa sig, att så och så kommer det att vara.

Nu sade utskottets ordförande att detta inte var så viktigt, ty man kunde ju pröva sig fram liksom. Ja, det låter ju bra, att man skall pröva sig fram och fråga sig fram, men har man byggt den där hallen, så har man den minnsann, och hur man än försöker pröva sig fram vis-à-vis buskager och träd, ändras ingenting på den punkten.

Gång på gång upprepade herr Åkerberg något, som också herr Holmström påminde om: att de människor, som motsatte sig detta förslag, dels voro beklagliga, dels ingenting annat visade än de obotfärdigas förhinder. Det var ett par uttryck som förekommo rätt ofta. Jag tycker inte, att man behöver ta så stora ord i sin mun. Vi sitta ju här för att bedöma frågorna efter vad vi tycka är riktigt, och jag vet uppriktigt sagt inte, om bankoutskottet och dess ordförande äro makter av det slag, att det måste betraktas som de obotfärdigas förhinder, om man inte omedelbart faller ned på sina knän och säger: »Herregud, vad ni gjort det här bra!» Jag kan inte finna det. Jag tycker man skall vara rätt måttfull, då man talar till kammaren, och inte tro, att man själv rider på så höga hästar, att ingen kan nå en.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Holmgren m. fl. avgivna reservationen.

Herr Öman: Jag skulle inte, herr talman, haft djärvheten begära ordet i denna fråga, nykomling i kammaren som jag är, allra minst för att inlåta mig i debatt med bankoutskottets ordförande, som här sedan gammalt verkligen befinner sig på hemmaplan, om det inte funnes en detalj, där jag råkar ha en smula sakkännedom. Den detaljen snuddade även bankoutskottets ordförande vid. Den rör pressens arbetsförhållanden i riksdagen. Dessa förhållanden äro sedan gammalt föga tillfredsställande. Jag menar icke, att de äro otillfredsställande i avseende å pressläktarnas anordning i själva kamrarna. Där begära vi intet mera, utom möjligen vid vissa stora debatter med en stark tillströmning av tidningsmän, då man kunde tänka sig att även någon del av åhörarläktarna ställdes till pressens förfogande.

Nej, det är inte den saken det nu gäller, utan det är arbetslokalerna för pressens män i riksdagshuset. Det har sedan länge varit ett önskemål inom pressens organisationer att få bättre lokaler till stånd. När man tar del av det förslag, som bankoutskottet framlagt, finner man dock, att detta på avgörande punkter utgör en avsevärd försämring. Om man bygger de hissar, som äro förutsatta i utskottsförslaget, komma de fönster, som finnas i korri-

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

doren vid pressläktaren att förbyggas på båda hållen. Därigenom kommer dels inte längre något dagsljus in i pressens arbetslokaler däruppe, dels ges inte heller möjlighet att få frisk luft genom att öppna fönstren.

En annan sak, som också väckt uppmärksamhet bland pressmännen är, att utskottsförslaget förutsätter, att genomgångstrafik skall öppnas över läktarlokaler mellan olika utskottsvåningar. Detta kan knappast bli till gagn för pressläktaren som arbetsplats. Till sist kan nog också befaras att draget från hissörrarna skall komma att hindra användningen av närliggande arbetshytter.

Jag måste säga, att en jämförelse mellan de arbetslokaler, som stå till förfogande för pressen i den svenska riksdagen, och motsvarande arbetslokaler i främmande länders parlament, icke utfaller till den svenska riksdagens förmån. Skola vi nu skrida till en mera genomgripande omdaning av riksdagshuset, bör man åtminstone eftersträva en lösning, som även i detta avseende åstadkommer en förbättring och icke en försämring.

Bankoutskottets ordförande var på det klara med, att här förelåg vissa svårigheter. Han yttrade att TT:s lokalfråga nog kunde klaras enligt utskottsförslaget. Något sämre ställde det sig med lokaliteterna innanför pressläktaren. Men han menade, att pressen kunde trösta sig med att bankoutskottet förklarar sig villigt att beakta de önskemål, som framkommit från pressens organisationer, och i fortsättningen ville han närmare klarlägga, hur detta beaktande skulle ske. Han sade, att om hissarna bleve olämpliga för arbetslokaler på pressläktaren, finge man ge byggnadskommittén frihet att justera om dem till det bättre. Uttalandet är förvånande. Om riksdagen skall bevilja ett så betydande anslag som här är fråga om för en omdaning av riksdagshuset, måste vi väl på förhand veta hur pengarna skola användas och hur byggnaden kommer att se ut efter ombyggnadens genomförande. Detta bleve icke fallet, om man gäve byggnadskommittén en frihet så stor, som herr Åkerberg syntes förutsätta. Det förvånade mig verkligen att höra bankoutskottets ordförande göra sig till tolk för den meningen, att riksdagen skulle bevilja anslag av denna storleksordning och sedan ge en byggnadskommitté fria händer att justera efter omständigheterna.

Bankoutskottets ordförande ansåg det beklagligt, om detta förslag skulle falla. Ja, det är ju möjligt, att det skulle vara beklagligt, om förslaget i dess helhet föll. Men, som redan en föregående ärad talare, herr Holmström, framhållit, har ingen velat fälla förslaget i vad avser den *nödvändiga* restaureringen av riksdagshusbyggnaden. Den reservation, som avgivits av herrar Holmgren, Ehrnberg m. fl. förutsätter ju, att de nödvändiga yttre och inre reparationerna skola företagas. Vad man i denna reservation lämnar därhän är egentligen bara den stora hallen i bottenvåningen, vilken nyss beskrivs för oss på ett så livfullt och målande sätt av kammarens ärade förste vice talman, och i samband därmed de fyra hissarna. Valet står med andra ord i dag icke mellan bifall och avslag, utan det står mellan två olika förslag, ett förslag, som vill en fullständig omdaning, och ett förslag som vill en mera begränsad omdaning. Väljer man det senare alternativet, kunna i framtiden de ytterligare ombyggnader företagas, som erfarenheten kunnat visa vara erforderliga. Vi ha då också möjlighet att bättre lösa frågan om pressens arbetslokaler än som här skett.

Jag ber, herr talman, att på dessa grunder få ansluta mig till den av herrar Holmgren, Ehrnberg m. fl. avgivna reservationen.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Det är inte lätt att i denna fråga få det rätta greppet på ämnet. Det är nämligen så fördolt bakom slöjor, att man har svårt att finna sig till rätta.

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

Jag skall redan från början, herr talman, be att få säga, att jag yrkar bifall till herr Paulsens reservation. Det innebär, att jag söker klargöra, såvitt det är möjligt bakom dessa slöjor, att här föreligga egentligen tre olika riktningar. Den första riktningen är den, som tycker, att vårt gamla riksdagshus, sådant det är, är tillfredsställande för dem som inte ha något lyxbehov, som anse att riksdagen inte alls är till för att skapa lyx åt sig själv, men som däremot anse att nödvändiga förbättringar, sådana som hälsovårdsnämnden till exempel förutsätter i fråga om kökslokaler och restaurang, eller som man ur säkerhetssynpunkt måste anse nödvändiga, såsom i fråga om taket, skola göras, medan man i övrigt får finna sig i riksdagshuset sådant det är, vilket man överhuvud taget tycker med måttliga pretentioner bör räcka för Sveriges riksdag. Den andra riktningen är den, som har försett sig på professor Östbergs förslag och som med all makt vill driva det därhän, att vi på omvägar komma dit vi icke på raka vägar kunna komma, nämligen till sänkning av riksdagshusplanen, ombyggnad ur estetiska synpunkter och allt det där, som jag för min del icke kan sentera på minsta vis. Den tredje riktningen är den, som tycker, att vi kunna göra ungefär vad som helst, bara vi få ett nytt riksdagshus. Den kan jag heller inte ansluta sig till. Men de, som vilja det östbergska förslaget på omvägar, och de, som vilja ett nytt riksdagshus, tycka att man här bör gå sådana vägar, att man förr eller senare i alla fall kommer fram till målet.

Herr talman, jag är ganska övertygad om, att den majoritet, som finns i bankoutskottet, har kommit till under, vad skall jag säga, fruktan för framtiden, fruktan för att om man inte gör på detta sätt kommer det att bli etter värre. Men man märker inte, herr talman, att just genom att göra som bankoutskottet föreslår råkar man in i detta som är etter värre. Här vill man undgå att bygga om trapphuset, undgå att ta bort den gamla stora trappan, men man glömmer bort att man i stället råkar ut för nedsänkning av riksdagshusplanen. Bankoutskottets ärade ordförande sade, att man i år gjort trappan utanför till föremål för sin kärlek. Gentemot detta vill jag säga, att jag inte har någon kärlek till trappan, men jag har en mycket stark misstro till det enda trappsteg, som kommer efteråt, och som vi måste snubbla på, både när vi gå in och när vi gå ut. I stället för det borttagna trapphuset har man inriktat sig på att sänka den bortre trappan, och man får därigenom en riksdagshusplan som med nödvändighet måste sänkas. Därmed råkar man ur askan i elden. Men det är ändå värre. Gör man ändringen med den nedre hallen — som jag måste säga att herr förste vice talmannen på ett ytterst målande sätt beskrivit, så målande att till och med den mest okunniga, som aldrig satt sig in i något av detta, måste få en klar bild av hur den kommer att te sig — har man som i en liten ask den gamla trappans försvinnande. När vi se, jag vill inte använda ett oparlamentariskt uttryck, men om herr talmannen inte blir alltför chockerad skulle jag vilja säga, detta åbåke, som den nya trappan kommer att utgöra, tror jag att det blir majoritet i riksdagen för att ta bort denna trappa, som fått åtta eller nio trappsteg till och som utmynnars i det tomma intet, som hallen och det enda trappsteget ut i rymden där nere utgöra. Inte tror jag man vinner mycket på att gå en sådan väg och antingen falla i den östbergska gropen eller ur den rätt in i ett nytt hus.

Om man nu håller fast vid, att vad som *behöver* göras skall göras, är herr Paulsens reservation den enda förnuftiga linjen. Jag vill inte påstå att den är förnuftig tillräckligt, men jag vill påstå, att av de förslag som föreligga, är den bättre än något annat. Den tillgodoser vad som måste tillgodoses, och alla äro ense om, att vad som måste tillgodoses, skall tillgodoses, fast man sedan kan vara oense om vad det är som måste tillgodoses. Herr Paulsen har

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

dragit den naturliga gränsen. Den går här, säger han, och jag vill inte förvirra eller förvärpa tillståndet genom att kritisera hans reservation ur de synpunkter, som jag skulle vilja anlägga, utan jag skall ansluta mig till den. Om man vill fasthålla vid detta, att vad som är nödvändigt skall göras, skall man inte ge handen vare sig åt den östbergiska riktningen eller åt ny-riksdagshusriktningen, utan man skall stanna här. Man skall inte låta inbilla sig eller låta sig behärskas av en fruktan, att om man inte går med utskottsmajoriteten, går man direkt in i något av dessa äventyr, ty *det är just om man följer majoriteten som man går in i äventyret.*

Jag tror inte, att Sveriges folk överhuvud är så värst intresserat av att se riksdagen bevilja miljon efter miljon till sitt eget lyxnöje — jag kallar detta ett lyxnöje, herr talman, ty det är det — och jag tror, att den allmänna meningen mer och mer blir den, att detta är en onödig ändring av det bestående, som visserligen inte uppfyller alla pretentioner — pretentionerna växa ju dag för dag — men i alla fall fyller ett objektivt sett giltigt behov.

Om vi inte ha tillräckliga kommunikationer för att utan obekvämlighet för våra fortkomstledamöter komma från det ena rummet till det andra, är väl faran inte så förfärligt stor, och vi få väl underkasta oss obehaget. Jag kan heller inte finna att behovet av dessa utomordentliga samtalsrum på alla håll är så värst stort. Jag tycker det är mycket bättre att dessa samtal ske för öppen ridå i sammanbindningsbanan; då få åtminstone riksdagens övriga ledamöter något att tala om, och de samtalande komma i alla fall inte till något riktigt resultat här i riksdagshuset. För att det skall bli resultat, få de gå högre upp, och då undrar jag, om det inte är lika bra att gå till kanslihuset direkt.

Jag kan för min del inte på något som helst sätt finna, att det förslag som bankoutsittet gjort till sitt tillfredsställer någon annan än den som vill det östbergiska förslaget eller ett nytt riksdagshus. Vill man något av dessa, skall man gå utskottets väg. Vill man det icke, ja, då ser jag ingen annan råd än att gå på herr Paulsens reservation. Naturligtvis kan man gå även den andra reservationens väg, men jag kan inte tycka, att det är den raka vägen, ty den öppnar i alla fall åtskilliga möjligheter genom att ge ett otillfredsställande resultat. Den ger nämligen ett litet finger åt en viss potentat, och sedan han fått det, herr talman, brukar han ta hela handen. Då är herr Paulsens reservation mycket mera klar, mycket mera följdriktig, mycket mera ofarlig för framtiden.

Men, säger man — och däri ligger det — om vi nu bara göra denna nödvändiga reparation, det vill säga den reparation, som alla anse nödvändig, och där det icke finns någon opposition, så komma de, som önska större förändringar, igen, och vad skola vi då göra? Ja, den dagen, den sorgen. Jag vågar fråga, huruvida den nuvarande första kammaren tror, att det finns majoritet inom riksdagen för ett nytt riksdagshus? Jag tror det icke. Jag vill fråga den ärade kammaren, huruvida dess flertal tror, att det finns majoritet för att sänka riksdagshusplanen, huruvida det finns majoritet för att gå det östbergiska projektet till mötes? Herr talman, jag tror det icke. Om den faran inte finns, och enligt min mening finns den inte, varför skall man då, för att undvika faran, gå rätt in i den? Denna min uppfattning gör, herr talman, att jag i första hand tillåter mig att yrka bifall till herr Paulsens reservation.

I herr Reuterskiölds yttrande herrar *Tjällgren, Waller, Sandström, John Gustavson, Hagberth, Anderberg, Karl Magnusson, Anders Andersson, Wagnsson* och *Borell.*

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

Herr **Linder**: Herr talman! Jag måste ju medge, att det har förts rätt så mycken diskussion om detta riksdagshus och om behovet av ändringar i detsamma, och likväl får man påminna sig, att detta hus blev färdigt så sent som år 1905. Det är således inte mer än ett trettiotal år, som detta hus har bestått. Att det under sådana förhållanden skulle behövas så väsentliga förändringar i detsamma, som man här vill åstadkomma, har jag mycket svårt att förstå.

Jag har tyst åhört alla dessa diskussioner under de senaste åren, och jag har tagit del av alla dessa mer eller mindre framkomliga förslag, men jag måste säga, att jag har varit riksdagsman nu i tjugu år, och jag undrar verkligen vad det finnes för hinder att i detta hus, sådant det för närvarande är, fatta kloka och visa beslut. Det finnes inga sådana hinder enligt min uppfattning. Här är allt tillrättalagt i möjligaste mån för riksdagsmännen. Jag tror mig, utan att gå herrarnas ära för nära, kunna ifrågasätta, om ni i ert dagliga arbete överhuvud taget ha sådana bekvämligheter till förfogande, som riksdagshuset för närvarande erbjuder, när ni skola fullgöra ert värv som riksdagsmän — jag vill inte tala om hur era valmän ha det, när de utföra sitt arbete. Jag tror, att vi kunna vara nöjda med arbetsförhållandena sådana de överhuvud taget äro för närvarande.

Men jag medger också, att det finnes missförhållanden, som påkalla uppmärksamhet. Jag vill visserligen inte dit räkna den där hallen, som här har varit föremål för mycken berättigad kritik. Herr förste vice talmannen har livligt målat en bild av den, herr Holmström likaså. Jag vill endast kort och gott säga, att därest icke riksdagens makt och myndighet ställes bakom, kan denna hall helt enkelt icke godkännas enligt byggnadsstadgans § 49, ty den överensstämmer icke med dess bestämmelser. Det har också byggnadsstyrelsen sagt, och den är helt och hållet på den riktiga sidan, vilket är helt naturligt, då den är insatt i sådana frågor. Hallen är mörk och dyster, den skall tjäna som ett arbetsrum, och det är säkert, att om den skulle planeras och föreslås till utförande av en enskild person eller sammanslutning, skulle den aldrig kunna bli godkänd. Men, som sagt, om riksdagens makt och myndighet står bakom, kan ju kanske ingenting hindra det.

Emellertid finnes det vissa förhållanden, som kräva uppmärksamhet. Dit hör det bristfälliga skick, i vilket taket befinner sig och som gör, att det kommer in vatten där uppe. Härvidlag äro åtgärder självfallna. Det åligger varje förståndig husägare att se till, att åtgärder i sådana fall vidtagas, och det kan inte heller riksdagen undgå, även om den har gjort det i många år. Men någon gång kommer stunden, då alltsammans ruttnar, och därför är man nödd och tvungen att bekväma sig till dessa åtgärder. Från den synpunkten måste jag finna, att reparationer äro nödvändiga.

Vad sedan restaurangförhållandena beträffar, erinrar jag om, att de, efter vad jag har hört, äro av den beskaffenheten, att därest hälsovårdsnämnden i Stockholm gjorde sin plikt, skulle den helt enkelt stänga lokalen. Det är alltså nödvändigt, att man företar en reparation där nere och skapar mera moderna förhållanden. Ur den synpunkten äro naturligtvis också dessa kostnader ofrånkomliga.

I fråga om ventilation och värme är det kanske en hel del, som kan sägas. Det är naturligtvis så, att på detta område står inte utvecklingen stilla, utan det finnes ju väsentliga tekniska framsteg att anteckna. Men man får likväl säga, att när till och med själva utskottet finner det vara tveksamt, hur det förhåller sig med ventilationen och värmen, vilken ståndpunkt skall då en enkel man i ledet intaga? På sidan 26 i utskottsutlåtandet står det till exempel: »Utskottet vill dock i detta sammanhang framhålla, att orsaken till

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

att luften i sammanträdeslokaler och sällskapsrum inom riksdagshuset merendels kännes kvav och tryckande, till väsentlig del torde vara den, att värmen inom byggnaden i allmänhet hålles vid en alltför hög temperatur. Det synes därför böra av fullmäktige övervägas, i vad mån åtgärder kunna genomföras för en nedsättning av den höga temperaturen i nyssnämnda lokaler och rum.» Vad skall man tro om sådant? Det har ju intet sammanhang med ventilationen, utan det beror helt enkelt därpå, att det eldas för mycket här i huset.

Men om man nu i alla fall måste tala om ventilationen, så har det sagts mig, att om man bara vill utnyttja de arrangemang, som redan finnas i detta hus, skulle det inte vara så mycken anledning till klagomål. Men det finnes ju människor, som äro ömtåliga för drag, och det finnes en passus i detta lilla utlåtande, som i detta sammanhang låter sig citeras: »Erfarenheten har emellertid visat, att om friskluftventilerna äro öppna, uppstår ett starkt och besvärande drag från deras stora öppningar. Den inströmmande luften, som är kallare än luften i rummet, kommer ned i rummet som en stor, kraftig luftström. Före nedslaget hinner den ej blanda sig med den varmare luften i rummet och känns därför kall och besvärande.» Jag undrar, om man i hemorten brukar kräva, att luften skall vara blandad, innan den kan nyttjas. I fortsättningen heter det: »Till följd härav måste spjällen till friskluftventilerna hållas helt stängda eller i varje fall obetydligt öppna. På grund av klagomål för drag hållas understundom även utsugningsventilerna stängda.» Och vidare: »Då ventilationsanordningarna sålunda äro satta ur funktion, är det givet, att luften under pågående sammanträden i utskottslokalerna måste bliva förskämd och kännas varm och tryckande.»

Emellertid får jag i alla händelser böja mig för det faktum, att tiden inte står stilla på detta område. Det är kanske till och med möjligt, att vi kunna få komma i åtnjutande av sådana märkliga friskluftsanordningar, som man ibland lär ha på biografer, där man utlovar, att de besökande skola få vistas i bergsluft under föreställningarna. Jag får således tänka mig, att det bör bli en del förändringar beträffande ventilationen.

Men jag för min del vill icke med min röst bidraga till ett öres utgift utöver vad som kan vara oundgängligen nödvändigt. Från den utgångspunkten och med tanke på hur det nuvarande riksdagshuset överhuvud taget är beskaffat måste jag rösta för det paulsenska förslaget.

Man kunde ju tänka sig, att jag skulle kunna gå på de andra reservanternas linje, men det finns dock härvidlag en skillnad, som jag anser vara rätt så väsentlig. Jag syftar på frågan om de arbetsrum, som skulle inredas här ovanpå. Herr Holmström talade om att riksdagsmännen behöfve lugn och ro för sitt arbete, och att de därför behöfve lokaler, där de kunde sitta och fundera över riksdagsfrågorna. Till första kammaren höra för närvarande sex stycken så kallade vilorum — jag har varit uppe och räknat dem. De äro avsedda att tjäna de riksdagsmän, som önska draga sig tillbaka, om de känna sig dåliga eller dylikt, men också dem, som önska sitta där och arbeta. Sedan 1927, då dessa rum blevo färdiga, har jag varit en trägen gäst där uppe — jag kan säga varje dag, jag vistats här i riksdagen. Men tillåt mig på samma gång säga: jag är så gott som ensam där uppe. Någon gång möter jag herr Frigeråker; han sitter i ett rum vid sidan av mitt. En och annan gång kan det också hända, att jag ser herr Rickard Lindström där. Men i stort sett är jag ensam herre på täppan. Varför utnyttja herrarna således inte de arbetsrum, som finnas? Jag tycker detta förhållande är märkvärdigt, om ett behov verkligen föreligger. Men kanske förhåller det sig så, att herrarna inte ha behov att söka sig något arbetsrum här, utan herrarna föredra att gå till sin bostad för att arbeta. Efter de ansträngande utskottssammanträdena o. s. v. behöva

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)
 herrarna kanske också vila i stället för att fortsätta arbeta på dessa rum. Vidare är det kanske också långt mellan riksdagen och bostaden, och även detta bidrar måhända till att dessa rum äro mycket litet använda. Men ett faktum är — jag har erfarenhet därom sedan 1927 — att de arbetsrum, som nu finnas, i verkligheten ha mycket liten användning.

Jag tycker därför inte, att det finnes ringaste skäl att offra de pengar, som äro avsedda för tillskapande av 26 nya arbetsrum där uppe på taket. Jag är förvissad om att de komma att stå ganska oanvända.

Dessa föreslagna extra partilokaler tror jag inte heller äro nödvändiga, ty här finnes tillräckligt utrymme ändå. Vad är det för partier, som inte få plats här? Här i huset finnas rum i öfverflöd, där man kan hålla sina små sammanträden eller enskilda konferenser om man så önskar. Aldrig ser jag, att det hålles några konferenser uppe på vilorummen, och de två små rummen inne i sammanbindningsbanan bruka likaledes stå lediga.

Jag kan inte finna, att vi ha något som helt skäl att offra mer än vad som är oundgängligen nödvändigt, och därför röstar jag för herr Paulsens reservation.

Häri instämde herr *Ekströmer*.

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Sedan jag begärde ordet, ha så många betydelsefulla argument framförts i debatten och så mycket grädde skummats av det, jag hade tänkt säga, att jag nu inte har så särskilt mycket att tillägga.

Men det är en sak, som jag dock vill understryka, vilken i avsevärd grad är anledningen till att jag kommer att rösta för det alternativ, som är det billigaste. Jag menar nämligen, att man inte kan begära, att någon människa ute i landet, som betalar sin skatt, skall förstå nödvändigheten av att här vidtaga så många förändringar, som nu begäras från utskottets och även från huvudreservanternas sida. Om man ute i landet skulle jämföra den, som här är redo att besluta förändringar till en kostnad av tre, fyra miljoner kronor, med någonting liknande prinsessan på ärten, anser jag faktiskt, att man i viss mån har rätt. Ty det är väl ändå ostridigt, att det stora flertalet av dem, som ha sin varelse här i riksdagen under nästan halva året, dock under den andra hälften av året få nöja sig med betydligt mindre exklusiva förhållanden. I varje fall får jag göra det i de flesta avseenden. När därtill kommer, som här har framhållits från flera håll i dag med början av den förste talaren i detta ämne, herr Ehrnberg, att det visar sig, att man faktiskt får betala pengar för att få det sämre, tycker jag inte, att man kan gå med på hela detta projekt.

De, som ha sökt anlägga en estetisk synpunkt i detta sammanhang, synas mig ha varit nästan otillbörligt djärva, om jag får säga det. Det förefaller ganska modigt att göra det påståendet, att man nu, på grund av att riksdagshuset är så oestetiskt och fullt både i inre och yttre avseende, måste tillgripa åtgärder för att få det vackrare. Jag för min del har av flera skäl haft ganska stor anledning att intressera mig för vad som kan anses vara vackert eller inte vackert, när det gäller byggnadsverk, och jag har därvid lärt mig, att man måste ha en ganska stor respekt för olika tidevarvs smakriktningar. Det kan inte vara rätt att i alltför stor utsträckning utrota det, som har skapats under en viss tid, ty efterkommande släkten komma kanske, om femtio eller hundra år eller förr, att säga, att vi voro vandaler. Vi ha i varje fall ingen säkerhet för att de inte komma att bedöma saken så.

Jag vill, herr talman, på det livligaste instämma i vad de båda närmast föregående talarna här ha sagt. Jag kan inte på något sätt formulera det

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

bättre än de ha gjort. När jag begärde ordet, hade jag närmast tänkt avstå från att ställa något yrkande på den paulsenska reservationen av fruktan för att man vid kontrapositionsvoteringen skulle komma i ett sådant läge, att utskottets yrkande skulle vinna därpå. Men då nu yrkande om bifall till herr Paulsens reservation är ställt, herr talman, kan jag inte se någon anledning att inte ansluta mig till detsamma. Jag gör detta i förhoppningen, att man inte därigenom skall gynna utskottsförslaget, vilket jag i detta fall anser vara det sämsta av de tre alternativ, vi ha att välja på.

Herr Åkerberg: Herr talman! Det är ju en fruktansvärd kanonad, som utskottets förslag här varit utsatt för från en hel rad talare. Jag böjer mig för de synpunkter, sparsamhet och konservatism, som ha kommit till uttryck i alla dessa anföranden. Men jag måste påstå, att åtskilligt av vad som är sagt bygger på bristande information och framför allt bristande kännedom om utvecklingen av detta ärende.

Herr Linder sade: Vad är det, som hindrar oss att fatta visa beslut i detta hus sådant det nu är? Emellertid ville han i alla fall gå med på att täta taket, och man kan då ställa en motfråga: Vad är det, som hindrar herr Linder att sitta med ett paraply i regnet och fatta visa beslut? Är det således endast frågan om besluten, behöver man naturligtvis inte vårda sig om riksdagens hus. Men jag tänkte, att riksdagen bör ha samma rätt att ställa krav på de arbetslokaler, den arbetar i, som andra tjänstemän och arbetare på de arbetslokaler, de ha till sitt förfogande.

Debatten nu efter middagen synes mig ge ett visst belägg för det gamla talet om riksdagens oförmåga att ordna sina egna arbetsförhållanden och övriga inre angelägenheter på ett tillfredsställande sätt. Ett mera hänsynslöst bortseende från det förhållandet, att beslutens kvalitet kan stå i ett visst sammanhang också med bekvämligheten och trevnaden i våra lokaler, har jag inte mött än i de senaste fem anförandena. Herr Mannerskantz sade, att ute i landet kommer man inte att förstå, att riksdagen kan lägga ned en massa miljoner på arbeten av detta slag, vilka han ansåg vara obehövliga. Jag undrar, om folket kommer att bättre förstå, att riksdagen lägger ned hundratusentals kronor på en utredning, som utmynnar i att riksdagen fattar det beslut, som den kunde ha fattat i början av denna utredning, ty detta blir faktiskt resultatet, om man, som herr Mannerskantz ville, går på den paulsenska reservationen; den innebär en upprepning av det förslag, riksgäldsfullmäktige framlade 1936.

Jag skulle vilja inskränka mig till några repliker till herr Holmström och ett par följande talare. Herr Holmström pekade på den stora kostnaden för hallen; 440,000 kronor skulle man kunna spara in genom att inte utföra denna del av arbetet. Må vara, men samtidigt äventyrar man just det stora värdet i de förändringar, som föreslås av fullmäktige liksom av bankoutskottet. Både herr Holmström och herr förste vice talmannen ondgjorde sig över att hallen där nere inte skulle bli så monumental. Den skulle vara dyster. Man riktigt såg, hur herr förste vice talmannen ryste i sin själ, när han tänkte på utseendet av detta rum, »som skulle möta en besökare, som för första gången inträdde i Sveriges riksdag». Men det har ju inte ställts några krav på att denna hall skall vara monumental, och vad beträffar belysningen kommer den säkert att bli tillfredsställande. Man kan ju jämföra den planerade hallen med den vestibul, man kommer in i från Riksgatan. Estetiskt är den ju inte så särskilt tilltalande. De arbetsförhållanden, som komma att råda i denna hall, komma väl inte att vara sämre än dem, som råda för vaktmästaren i den bakre vestibulen åt Riksgatan; jag förmodade, att herr Linder

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

avsåg denna vaktmästarpersonal, som skulle betjäna allmänheten och riksdagsmännen med överkläderna i denna hall, när han talade om, att den skulle vara arbetslokal — ty det var väl inte vare sig hans eller herr förste vice talmannens mening, att de själva skulle sitta och meditera där nere i hallen.

Herr Holmström upprepade det argument beträffande överklädernas placering i denna hall, som jag bemötte redan i mitt första anförande. Jag framhöll redan då, att det ju inte bör vara absolut bindande, att man ordnar kapp-rumsfrågan på detta sätt, vilket endast har antytts i fullmäktiges förslag. Man kan ju pröva sig fram, och det är en möjlighet, att man trots hallens inredande fortsätter med att ha rockhängare här uppe, om nu riksdagsmännen sätta så förfärligt stort värde på att få ha rockarna med sig hit upp. Jag för min del tycker, att det skulle innebära en fördel med hallen redan att få placera dem där.

Jag vill emellertid livligt instämma med dem, som säga, att denna anordning inte är tillfredsställande. Men anledningen till detta ligger däri, att det förslag, som utredningskommittén kom med, inte fann nåd inför riksdagen. Det blev visserligen inte någon votering, men det framgick redan då av debatten, att riksdagen inte ville vara med om en anordning med stora trappans borttagande. Därför måste man söka sig en annan väg, och, som utskottet redan påpekat i sitt utlåtande, när man inte får göra det ingreppet att ta bort trappan, finns det ingen möjlighet att åstadkomma en fullt tillfredsställande anordning. Man får nöja sig med en halvmesyra. De herrar, som här kritisera förslaget om denna hall, kritisera strängt taget i viss mån sig själva; förslaget i fjol hade i det avseendet säkerligen fyllt alla krav på bekvämlighet och rationalitet.

Herr Holmström sade, att kommittén har svävat ut i luften och att sedan fullmäktige och bankoutskottet ha slagit till reträtt. Det är bättre, sade herr Holmström, att vidtaga förbättringar med utgångspunkt från att vi skola behålla det nuvarande huset. Jag vet inte riktigt, om herr Holmström hade tänkt igenom dessa frågor med nödig grundlighet. När man får ett uppdrag att utreda frågan om en förbättring av en fastighet, som i vissa avseenden inte anses vara tillfredsställande, går man väl så långt, som man själv tycker, att det finnes anledning att gå eller att det är lämpligt att gå. Om man sedermera röner mothugg i detta avseende, får man jämka med sig. Men att kommittén skulle ha svävat ut i luften, att den skulle ha byggt upp några idealförslag utan hänsyn till verkligheten, vill jag bestämt bestrida. Jag vill erinra om att i denna kommitté medverkade ändock, om man bortser från de sakkunniga, som kommittén hade till sitt förfogande, en av landets allra förnämsta arkitektexperter och en av landets allra förnämsta byggmästare, och även bland riksdagsmannarepresentanterna fanns för övrigt en person, som är en ansedd expert just på byggnadsområdet. Jag bestrider således, att kommittén skulle ha lagt fram några verklighetsfrämmande förslag.

Herr Holmström kritiserade mitt uttalande, att med hallen stå och falla de verkliga fördelarna med detta förslag. Han sade, att denna lilla detalj med hallen väl inte kan vara av grundläggande betydelse för förslaget värde. Jag upprepar emellertid ännu en gång, att frågan om hallen inte är någon liten och betydelselös detalj. Med hallen sammanhänger i främsta rummet möjligheten av en tillfredsställande anordning beträffande hissarna, och riksdagen har i sin skrivelse, som gav upphov till denna utredning, särskilt understrukit, att det är nödvändigt med en mera rationell anordning i fråga om hissarna. Med hallen sammanhänger också möjligheten att åstadkomma bättre och bekvämare kommunikationer i övrigt inom riksdagshuset samt åtskil-

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

ligt annat, som jag här inte kan gå närmare in på. Jag skulle kunna säga, att jag in i bleka döden vidhåller, att hallen icke är någon betydelselös detalj.

Herr Holmström sade, att fullmäktige själva ha sagt, att hallen inte är nödvändig. Och det är riktigt, att förslagen i fullmäktiges uttalande ha delats upp i två grupper, dels nödvändiga arbeten och dels arbeten, som kunde anses icke nödvändiga ehuru lämpliga. Nu är denna kategorisering måhända icke riktigt väl funnen. Rubriceringen skulle varit lyckligare, om det hade hetat »ofrånkomliga arbeten». En sådan anordning som tätningen av taket är ju någonting, som inte kan anstå, om huset skall äga bestånd; det är en ofrånkomlig förändring. En förbättring av köksförhållandena i restaurangen är också något ofrånkomligt. Men det kan också finnas åtgärder utöver de ofrånkomliga, som kunna anses vara nödvändiga, även om de inte äro av den natur, att husets användbarhet fullständigt försvinner, därest de inte komma till utförande. Eftersom herr Holmström betraktar hallen som en betydelselös detalj, vill jag ännu en gång understryka, att den arkitekt, som har stått både till kommitténs, till fullmäktiges och till bankoutslottets förfogande, anser, att hallen är det centrala i det förslag, som föreligger, om man nämligen vill åstadkomma de värden, som riksdagen begärt att få åstadkomma.

Herr förste vice talmannens drastiska beskrivning av denna hall vann ju en skrattsuccé. Han anmärkte mot mig, att jag hade försökt klara mig genom att gyckla med mina motståndare. Men jag kan inte finna annat än att hans egen bevisföring byggde huvudsakligast på ett gyckel, som hade bra litet med verkligheten att göra. Det var en verklighet, som förste vice talmannen hade fantiserat upp, inte någon verklighet, som återfinnes i de dokument, på vilka denna debatt borde baseras. Herr förste vice talmannen målade hin på väggen därför att det var så tacksamt att göra det. Men jag måste säga, att det resultat han kom till inte vittnade om något noggrant studium av det föreliggande förslaget. Han kritiserade bl. a. det förhållandet, att den stora trappan, som riksdagen vill ha kvar, har förlängts med åtta steg; när man kommer in i vestibulen, är trappan längre och högre än den är för närvarande, den kommer närmare inpå livet på en. Om man skulle utgå från det resonemang beträffande trappan, som förts här tidigare, skulle man kunna säga, att trappan ju blir mera monumental på det sättet. Om de där åtta stegen redan funnits och här hade förelegat ett förslag om att ta bort dem, är jag alldeles säker på att både förste vice talmannen och en hel del andra talare skulle ha reagerat däremot och sagt, att det var ett attentat emot trappans monumentalitet. Nu vill man inte vara med om förlängningen av den, bara därför att man till varje pris vill komma fram till att det föreliggande förslaget inte kan godtas.

Herr förste vice talmannen slutade med att ge mig en läxa. Han menade, att jag varit för styv i korken, när jag talade om att det var ett de obotfärdigas förhinder, som rests emot förslaget. Han tyckte inte, att jag skulle sätta mig på mina höga hästar. Jag tyckte, att han själv red på ganska höga hästar, och jag returnerar den reprimanden till honom själv. När jag talade om de obotfärdigas förhinder, menade jag, att när de, som i likhet med mig ha velat gå betydligt längre än det nu föreliggande förslaget innebär men som ha inriktat sig på att försöka samla om möjligt hela riksdagen omkring ett förslag, ha gjort så betydande medgivanden för att tillmötesgå den kritik, som framkommit, har jag rätt att beteckna det som beklagligt, att den utsträckta handen inte mottagits, utan att man, såsom reservanterna gjort, alltjämt vidhåller, att man inte vill vara med om det, som enligt min mening utgör den väsentliga förbättringen i förslaget eller, såsom herr förste vice tal-

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

mannen gjorde, utnyttjar dialektikens alla försåtligheter för att misstänkliggöra förslaget.

Herr Öman uttalade sig om förhållandena på pressläktaren. Jag tyckte mig kunna märka, att han inte har läst utskottets uttalande rörande dessa saker. Där heter det, att de »framställda önskemålen synas så vitt möjligt böra beaktas vid utarbetandet av de definitiva byggnadsplanerna, vilket torde böra ankomma på den blivande byggnadskommittén.» Nu säger herr Öman, att utskottets förslag inte innebär någon förbättring, utan en försämring i jämförelse med de nuvarande förhållandena. Det bestrider jag, och det bestrida också, tror jag, de journalister på pressläktaren, som verkligen tagit del av det förslag, som föreligger.

Herr Öman slutade med att yrka bifall till herr Holmgrens m. fl. reservation, vilken ger journalisterna på pressläktaren mindre än utskottets förslag gör. Den nämnda reservationen innebär, att ett helt stort arbetsrum, som skulle tillkomma enligt utskottets förslag, bortfaller. Visserligen medför utskottets förslag i motsats till reservationen den olägenheten, att hissen skulle gå igenom presslokaliteterna, och journalistföreningen befarar, att det skall medföra en försämring av belysningen. Gentemot denna farhåga står emellertid arkitektens uppfattning, att ingen som helst försämring av belysningen i lokalerna skulle uppkomma genom det föreslagna arrangemanget.

Vidare menade herr Öman, att det var märkvärdigt, att man skulle överlåta åt byggnadskommittén att vidta behövliga modifikationer i ombyggnadsplanen. Han ansåg det vara befogat, att när riksdagen beviljar miljoner till ett byggnadsarbete, skall riksdagen också ha full klarhet om hur det blivande huset kommer att se ut. Även i det fallet var herr Öman inkonsekvent, när han slutade med att yrka bifall till reservationen, ty reservanternas förslag har i det avseende samma fel som utskottets, nämligen att det givetvis inte i detalj anger, hur huset kommer att se ut efter ombyggnaden, utan överlåter åt fullmäktige och den av fullmäktige tillsatta kommittén att göra de nödvändiga modifikationerna under arbetets lopp. Det kan naturligtvis inte vara tal om något verkligt principiellt och betydande frångående av det utkast, som föreligger. Men då en församling beviljar anslag till ett bygge, går det väl alltid till på det sättet, att man beslutar att anta vissa ritningar, men att den myndighet, som skall ha hand om byggnadens uppförande eller förändring, dock erhåller en betydande frihet.

Till slut uppträdde herr Reuterskiöld, som gjorde sig till tolk för dem, som önska det minsta möjliga. Han yrkade bifall till herr Paulsens reservation, som inte har fått någon annan anhängare i bankoutskottet. Han menade, att måttliga pretentioner skulle framställas av Sveriges riksdag, och han gjorde gällande, att de, som anslöto sig till utskottets förslag, voro sådana, som genom detta förslag på en omväg ville komma fram till den av herr Östberg föreslagna nedgrävningen av riksdagshusplanen eller till ett nytt riksdagshus. Det var en verkligt halsbrytande logik i detta hans resonemang. Åtminstone kom slutsatsen verkligt överraskande. Jag kunde verkligen inte fatta den motivering, som herr Reuterskiöld gav för sitt påstående, att man genom detta förslag skulle försöka lägga grunden för ett beslut om uppförande av ett nytt riksdagshus eller om nedgrävning av riksdagshusplanen. Jag försökte tvärtom klargöra, att när utskottet föreslagit rätt betydande förändringar, har det skett därför, att utskottet räknar med, att det inte kommer att bli fråga om att uppföra ett nytt riksdagshus under den nu levande generationens tid och kanske inte heller under den nästas tid, eller att utföra en sänkning av riksdagshusplanen. Jag skulle snarare vilja påstå, att de, som nu inte vilja göra någonting åt riksdagshuset, få räkna med möjligheten att de ett annat år måste gå in

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

för att bygga ett nytt riksdagshus. Här ha flera talare, som kritiserat hallen enligt utskottets förslag, hänvisat till byggnadsstyrelsens yttrande därom. Jag vill då påpeka, att byggnadsstyrelsens chef, generaldirektör Leo, som är ledamot av andra kammaren, är en mycket hänförd anhängare av tanken att bygga ett nytt riksdagshus. Om inte det förslaget kan vinna bifall, vill han låta sänka riksdagshusplanen, och just därför vill han inte, att man skall göra annat än det minsta möjliga i fråga om förbättringar av det nuvarande riksdagshuset.

Jag vidhåller, att det av utskottet framlagda förslaget innebär ett förverkligande av de direktiv, som riksdagen tämligen enhälligt gav den kommitté, som efter riksdagens beslut tillsattes år 1936. I dessa direktiv begärdes bättre kommunikationsförhållanden, exempelvis beträffande hissarna, och ökade utrymmen. Man kan inte genomföra dessa förändringar med en mindre omfattande ombyggnad än den, som bankoutskottet här förelagt riksdagen. De, som anse dessa förändringar vara onödiga, ha full rätt att hysa den meningen, men de skulle ha givit den till känna för två år sedan, när riksdagen fattade sitt beslut om att utvidga riksgäldsfullmäktiges program för reparation av riksdagshuset till att omfatta en hel del andra sköna saker. Vad skola egentligen riksgäldsfullmäktige tycka? De framlägga ett förslag om åtgärder berörande taket och restauranten. Då säger riksdagen, att det inte räcker, utan att riksdagen önskar en utredning om en hel del andra åtgärder, som böra vidtagas i ett sammanhang. Med anledning därav utarbetar en kommitté ett stort ombyggnadsförslag. Det gillas inte. Riksgäldsfullmäktige modifiera det då på ett sådant sätt, att det skall kunna vinna riksdagens bifall. Men då säger man i riksdagen, att riksgäldsfullmäktige velat lägga ett förslag för riksdagen och till och med att det är otillbörligt att framlägga sådana förslag, som riksdagen dock själv bestämt har begärt.

Jag vidhåller alltså, att om riksdagen vill vara konsekvent, godkänner den bankoutskottets förslag. Om den stannar för den paulsenska reservationen, vilket väl inte är tänkbart, ger den sig själv ett direkt underbetyg. Herr Holmgrens reservation ger ju åtskilligt av det, som riksdagen för två år sedan begärde, men den ger inte allt, och den ger inte det bästa av de förändringar, som begärdes i riksdagens direktiv för utredningen.

Jag vidhåller, herr talman, alltså mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr **Reuterskiöld** erhöll nu ordet för kort genmäle och yttrade: Jag vill i anledning av den ärade ordförandens i bankoutskottet yttrande endast göra ett par påpekanden.

Jag tror icke, att man kan säga, att riksgäldsfullmäktige avsiktligt velat locka riksdagen in på några farliga banor. Men det är en sak. En annan sak är, att man kan komma in på dessa farliga banor utan att vare sig riksgäldsfullmäktige menat det, eller insett det — bankoutskottet har i varje fall inte insett det. När dess ordförande säger — och det var det, som gjorde, att jag begärde ordet för replik — att det varit lika dyrbart att sätta i gång en fortsatt utredning, och frågade, vad allmänheten skulle tänka om att man satt i gång en utredning, vars förslag man sedan inte alls ville genomföra, tillåter jag mig, herr talman, erinra om att jag förra året med all makt sökte få frågan då avgjord. Men utskottets ärade ordförande sade då, att det pågår en utredning, vars förslag vi först måste pröva. Skulden till att frågans lösning uppskjutits så länge, ligger inte hos dem, som rest opposition mot de mera omfattande förändringarna utan velat bibehålla huset som det är med endast nödvändiga ändringar och förbättringar.

När utskottsordföranden talar om verkligheten ur dokumenten i motsats

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

till förste vice talmannens verklighet ur verkligheten, vill jag säga, att dokumentens verklighet icke är en verklighet, utan en skönmålning. Förste vice talmannens verklighet är kanske ingen skönmålning, utan måhända en svartmålning, men den ligger närmare den verkliga verkligheten.

När det så talas om att den ifrågasatta byggnadskommittén skall få frihet beträffande detaljerna, kunde man ju möjligen gå med på att den får en sådan frihet. Men när man misstänker, att dess intressen och intentioner äro inriktade på ett annat mål, blir man mycket betänksam mot att ge den en sådan frihet beträffande detaljerna.

När utskottets ordförande säger, att han och hans meningsfränder ha gått de andra till mötes så långt det varit möjligt, är det mycket riktigt och sant, men det är endast ett utslag av samma tanke, som de s. k. jaktvårdarna hyste, då de ville identifiera sig med folket; esteterna göra det också, men i själva verket utgöra de en försvinnande minoritet bland folket.

Utskottsordföranden kunde icke fatta logiken i vad jag sagt. Det kan jag icke hjälpa. Logiken är, såvitt jag förstår, klar, och man får räkna med att några nya förslag icke framläggas, om riksdagen klart och redigt säger ifrån, att den icke vill ha några nya förslag. Det gör den, om den bifaller herr Paulsens reservation.

Herr von Stockenström: Herr talman! Jag ber att få säga några ord om den s. k. centrala nedre hallen, som blivit en av de största tvistefrågorna.

Som jag ser saken, har man givit den ifrågavarande lokalen ett alldeles fint namn. Den är ingen central hall. När man talar om en sådan, tänker man sig något öppet och ljust, någonting storartat. Något sådant är det icke alls fråga om här. Jag tycker snarare, att den rätta beteckningen är en garderobskällare. Det är just vad det är.

Herr Åkerberg talade om att det endast skulle vara några trappsteg ned till hallen från vestibulen. Jag vet inte vad begreppet »några» innebär, men efter vad jag hört uppgivas, är det fråga om sexton trappsteg, och det är ju inte så litet. Jag kan meddela, att om man går ned för stora trappan här utanför till det plan, där trapporna från första och andra kammaren mötas, så är det femton trappsteg. Om man går vidare ned till telegramrummets plan, så är det där sexton trappsteg — jag har nyss räknat stegen. Det är precis så långt man skulle behöva gå för att komma till den föreslagna hallen.

Nu tycker jag, att det är bakvänt, att man, när man skall gå upp i ett hus, först skall behöva gå ned, inte bara några steg utan sexton, nära på en hel vändning alltså. Det invändes visserligen, att många inte komma från den sidan, utan från Riksgatan. Svårigheterna bottna ju i att Riksgatan och riksdagshusplanen ligga i olika nivåer. Men vi kunna inte komma ifrån, att den sida av riksdagshuset, som ligger åt Norrbro till, dock är framsidan och att huvudingången är belägen där. När allmänheten skall besöka riksdagsmännen, kommer man väl vanligen också från det hållet. Då skall vederbörande alltid först ned i källaren för att taga reda på om riksdagsmannens rock hänger där. Herr Åkerberg framhöll såsom en kolossalt stor fördel, att folk skulle slippa gå upp i huset och taga reda på den saken. Om rocken hänger i källaren, skall den besökande be någon vaktmästare, om en sådan finnes till hands, att ringa hit upp för att fråga, om riksdagsmannen är synlig här. Nu finns det ju förfärligt många sätt att göra sig mindre lätt tillgänglig här i huset. Jag kan inte förstå, att det skall vara någon fördel för allmänheten att få reda på om rocken hänger i källaren, i jämförelse med att gå hit upp och få besked om den saken. Det kan vara bra, att andra medborgare få komma hit upp och se på

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

våra lokaler. Om källaren kommer till stånd, får vederbörande endast gå ned i den och sedan vända igen, om riksdagsmannen inte är anträffbar.

Sedan vill jag framhålla, att vi själva i allmänhet, när vi gå härifrån, inte bry oss om att ta hissen, eftersom det ändå bär utför. Enligt utskottets förslag skulle vi då först få gå ned i vestibulens nivå och sedan gå ytterligare sexton trappsteg ned i den s. k. hallen för att hämta ytterkläderna och därefter gå sexton trappsteg tillbaka. Sedan slippa vi visserligen gå ned för de åtta trappstegen i stora trappan utanför porten. Jag är för min del inte alls rädd för att gå i trappor, ty jag har ganska långa ben och är rörlig i övrigt, men det förhåller sig kanske inte på samma sätt med alla. Jag tycker emellertid, att det skulle vara bakvänt och ogemytligt att ha det ordnat på det sätt, som skulle ske enligt utskottets förslag. Jag kan inte komma ifrån, att det inte skulle bli någon trevnad för oss att ha vårt kapprum nere i den där garderobskällaren.

Herr Åkerberg talade om de obotfärdigas förhinder. Jag vill bara säga, att vi inte alls äro obotfärdiga och att det inte heller är fråga om något förhinder. Om man, vilket jag närmast är benägen för, röstar för herr Holmgrens reservation, vill man ändå kosta på 2,800,000 kronor, och då tycker jag inte, att man kan tala om de obotfärdigas förhinder. Men jag kan inte finna, att man skulle vinna något på att offra ytterligare nära en halv miljon kronor på att få den s. k. centrala hallen.

I fråga om de små rummen, som det talats om, anser jag, att det är ett behov att få flera sådana, inte för att man skall kunna sova middag där, ty det är ju inte därför vi äro här, men man kan behöva dem för att skriva ett anförande, och ibland kanske något ännu nyttigare. Man får även lov att taga emot besök, och jag finner det för min del inte så tilltalande att draga i väg med besökande till något av de smårum, som ligga utåt Riksgatan. Det är obekvämt att komma dit, och det är i allmänhet mycket dålig och instängd luft i rummen. Då vore det bättre att kunna taga hissen upp till de rum, som nu skulle komma att inredas.

Jag anser, herr talman, att vi ha mycket att vinna på ett bifall till herr Holmgrens reservation. Herr Paulsens reservation ger i detta avseende för litet. Det har talats om att det skulle innebära en inkompetensförklaring av riksdagen, om den inte kunde enas om ombyggnaden. Jag vill då erinra om att det finns få frågor, som människor ha så svårt att enas om, som när det gäller att bygga eller reparera hus. Det finns ett gammalt tänkespråk från 1600-talet, som säger: »Att bygga hus med var mans råd, där kommer aldrig tak uppå.» Jag tror inte, att vi kunna bli fullt eniga i denna fråga, utan vi få nöja oss med ett beslut, tillkommet på samma sätt som våra andra beslut, nämligen genom majoritetsavgörande. Jag vädjar dock till dem, som önska förbättringar — och det göra vi nog allesammans — om vi ändå inte nu kunde samlas kring det förslag, som inbegripes i herr Holmgrens reservation, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Herr Ehrnberg: Under debatten ha flera talare sagt en hel del lustigheter, som kammarens ledamöter haft nöje av att höra. Lustigheterna ha närmast gällt utskottets förslag, och jag har naturligtvis ingen anledning att gå i bräschen för utskottet, men jag undrar i alla fall, om de herrar, som på det sättet gjort sig lustiga över utskottet och slutat sina anföranden med att yrka bifall till herr Paulsens reservation, egentligen ha tänkt på, att man här i riksdagen inte kan anses ha rätt att endast tänka på sig själv. Alla ha här sagt, att de själva inte ha något att anmärka på riksdagens lokalteter, och att de trivas väl med förhållandena här. Det kan jag också säga för min del. Jag har inte haft någon olägenhet av de förhållanden, under vilka vi arbeta

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

här. Men det har dock från många håll framförts verkliga klagomål över vissa förhållanden här. Det har påpekats, att det finns för få rum, där man kan hålla sammanträden. Utskottens ordförande ha framhållit, att det inte står tillräckliga utrymmen till buds för utskottens arbete. Många riksdagsmän ha klagat över att det inte finns tillräckligt många rum, dit man kan dra sig tillbaka vid olika tillfällen, t. ex. vid illamående eller för att få vila. Inom utskottet ha särskilt vi, som anslutit oss till herr Holmgrens reservation, icke kunnat bortse från dessa önskemål och klagomål. Jag tror också, att man är skyldig att tillgodose de krav, som på detta sätt framförts och som få anses berättigade. Den nämnda reservationen går nog inte längre än det kan anses lämpligt och rimligt och jag instämmer med den näst föregående ärade talaren däri, att herr Paulsens reservation bjuder på för litet. Jag har för min del ingen anledning att frångå det yrkande jag förut framställt om bifall till den reservation, som avgivits av herr Holmgren m. fl.

Innan jag slutar, vill jag till herr Åkerberg säga, att jag fann hans uttalande om de obotfärdigas förhinder ganska förunderligt. Han menade därmed, sade han, att den utsträckta handen inte mottagits av utskottets övriga ledamöter. Nu är förhållandet emellertid det, att samtliga utskottsledamöter väl sagt sig vara besjälade av tanken att komma fram till ett enhälligt förslag, men det har inte varit möjligt för dem, vilkas uppfattning herr Åkerberg representerar, att gå med på den minsta avvikelse från det förslag, som framlagts av riksgäldsfullmäktige. Ställningen inom utskottet var från början sådan, att det fanns all anledning att anta, att den mening, som kommer till uttryck i herr Holmgrens reservation, skulle ha kunnat godtas av majoriteten. Men i sista stund gingo ett par ledamöter över till herr Åkerbergs ståndpunkt, och därigenom kom hans meningsriktning i majoritet. Jag beklagar, att så blev förhållandet, och jag tror, att det varit mycket lätt att uppnå enighet, om den del av utskottets ledamöter, som höllo på riksgäldsfullmäktiges förslag, kunnat i någon mån rubba på sin ståndpunkt. Det torde därför få anses vara de, som bära skulden för att enighet inte kunnat uppnås.

Jag vill för min del varna kammaren för att bifalla herr Paulsens reservation. Det finns så mycket mindre anledning att göra det, som andra kammaren för en stund sedan med mycket stor majoritet antagit den reservation, som är avgiven av i första rummet herr Holmgren.

Jag tillåter mig vidhålla mitt yrkande om bifall till sistnämnda reservation.

Herr Norman: Herr talman! Jag har inte för avsikt att deltaga i diskussionen om det ena eller det andra förslaget, men jag har ett bestämt önskemål att framställa, ett önskemål, som jag framställer i anslutning till vad bankoutskottets ärade ordförande framhöll om att en blivande byggnadskommitté bör få en viss frihet beträffande en del detaljer. Det önskemål, som jag sålunda bestämt vill stryka under, det är, att det må komma att ordnas så, att det inte blir några försämringar i vissa avseenden, när man nu syftar till förbättrat lokalutrymme. Riksdagshuskommittén gjorde en utredning om lokalbehovet när förarbetena började. Då framhölls från andra lagutskottets sida — från dess dåvarande ordförande — behovet av ännu ett notarierum. Men i de förslagsskisser, som här föreliggas bilagda riksgäldsfullmäktiges utredningsförslag, visar det sig, att man har räknat med att göra omändringar, som inte bara skulle underlätta att tillgodose detta behov, som faktiskt förefinns inom andra lagutskottet — att få ännu ett arbetsrum — utan man har ytterligare inskränkt på utrymmet för detta utskott med ett rum. Vidare ha dessa förslagsskisser inte upptagit något rum för vaktmästarna i detta utskott. Jag har velat erinra om saken redan nu på detta stadium, när jag ej haft tillfälle att

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

göra det förut. Det kunde kanske vara av vikt att vid detta tillfälle rikta uppmärksamheten på dessa bestämda önskemål, så att, när detaljerna skola bestämmas rörande förläggandet av utskottsvåningens lokaliteter, inte några församringar ifråga om utrymmet böra få genomföras.

Herr **Holmström**: Herr talman! Jag skall vara fåordig. Herr Reuterskiöld hade i sitt första anförande ett mycket intressant resonemang beträffande vissa krafter, som rörde sig kring riksdagshuset. Den ena kraften drog emot ett nytt riksdagshus, och den andra kraften drog mot Östbergiska förslaget. Herr Reuterskiöld menade, att herr Paulsens reservation var fullkomligt isolerad från dessa krafter, medan herr Holmgrens m. fl. reservation, som han uttryckte sig, gav »ett litet finger åt en viss potentat». Jag kan inte förstå detta herr Reuterskiölds uttalande, ty herr Holmgrens m. fl. reservation ger ingenting åt det Östbergiska förslaget, eftersom reservationen motsätter sig borttagandet av yttertrappan och sänkning av vestibulens nivå. Och herr Holmgrens reservation ger ingenting åt tanken på att bygga ett nytt riksdagshus, eftersom den vill ha ökade utrymmen i detta hus, förbättringar i detta. Då måste väl reservationen tvärtom motarbeta tanken på ett nytt riksdagshus.

Jag sade i mitt förra anförande, att reservanterna hade samlats i en stor grupp från att från början ha varit av olika meningar. Jag vill säga, att skulle jag här ställas inför valet mellan å ena sidan utskottsmajoritetens och å andra sidan herr Paulsens förslag, så skall jag obetingat rösta för herr Paulsens reservation.

Endast en kort replik till den ärade utskottsordföranden. Han sade att jag karakteriserat fullmäktiges förslag som verklighetsfrämmande. Så var det ej. Det var herr Östbergs förslag, som jag kallade verklighetsfrämmande, och som jag visst benämnde en fantasiprodukt. Kommitté, fullmäktige och tidigare bankoutskott ha prutat av på det, och det är från denna utgångspunkt, som herr ordföranden i utskottet alltjämt utgår i stället för att man — som jag menade och som jag hävdar alltjämt vara det riktiga — gå ut från riksdagshuset sådant det nu är och sedan fråga sig: Vad behöva vi göra för att förbättra det nuvarande riksdagshuset.

Herr Åkerberg sade, att jag hade sagt, att hallen är en betydelselös detalj. Ja, jag sade, att den är en betydelselös detalj för riksdagsarbetet och för riksdagsmännen, men den är ingalunda betydelselös när det gäller kostnaderna, ty den kräver närmare en halv miljon. Jag anhåller, herr talman, att fortfarande få yrka bifall till herr Holmgrens m. fl. reservation.

Herr **Linder**: Herr talman! Då herr Ehrnberg sade, att det har yttrats åtskilliga lustigheter här i kväll angående den här saken, så vill jag säga, att för så vitt han därvidlag skulle ha syftat på mig, så är jag inte precis känd för att kunna säga några dylika. Jag är inte heller pappa till det, som jag har citerat här, utan jag har citerat från fullmäktige och utskott. Det är inte från egen fatatur, jag har burit fram någonting. — Jag är emellertid förvånad över, att när herr Ehrnberg talade om alla de klagomål, som hade rests mot det nuvarande riksdagshuset, han då glömde att räkna upp också detta, som står bland klagomålen: att hissarna vore otillräckliga och delvis illa placerade, och att de gingo långsamt. Som herrarna veta är det inga, som ha så brått i detta hus, att de inte kunna finna de nuvarande hissarna tillfredställande. Jag vill också säga, beträffande kostnaderna, om man nu skall se på den saken, att det är en skillnad mellan den av her Ehrnberg hyllade reservationen och herr Paulsens reservation på 1,170,00 kronor.

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

Herr talman! Jag kan också peka på det förhållandet, att i denna reservation ingår bland annat också ombyggnad av de västra trapptornen. Det är tolv nya rum där, som skola kosta ungefär 24,000 kronor stycket. Det är inte dåligt betalat. Men eftersom det gäller riksdagen, och svenska folket skall betala det, så kanske folket anses ha råd att ge sina riksdagsmän det.

Jag är emellertid inte avundsam, om herr Ehrnberg får sin reservation igenom. När jag nu hör, att andra kammaren har antagit den av herr Holmgren och herr Ehrnberg m. fl. dikterade reservationen, kan jag, för att tillfredsställa herr Åkerberg, som ju talar om, att man inte skall splittra sig i frågorna alltför mycket, övergå till att förena mig med dem som rösta för nämnda reservation och alltså taga tillbaka mitt yrkande om bifall till herr Paulsens reservation, det hela som ett offer på fosterlandets altare.

Herr Åkerberg: Herr talman! Herr Reuterskiöld försäkrade i sin replik till mig, att hans ståndpunkt var logisk. Ja, han är ju i besittning av en fruktansvärd logik, men det är ofta så, att han har svårt för att övertyga andra om att det är den verkliga logiken, som ligger bakom. Jag måste för min del erkänna, att han icke genom sin replik lyckades övertyga mig om den logiskhet, som uppbar hans framställning beträffande det stycke, som det rörde sig om. Att döma av herr Holmströms senaste anförande, har han inte heller lyckats övertyga honom.

Med anledning av herr Normans anförande skulle jag vilja säga, att detta tydligen syftar till den behandling, som andra lagutskottet har fått röna i såväl utskottets som reservanternas förslag. Jag påpekade redan vid behandlingen i bankoutskottet, att andra lagutskottet var det utskott, som blivit sämst tillgodosett i fråga om lokaliteter, men jag ville inte framlägga något ändringsförslag. I överensstämmelse med vad jag har sagt förut är det svårt att i ett utskott kläcka fram ändringar i detaljerna i fråga om ett sådant byggnadsföretag, men vi voro ense i utskottet om att den kommitté, som kommer att bli tillsatt, väl får samråda med de olika utskotten, när det gäller att utforma själva lokaliteterna, och jag tror, att det finns förutsättningar för att andra lagutskottet också skall kunna bli bättre tillgodosett än det är enligt förslaget.

Men det var inte för att säga detta jag begärde ordet, utan det gjorda jag för att framställa ett förslag. Såsom herr Stockenström redan har meddelat, har andra kammaren med rätt stor majoritet bifallit den holmgrenska reservationen. Det finns ingen anledning för första kammaren att under sådana förhållanden fatta ett annat beslut. Vare sig kammaren skulle stanna för utskottsmajoritetens förslag eller den paulsenska reservationen, så skulle det ju bli en mycket besvärlig sammanjämkning, som jag inte riktigt vet, hur den skulle se ut. Under sådana förhållanden anser jag det mest praktiskt, att även denna kammare bifaller den holmgrenska reservationen, varför jag ber att få återtaga mitt yrkande om bifall till utskottets förslag och yrkar bifall till herr Holmgrens reservation.

I detta anförande instämde herr *Nilsson, Theodor*.

Herr Reuterskiöld: Ja, herr talman, det är just frågan, huruvida det är så värst klokt att gå på den reservationen. Den ärade talaren på Gävleborgsbänken förklarade, att i valet mellan herr Paulsens reservation och utskotts-förslaget gick han på herr Paulsens reservation, och såvitt jag förstår av andra kammarens votering, har den majoritet, som där gått in för herr Holm-

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

grens reservation, till icke oväsentlig del bestått av anhängarna till herr Paulsens reservation. Om nu första kammaren skulle ta herr Paulsens reservation, så kan ettdera av två ting inträffa. Antingen kan det — emot min förmodan — bli gemensam votering då mellan de båda reservationerna, som båda äro bättre än utskottets förslag — eller också kan det bli sammanjämkning, men då blir det en sammanjämkning nedåt ifrån herr Holmgrens reservation och en sammanjämkning uppåt från herr Paulsens reservation — såvida det blir en sammanjämkning i anda och sanning, och annat kan jag ju inte tänka mig från bankoutskottets sida.

Under sådana förhållanden synes det mig, herr talman, vara det riktigaste från min sida — och det är för att säga det jag har begärt ordet — att begära votering om herr Paulsens reservation. Jag vill, herr talman, tillägga beträffande den andra reservationen, om vilken den ärade talaren på Gävleborgsbänken sade, att den inte kunde innebära ett givande av lillfingret till den där svarta potentaten, att det är sant att så ej sker direkt, men den ärade talaren glömde, att när förslaget är genomfört för att tillmötesgå förbättringskraven, komma de två andra riktningarna — Östbergs och nytt riksdagshus — och säga: se ni, så otillfredsställande det blev, nu få vi lov att gå på någon av de två andra linjerna! Det blir däremot uteslutet, om kammaren här går i klar riktning på avslag av alla de där tankarna. Den holmgrenska reservationen betyder en besparing på cirka 450,000 kronor, under det att herr Paulsens reservation innebär en besparing på ungefär 1,620,000 kronor.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats 1:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Holmgren m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 2:o) att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölles i herr Paulsens vid utlåtandet fogade reservation.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare enligt berörda yrkanden; och förklarade herr talmannen sig finna propositionen på bifall till det under 1:o) här ovan upptagna yrkandet vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Reuterskiöld* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av det förslag, som innehölles i herr Paulsens reservation, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som antager det förslag, som innefattas i den av herr Holmgren m. fl. vid bankoutskottets utlåtande nr 36 avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innehålles i herr Paulsens vid utlåtandet fogade reservation.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Ang. ombyggnad av riksdagshuset m. m. (Forts.)

Då emellertid herr *Mannerskantz* begärde rösträkning, verkställdes nu vote-ring medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 80;

Nej — 37.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av väckt motion med vissa önskemål i avseende å en framtida revision av lagen om avbetalningsköp; och
nr 35, i anledning av väckt motion om avskaffande av prästexamen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till läroanstalter för dövstumma m. m., dock endast såvitt angår förslaget till lag om upphävande av lagen den 31 maj 1889 angående dövstumundervisningen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen, kapitalbud- geten, gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar i arrendeegna- hemsfonden och arrendelänefonden;

nr 70, i anledning av dels Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar rörande anslag till kolonisation, dels Kungl. Maj:ts proposition angående hjälpåtgärder åt vissa lägenhetsinnehavare å kronomark och dels i ämnet väckta motioner;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till den lägre mejeriundervisningen m. m.;

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt kemisk- växtbiologiska anstalten i Norrbottens län; samt

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lant- brukshögskolan.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion om ett effektivare utnyttjande av skol- och bildningsfilmen i undervisningens tjänst, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt;

och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av pro- tokollet delgivas andra kammaren.

Föredrogos ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 8, i anledning av väckt motion om utredning och förslag angående yngre sjukhusläkares avlönings-, arbets- och bostadsförhållanden; samt

nr 9, angående viss ändring av gällande bestämmelser för undervisning i
arbetskunskap vid fortsättningsskola.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens
sammanträde avslutades kl. 9.55 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
